ژبپوهنه

دويم ځل د څه نوو

ميندنو سره

بنسټيزه، معيارې

Ketabton.com

ليكوونكى: ډاكتر ماخان ميرزى شينوارى
څوروونكى: انجنير زهير

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوی څښتن

په سپېڅلي نامه، چې

ډېر مهربانه، رحمان

او رحیم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

.

سرليکونه:

د سريزې پر ځای باندې

کړنوييونه ۱

– Nameنوم ۵

نر- ښځېوال نومونه ۵ Genus

ځانيز نومځاينيوي: ۷

د نومځاينيوو ډولونه: ۸

ادجکتيو يا خوي وی ۹

د خوييونو جګېدنه ۱۴

د ژبنيزوتوکو پېژند: ۱۵

غوندالجوړښت بڼونه ۲۲

ترنوييونه ۲۳

بنسټيغونډال – او ځنګيز غونډالترنه

فونيم څه شی دی؟۲۷ phonem

Allophoneديوه غړبلډولوالی ۲۸

دبستينګيم: Distingemګرافيم Graphem

مورفيم ۳۳ Morphem

فونيمبدليدنه په منځغږ کې ۳۰

Phonetikفونيټيک ۲۱

فونولوژي۳۱ Die Phonologie

مورفيم څه شی دی ۳۳

نيونه، ښوونه، غوښتنه ۳۵

۴ – قضيه يا تيورېم ۳۵ Theorem

ويناډولونه يا ويناېنې: ۴۱

ادورب يا قيد او ډولونه يې: ۴۲

د وييونو ترنې: ۴۵

سرغونډالي يا بنسټغونډالي ۴۷

غونډالجوړونه ۵۴

اتريبوت- ورزياتونه

Partizip پارتيځيپ:

کړونی او پرې – يا نه کړونی ۶۱

ترنوېې يا – لغات ۶۴

سيده– و ناسيده ويناوې ۶۷

انتروګاتيو غونډالي

خوزندtransformiéren/

پيدابښت

غونډالغړې ۷۰

انترجکشنونه(ويين ويونه يا دويلو ويونه)،

ترانزيتيواو اينترانزيتيو ۷۴

سيمانتيک ۷۶

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-ویيندوله فونیتیک ۳۲

دویمه برخه ۸۱

پسې تړلي ۸۱

د پسېتړي لو ډولونه ۸۶

پسېځاينيوي يا اړيكوييونه ۸۷

څنګه والي يا حالتونو ته څه اړتيا ۹۰

د دې ليكنې په ليكنو كښې څه ......؟۹۰

په پښتو كښې حالتونه ۹۱

حالت څه شی دی؟ ۹۲

پښتو ژبه دوه حالتونه لري ۹۲

حالتونه د تكيه اړنومځاينيو سره:۹۴

حالتونه د پوښتنو په بنسټ ۹۶

د حالتونه نوې څېړنپوهنه ۹۹

څنګه كړی شو دا روښانه كړو؟ ۱۰۲

د پښتو حالتونو د ستونځوبيو بريا ۱۰۲

پرتله كونه ۱۰۴

خويوييونه د پسېځاينيوو سره ۱۰۷

د حالتونو و روښانونو ته د مخه ۱۰۹

پسېځاينيوي ۱۰۷

پسېځاينيوي ۱۱۲

پرېديكات يا غونډالويىنه ۱۱۴

خاوندوالي- ، داتيو شی ۱۱۷

اتريبوت د غونډالغړي برخې په څېړ ۱۱۹

ولاړ او پراته حالتونه. ۱۲۰

د نورو حالتونو سره و مخ ته ځو ۱۲۱

ابلاتيو يا بېلېدنه ۱۲۳

پوښتننومځاينيوي: ۱۲۷

د ډاكتر ماخان ميرې شينواري ليكنې او
ژباړې ۱۲۹

د ډاكتر ماخان ميري شينواري ژوند
ته يوه لنډه كتنه ۱۳۵

ډاكتر شينواري ته د پوهنيزو هلو ځلو له امله
ستاينليكونه: ۱۳۶

:
.

(c) ketabton.com: The Digital Library

.

.... الف ....

د پیل خبرو پر ځای باندې.

پښتو ژبه ډېره هکپکګوونکې ده

د دې لپاره چې دا راته جوته شي، دا څو خبرې.

- ما نن د ۲۰۲۴-م ز ک د مای پر ۲۹-مه باندې وغوښتل (ستړی یم)، چې د پښتو لیکنو او سوچبوچ لیکنو څخه لاس واخلم، خو ګورم، چې نوي څه تل کېدی شي او له دې امله یې د ما اند بدل کړ.

چې غوټي پسې وهې په لاس به درشي.

د نن د ورځې د فکر او څېړنو او لیکنو سره د ما تازه میندنه:

الف - نوموییونه، کړنوییونه او خویوییونه، چې دربواړه هره یوه یې بېلې ځانګړنې لري: په نورو ژبو کښې دا دربواړه بنه بدلیږي یا ګردانیږي، خو په پښتو کښې دا سوچبوچ په بل ډول دي.

په پښتو کښې دا اړونده دندې د ګردان له مخې وسرته نه رسیږي او هر یو وییډله یې اندول بل ډول و سرته رسوی.

- په حالتونو یا اړیکنیوونو کښې د نوموییونو پوهېدنوړنه د مورفیمونو ،، د، له، په، پر، تر، و،، د نوموییونه و مخ ته د وریانوونو له لارې څخه کیږي.

- د خویوییونو جګېدنه هم د ،، ډېر، خوراډېر او زښتډېر،، له لار څخه و سرته رسیږي، چې دا یې ګردان نه، خو هغه په بل ډول د خویوییونو جګېدنې دنده پوره کوي.

- ما د مخه لیکلې وو، یا په دې اند وم، چې ګوندې کړنوییونه یا مهالوییونه ګردانیږي، خو داسې نه ده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کښې د نورو ژبو په څېر کړنوییونه یا مهالوییونه نه ګردانېږي، خو د پسېترلو په مرسته یې پوهېدنه غزیږي.

لکه: خورم، خورې، خوري، و خوره، ځم او نور.. دلته ګوره وخت اړونده بنه-بدلېدنه نه شته، خو پوهېدنغزونه یې جوتیږي.

په بورته کښې –م(دا ګوره ام نه دی او ام ناسم دی)،-ې،-ي پسېتړلي دي، چې د بنستوویونوپوهېدنه غزوي.

– پښتو یوه ایرګاتیو ژبه ده: دا په دې پوهېدنه، چې پښتو نومینایو اواکوزاتیو ژبه نه ده.

پ – پښتو دوه حالتونه رېکتوس او اوبلېکوس یا پروته او ولاړ او ښه یې کړونې او نه-کړونې حالتونه یا اړیکنیووني لري.

ت - پښتو دوه ډوله نومځاینیوي لري:

ت ۱ – ځانیز.

ت ۲ – کلېتیکي یا تکیه اړ نومځاینیوي.

و ت۱ ته ـ دا هم د یوګڼ اوس مهال کړنې لپاره دوه دي: زه،ما،ته،تا،هغه، هغهء(هغې).

و ت ۲ – دا هم دوه دي:

ت ۲ ۱ ـ پسېتکیه اړ نومځاینیوي: مې، دي، یې، مو او

ت ۲ ۲ – مختکیه اړ نومځاینیوي: را، در ، ور.

ټ - پسېتړلي شته، خو مختړلي نه شته.

ث – په پښتو کښې پسېځاینیوي شته، خومخځاینیوي نه شته.

ج – پسېتړلي: د مورفېمونو هغه ډله، چې د ویوونو غزېدنه زیاتوي، سافېکسونه یا پسې تړلي دي. او

چ - هغه مورفېمونه چې پوهېدنوړونکي، په ځانګړې توګه په اړیکنیوونو کښې د نومویینو سره، د،له،په، پر، تر، و دي. دا پوره د پام وړ دي او د موږ ډېرې سونځې همدلته دی، ځکه چې هر یو له دې مورفېمونو و نومویینو ته د پوهېدنوړنې وروسته د ځانګړو او له همدو سره اړونده پسېځاینیوو یا اړیکوییونو پسې راځي. پر هغه باندې.

دلته ې ،، پر،، ، پوهنوړونکی مورفېم و ،، هغه،، ته او پسې بیا اړیکویی ،، باندې،، راځي او همداسې ،، پورې،، هم، لکه: پر هغه پورې ختې پورې شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه: په پښتو ژبه کښې د کړنوییونو یا وخت وییونو ګردان نه شته(که غوارۍ فعلونو). په پښتو کښې د کړنوییونو بنسټ د وخت او کس سره سم د پسي تړلو په مرسته غزيږي. لکه خورم، خورې، خوري......ګورو، چې دلته د ،،خور، سره سفېکسونه یا پسي تړلي -م،-ې، -ي، -و ور زیاتیږي، چې دا د نورو ژبو د ګردان بدیل دی. ځنې ستونځو ته به پام وکړو، لکه په ،،وهل،، کښې، چې په روان مهال کښې ،،واهه،، دی او په تېر مهال کښې ،، و واهه،،. دا داسي بربښي، چې دلته دا لومړی ،، و،،د هغه تېر مهال لپاره راځي، همداسي په ،،و وهه،، کښې د امر لپاره راځي.

ژبیو هنه ۱ ۱ .

،،نه هغه زړه هغه دماغ او هغه زه پاتې یم
خدایزده چې څه ومه اوس څه یم بیا به څه پاتې یم
تاب د سخن مې پاتې نه دی نور لیکلی نه شم
د یو ناتوانه اسویلي غوندې په خوله پاتې یم،،
حمزه بابا

د لوي ښبنتن په سپېڅلي نامه

کړنویVerb (لاتینverbum temporale، مهالوی یا وخت اړوند وی یا لنډ: وی وختوی، کړنوی، بوختوالي وی د یوه ویډول له پاره د ورځني (traditionellen) ګرامر یا ژبلار مسلکي ویینه (افاده) ده، چې یو بوختوالی، یوه پیښنه یا یو حالتوی په ګوته کوي او ویونه په بر کې نیسي لکه تلل، خوړل، الوتل او نور.یا ادا

پیژند:

کړنویونه په خپله دنده کي د یوې غونډالي یو منځنی پرېدیکات جوړوي، چې په خپل ګردچاپیر یا چاپېریال کښې نور ټول توکي تنظیم کړي. هغه د موضوع د رول یا دندې جوړونه ټاکي او هغوي د مهال، مودال (د کړنې د حالتونوسره سراوکار لري. د ما په لیکنوکي ګوته ورته نیولشوې) اسپکتوی (ژبلاریز وی دي، چې د یوه حالت وختځای په ګوته کوي) بوختوالی او نورو معلوماتو، ... ټاکونکي دي.

یا هغو ویی ته یو کړنوی وایي، چې څه کړل کیږي یا پېښیږي یا څه شی کیږي.
-- کړنوی په ځانیزه بڼه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوګن یا ځانله: ۱ . کس: زه ځم. ۲ . کس: ته ځې. ۳ . کس: هغه ځې.
Plural (Mehrzahl) ډېرګڼ یا ډېر:

۱-م کسان. موږ ځو. ۲- م کسان: تاسو ځئ. ۳-م کسان: هغوي ځي
یادونه: په پورته کې: ۱. او ۲. د لومړي او دویم په ځای لیکل کیږي. زیات وخت – لکه د مخه مې چې ګوته ورته ونیوله: ۱ –م، ۲-م لیکل کیږي.   ....   ..
ډېره اړیینه یادونه: په پورته غونډلو کې –م لکه زه ځم، -ې، ته ځې ... دا د تلل غزونه ده او نه بنه بدلون یا ګردان، چې –م، -ې ... او نور یې پسې تړلي یا سافېکسونه دي، چې خپلواکه پوهېدنه نه لري او د مخه ورسره تړلو ویونو پوهېدنه غزوي (روسته راځي).

ژبپوهنه ۱   ۲   .

دوه ۲- Hilfsverben مرستندوي کړنویونه:

یېدل یا یل، چې ماته سم بربښي، لرل، کېدل.

د مرستندوې کړنویونو په مرسته بېلابېل وختونه جوړیږي،

د بېلګې په توګه: موږ تللي یو، موږ تللي وو، موږ به لاړ شو.

کله کله دا د ادورب، نوم یا خویوی سره ځانله یا یواځې وي.

د بېلګې په توګه: هغه ولاړ دی. زه وږی یم یا لوږه لرم(؟). زه نېکمرغه یم.
مودالکړنویونه: باید، غوښتل، اجازه لرل یا – ورکول...

هغه یا که غواړئ دا تل د یوه کړنوي د اینفینیتیو (بنسټبنه) سره په تړاو کې دي او د هغه سرچینییزه ویناوې بدلوي.
هغه کړی شي د بېلګې په توګه رابند کړي، یو څه هرومرو (مجبوریت) شي، یوه هیله یا غوښتنه(؟) ووایي(افاده کړي)، یو څه بېبندیزه یا خپلواک کړي.
بېلګه: هغه باید راشي، هغه دې بیده شي، زه کړی شم (د چا ومخ ته) ولولم.....

دوه۳ - ناتوانه کړنویونه:

دا هغه کړنویونه دي، چې بنسټ نه بدلوي.

بنسټبنه .... ۱. بنسټ بنه .... ۲ . بنسټبنه.......۳ . بنسټبنه (۱)

انځورول ....   زه انځوروم ...... ما انځور کړل.... ما انځور کړي وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويل .... زه وايم.... ما وويل............. ما ويلي وو

توانمند يا غښتلي کړنويونه : هغه دي، چې بنسټ بدلوي.

بنسټبنه.............. ۱ . بنسټبنه.... ۲. بنسټبنه...... ۳ . بنسټبنه (۱)

ځغاستل............زه ځغلم........ زه وځغاستم.... زه ځغاستی وم.

لمبل .... زه لامبم........ ما ولمبل....... ما لمبلې

ژبپوهنه ۱ ۳ .

دايوه بنسټ بڼه د بنسټ کړنويي له امله ده او دا پسي بله تړې منځ ته راغلې يا ور ځخه راپاتې بنسټبنه يا ميراث دی. نه پوهېږم څه نوم ورکړم.

نالاريز (نا منظم يا بې قاعدې يا بې‌لاريز) کړنويونه

بنسټبنه ....۱ . بنسټبنه..... ۲ . بنسټبنه..... ۳ . بنسټبنه

تلل .... زه ځم، .... زه لاړم...... زه تللی وم

اړينه يادونه: د دې کړنو سره د وخت له مخې د کړنويونو پوهېدنه غزيږي. او پرته له دې، ځانګړو ويونو سره د اوس وخت لپاره نومځای نيوي هم خپله بڼه نه بدلوي، دوه نومځاينيوي لرو، چې په ډېرګڼ اړيکنيونويا حالتونو کښې يو پاتې کيږي:

لومړی: هغه کړنويونه، چې کېدل کيږي او بل يا پرې کړوني ته اړ نه دي، په هغوي کې يو نومځای نيوي پاتې کيږي، چې دا بڼه بدلون نه دي.

بېلګه: زه ځم. زه لاړم. زه تللی وم.

دويم. هغه کړنويونه چې پرېکړونی لري.
بېلګه: زه خورم. ما وخوړه. ما خوړلې وه يا خوړلی وو.

په پښتو ژبلارکې کړنوييونه بڼه بدليدنوړ يا ګردانېدونکي وييونه نه دي او د پسې تړلو په مرسته يې اړونده پوهېدنه غزيږي لکه: ځم،ځو، .. خورم، خورم او ما وخوړه... او يوه کيدنه يا يو حالت په نخښه کوي يا ښايي. په ښوونځي ژبلار کې دا له دې امله بوختواليويي، مهالويي، يا کړنوی هم بلل کيږي او په لاندې برخو وېشل کيږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په بوختوالي/کړنه کې(ژړل،ګوتنيول،ورکول).
- کيدنويونه (لوييدل، زورېدل) دا داسې ويونه دي، چې کړوني ته اړتيا نه شته دا کړل کيږي نه، دا کيږي يا کيدل کيږي.

يادونه: کړنه او کيدنه: کړنه يو کړونی لري يعنې يوڅوک څه کوي اوکيدنه کړونی نه لري،هغه کيږي.دې ټول ته بايد پام وشي او ښه شي.

بيا لنډ: په پښتو کښې د نورو ژبو په څېر کړنوييونه نه ګردانيږي، خو پوهنه يې د پسېځاينيوو په مرسته غزيږي. خوړل، خوري، خورم. خورو، چې بنسټ وی همهغه او د بسېځاينيو په مرسته و غزېده.

ژبپوهنه ۱ ۴ .

- حالتويونه: حالت يا څنګه والی يا ښه يې اړيکنيونی (دا هغه ژبلاريز يا ګرامري کازوس، حالت يا پېړ نه دی) (درېدل، ژوندکول، پاتې کيدل يا پاتيدل). دا و منځپانګې ټاکنې ته ګوتنيونه هم کيدی شي، داسې چې: شيبيزې بوختياوې، کيدنې اوحالتونه په نخښنه کولی شي(بيلګې: چمتووالی، پيښه، راتلنه). هغه ګرامري حالت يا اړيکنيوونکی وروسته څېړلکيږي

- د کړنوييونو توپير له نورو ويونو سره دی، چې دا په پښتو کښې يواځې يا هم ښه-بدليدونکی وييونه دي ياکه غواړی، ګردانيږي. اوس پوه شوم، چې کړنوييونه نه ګردانيږي

۱ – سپين ځي = تلل (سپين)= ت (س)

۲ – پيشو موږک ونيوه = نيول (پيشو، موږک)= ن (پ،م)

دا سم انديز جوړښت د ژبلارې کړن-ارزښتوالي ځانګړی ډول جوړوي.

داسې لږ نوره روښانونه هم، چې دما ورته پام راوګرځيد:

- کړنوی: تلل: لاړم يا ځم،

- مهالوی: تلل: ځم، تللم،لاړم، تللی يم، تللی وم

- بوختواليوی: بوختتيا وې: لوستل.

مندې وهل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او سپورت کول.

ځوبيلګې: تلل

موږ وکابل ته ځو.

تاسو وکابل ته ځئ.

هغه و کابل ته ځي.

لنډ: ځو،ځئ،ځي، ځې،ځم.

ژبپوهنه ۱ ۵ .

اړيېنه يادونه: د موږ ژبپوهان يا ځني ليکوالان ليکي، چې دا –م،-ې،-ي... منفصل او که متصل نومځاينيوي دي، خو دا سې نه ده. دا د کړنوييونو د وخت او کس اړونده غزېدنه ده او دا -م، -ئ او -و پسېتړلي دي (پسې تړلي دې وکتل شي).

يادونه: د سفېکس يا پسې تړلو سره دې هم پرتله شي.

نورې بيلګي که غواړئ تاسو يې راوړلی شئ.

موږ په پښتوکتابونو کښې تر اوسه پورې زده کړي، چې د عربي فعل يا ورب ته کړ وايي.

يادونه: موږ د فعل د پښتو له انډول سره دوه ستونځې لرو.

۱ – کړ که کړنه يا بوختتيا(بوختوالی)

که ربښتيا ووايم په کړنه پوهيږم، چې دا د کړل و لاس ته راغلی نوم دی.

که دا د ،،کړل،، لپاره کړ وي، نوکړل نوم په کړنه جوړيږي اونه په کړ

۲- پوښتنه داده، چې ايا کړنويی په کوم پای توري يا په روښانه توګه يې که وواېوپه کومي ،، يې،، سره ټاکل يا ښوول کيدی شي؟

۳ – Nameنوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم: د یوه نوي پوهنیز پېژند له مخې نومونه په یوه کس، یوه شی او یا یوه ځانله کس یا څه د معلومات – یا پوهېدنډېری یا – سټ یا یوې کلمې باندې تنظیم شوي، معلوماتومعلومولو یا ټاکلو ځانګړنوالي په چوپړکې دي. یا

پېژند: د یوه کس حیوان یا یوه شي لپاره له یوه یا ډېرو وییو څخه جوړه نخښه ونه یا په نخښه کونه، چې یو څوک د یوځلوالي په څېر راوباسي. ځانیز نوم.

۱ - د یوه کس، کورنۍ نوم یا یوه نوم لپاره په نخښه ونه.

لکه سورګل، سپین.. کشمالی،غونډوسکه او نور.

دنوم او نومن د توپیر لپاره یې پېژندونه سره پرتله کړی

ژبپوهنه ۱ ۶ .

دوه نور ژبنیز توکي.

نومونه

Nomen / Substantive

نومونه، شینومونه یا نومویونه..

یادونه: که دا سوبستانتیو او نومونو ته نومویونه ووایو، دما په اند به لنډ موخه ور وي (ـوړاندیزونه):

نومونه/ سوبستانتیو یا شینومونه ژوندي، شیان او کلیمې په ګوته کوي.

روښانه یا څرګند نومونه/ سوبستانتیو شینومونه شیان دي، چې سړی یې ګوري، لمس کوي یې او حس کوي یې. له دې امله ،،نومویونه،،.

د بېلګې په توګه:مېز، پانه، غونډوسکه، پیاله.

ذهني نومونه/ سوبستانتیو شیان دي، چې فکر پرې- یاورباندې کیږي او احساس کوي یې

بېلګې: کار، تفریح، خوښي، زړه بدي

نومونه/سوبستانتیو یا شینومونه کومې پېژندنخښې لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومونه/سوبستانتیو ګڼونښې(تعداد ښې) لري:

یواځی یا یوګڼ (مفرد) بېلګه: ونه، ګلاب، بړستن.

ډېر یا ډېرګڼ(جمع) لکه ونې، ګلابونه، بړستنې

یادونه: د مور ژبپوهان د یوه یا و ځانله ته یو ګړی او ډېرو ته ډېر ګړی وایي او له وګړي ښخه یې رانیولی. دا ناسم دی، له دې امله هم، چې دا د وګړي سره سر او کار نه لري، دا د هر څه یا هر شي یا یو څه سره سر او کار لري، چې دا دې هرو مرو وګړي نه وي او نه دی.

یو ګڼ په دې پوهېدنه، چې ګڼ یې یا په ګڼ یو دی یا یواځې دی او ډېر ګڼ په دې پوهېدنه، چې ګڼ یې له یوه ډېر دی، نو ځکه ډېرګڼ.

بیا: منه، منې. منه باید یوه وي، له دې داسې پوهېږو، چې ګڼ یې یو دی. منې، دلته باید دوه .... پنځه... منې وي، چې ګڼ یې له یوه ډېر دی، نو له دې امله ورته ډېرګڼ وایو، نو لنډ یوګڼ (ځانله)، ډېرګڼ (ډېر یا ډېرې). دلته که یو ګڼ وي، یا ډېر ګڼ، نو د ګڼ ښه نه بدلیږي.

نوم/ شینوم یا نوموینه په پښتو کې دوه نرښځیوالي یا نرښځیتوب دي، چې د پیداښت الې له لارې سره توپیریږي، داپه دې پوهېدنه چې دا نومونه نارینه او ښځینه دي.

نر- ښځیوال یا نرښځېتوب د نارینه او ښځینه لپاره د ناټاکلو پېژند نځښو له لارې: یو، یوه، له یوه، له یوې، او .... دا په هغه خپله موخه یا پوهېدنه وروسته راځي.

نرښځیتوب په پښتو ژبه کې د ځنې تورو یا نوره هم ښه زیات یې د غږلرونکو تورو له لارې ښخه پېژندلکیږي یا ښرګندیږي، **<u>خو نه ټاکل کیږي</u>**.

بیا اړیینه یادونه:

دا دې په ګوته وي، چې نر/ښځیوال د کوم توري له لارې نه شي ټاکلکېدی. دا په دې پوهېدنه چې دا نه ټاکل کیږي، دا همداسې له پیداښت ښخه دي، چې همدا یې ډېره غوره ده. د مور ژبپوهان په دې هکله له پوره ناسمون سره مخامخ دي، لکه د ئ منځ ته راوړنه، چې ناسمه ده، دا په دې پوهېدنه چې دوي د یوه غږلرونکي توري له لارې کړ یا کړنه او نوم غواړي وټاکي، چې دایې ژبنیزه لار نه ده. د تورو له لارې ښخه څه نه ټاکل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هم ژبلاریزه نه ده، چي غږ یو او دوه لیکنډولونه.

کوم توري دي، چې دا یې له مخې ښخه یا له هغو ښخه پېژندل کیږي (که ووایو، چي کوم توري دي، چې دا ټاکي، ناسمه ده، دا پر دې پوهېدنه باندې چي ټاکل کیږي نه).

-- دا نرښځیتوب کېدی شي، یواځې په یوګڼېنه کره شي:

نارینه پر یوګڼېنه باندې: سړی/ پر ډېرګڼېنه باندې: سړي

ښځینه په یوګڼ: پیاله/ ډېرګڼ: پیالې.

-- ډېرګڼ (په یوځاني نومیز) د پېژندنخښې سره جوړیږي.

موږ په پښتو کې یواځې ناټاکلي پېژندنخښي لرو: یو مېز، یوه پیاله
ژبپوهنه ۱   ۸   .

Pronomen نومځاینیوي (یاهم: لپاره ویونه):

یادونه: ګومان مې دی، چې د موږ زبپوهان ورته نومځري(؟) وایي، خو پوره باوري نه یم او په بل نوم یې هم نه پوهیږم، داسې بخښنې راته کوی، ملامت یم، خو ښه وکړم، زموږد پښتو یا بیخي په پښتو پوهني لا تراوسه کورته نه دي راغلي، لکه دا په نوروژبو پوهني. پوهیږو، چې دالیکنې له کورښخه بې له کتاب او کتابتون سرته رسوو. دا دې دلته په ګوته وي، چې نومځاینیوی هرو مرو د پرونوم انډول دی او همداسې دی، که غواړو او که نه ؟

نومځاینیوي:

پېژند: هغه وییډولونه دي یا د ویونو هغه ډله ده، چې د نومونوپر ځای باندې راځي یا د نومونوځای نیسي. نو له دې امله نومځاینیوي. دا کټمټ د پرونوم انډول دی. د موږ د پښتو ادبیاتو کښې ورته نومځری وایي، چې رېښتیا نه ورباندې پوهېږم. ګومان مې دی ځری نماینده ته وایي، خو نومځاینیوی نمایېنده یا نومځری نه دی، هغه یې ځای نیسي.

ځانیز نومځاینیوي:

د نورو ژبو مخامخ په پښتو کې دا د یوګڼ لپاره دوه دي: زه، ما، ته، تا، هغه، هغې، هغه (ن،ښ).

ډېر یا ډېرګڼ: موږ، تاسو، هغوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کې نومځاينيوي نه بدليږي، خو د يوګڼ لپاره، دا په دوه ډوله دي.

يادونه: دا به په حالتونو کې نور هم روښانه شي.

په الماني کې له الماني رانيولې ورته ،،لپاره،، ويونه هم وايي. پرونوم د نوم ځای نيسي، نو له دې امله نومځاينيوي بلل کيږي.

يادونه: په الماني ژبه کې نوم ګردانيږي يا بڼه بدليږي، خو په پښتو کښې بڼه بدلېدنه نه شته، خو دا په حالتونو کې ځرګنديږي، چې هلته د نوم او همداسي د نومځاينيو سره چې دا مورفېمونه ورزيات شي، نو پوهېدنه يې بدلوي لکه له ما، پرمېز ، تر کور او دما او نور.

.

ژبپوهنه ۱ ۹. .

يادونه:نومځاينيوي به په دويمه برخه کې پوره يا هغه د اړيينوالي له لارې و څېړل شي.

د نومځاينيوو ډولونه:

د الماني لاندې پرونومونه يا نومځاينيوي په انډول پښتو څيرو:

Personalpronomen, Possessivpronomen, Reflexivpronomen, Relativpronomen او Interrogativpronomen.

Personalpronomenځانيز يا شخصي نومځاينيوي

ځانيز يا شخصي نومځاينيوي دي: زه، ما، ته، تا، هغه(ن او ښ)، هغه، موږ، تاسو(ن،ښ)، هغوي او د هغوي بدليدونکې بڼې؟؟ دي.

پښتو کې نومځاينيوي بڼه بدلون ـلکه د الماني په حالاتو يا اړيکنيونو کښې- نه لري، دا به په اړونده ځای کې روښانه شي.

Possessivpronomenخاوندوالي - يا ښښتنوالي نومځاينيوي

دا پوسسيسيو نومځاينيوي(خونديوالي نومځاينيوي) اړوندوالی يا خاوندوالی يعنې ملکيت په ګوته کوي، موږدا دوه سره توپيروو د مل په څير او د نومځاينيوي په څير د پر ځای- پر بڼه- يا پر څير بادندې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يادونه: دا په حالتونو کې ښه روښانه شوي. چې دا مې ليکل تر هغې پورې په حالتونو او د نومځاينيو په بدلون، ښه يې پوهېدنبدلون باندې نه پوهېدم، په دې اخرو کې بريالى شوم، چې د خپرونو له لارې له تاسو سره شريکې شوې هم دي او د م ک له لارې هم.

بيلګه

دا د ما بکس دی

دا دما دی

راګرځيدونې نومځاينيوي Reflexivpronomen

.

ژبپوهنه ۱	۱۰ .

رفلکسيو- يا راګرځيدوني نومځاينيوي موږ د راګرځيدني يا بيرته راګرځيدني سره (ځان تيرباسل يا ځان تيروتل، ځان ناسميدل(غلتيدل(غلطيدل؟))) او رامات کړنو (ځان پيژندل) سره کاروو

بېلګه: دا به همدلته په ياد راوړم، چې دا غونډله په الماني اکوزاتيو ده، خو په پښتو کښې يې اړونده پوهېدنه کړنغونډله ده.

Ich habe mich verlaufen.

ما ځان تيرباسه يا زه تيروتلم (خبره په ما اوزه کې ده)

Wir kennen uns

موږ(يو له بل) سره پيژنو

يادونه: په پښتو کښې اکوزاتيو نه شته، نو دا غونډله د کړوني په حالت کې راځي.

که پام وکړو، نودلته هم هرومروپښتو او الماني،همداسې فارسي بل ډول دي.

Relativpronomen نسبتي - پښتو انډول يې و ... ته نومځای نيوي

له نسبتي نومځاينيوو (هغه، دا، کوم،...) سره موږ نسبتي غونډالې په ګوته کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیلګه:

:Die Polizei sucht den mann; der die Bank überfallen hat

پولیس سړی لټوی، هغه(کوم)چې بانک وهلی یا لوټلی دی.

Interrogativpronomen

پوښتنوییزیز- یا پوښتنیز نومځاینیوي

پوښتنیزنومځاینیوي (څوک، څه شی، و چا، د چا) په پوښتنغونداله کې د نوم په ځاي راځي، د هغه پسې یا د کوم چې موږ پوښتنه کوو.

بیلګه:

له دې سره به لږستونځې ولرم،خوزه پوهیږم، چې تاسوله مابښه پوهیږی.

?Wer wird das sagen

دا به څوک ووايي؟

?Wer sagt das

دا څوک وايي؟

?Wer hat das gesagt

دا چا وويل؟

Wer hat das gesagt gehabt?

دا چا ویلي وو؟

یادونه: دلته ګوره له،، څوک،، څخه و ،،چا،، ته لاړه. دې سره یې پوره توپیر شته.

Demonstrativpronomen.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پام را – یا ور ګرځوني نومځاينيوي دي: دا،هغه وييونه دي، کوم مو چې پام و څه ته راګرځوي. موږ پام راګرځووني نومځای نيوي هلته کاروو، چې يو څه (د نورو له ډلې) راوباسو يا غوره کوو يا د پاموږ ګرځوو.

بيلګې:

Möchten Sie dieses hemd oder jenes?

تاسو دا کميس غواړې يا هغه؟

Indefinit Pronomen

ناټاکلي نومځاينيوي.

دې ناټاکلو نومځاينيوو پورې اړه لرئ: يوڅه، نه،سړی، يوڅوک، هر. موږ دا کاروو، کله چې موږ يوشی ټوليزکوو

بيلګه:

(ايا) ته د ما لپاره يوڅه کړی شې؟

غوره يادونه:

په الماني کې د نومځاينيوي بڼه بدليږي، خو په پښتو کې د نوميز نومځاينييو، چې موږ همدا لرو، بڼه نه بدليږي، پرته د اوس حالت څخه، په پښتو بايد يوه بله لار وي، چې په هغې زه هم په دې اخرو کې وپوهېدم او په پښتو کې هم دا لومړی ځل دی، چې دا کار کيږي او که اجازه وي، دا به د ما ميندنه هم وبولم. داميندنه څکه ليکم، دا لار په ژبه کې شته، خو ما وميندله.

خوي ويي (ډېر ګڼ يې: - وييونهAdjektivDasيا ورزيات شوی)

په ژبپوهنه کې هغه د وييونو ډله ده، کوم يا هغه چې د يوه څرګند شي يا يوه ذهني شي، يوې کيدني يا کړني يا حالت(څنګه والی) او داسې نور جوړښت روښانه يا تشريح کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادجکتیو،،خویوی،، یا ،،ملوي،، هم بلل کیږي، په ښوونځي کې ،،څنګه،، وی(یو شی څنګه دی؟) هم بلل کیږي، چې زموږ پښتو ادبیاتو کې یې ستایننوم بولي او د ستاینوي او ستایېنوم په منځ کښې ستر تو پیر دی، ستایېنوی کېدی شي ستایېنوم شي، خو ستایېنوم ستایېنوی نه دی. د ستایننوم سره موږ لږ د ناسمونونو سره مخاخ کیږو او هغه دا چې دا به یا ښکلی او یا ناښکلی وي او خوي نوم ډېر څه خوندي لري یا ډېر خویونه یا ټول خویونه.

دا په دې پوهېدنه، چې خوینومونه جګېدنه نه لري. سپینګل کاکا کېدی شي سپین هم وي، خو هغه یې بیا خوي هم دی. نه بیا دلته ډېر سپینګل کا کا نه شي لیکلی او نه باید وي.

د سپین (خوي) او سپین (نوم) کاکا د دې دواړو سپین په منځ توپیر کړی شو؟

هو! که جګېدنه ورسره راتلله، خو خویوېي دی او که نه نوم یا نوموی دی. د نوم سره ډېر-خورا ډېر- سپین کاکا نه شي راتللی.

خوی ویونه کیدی شي وکارولشي:

.

attributiv اتریبوتیو(یوه شي اړوند یا یوه شي ته یې نسبت ورکړی، د بیلګې په توګه. ښکلي ورځ)

prädikativپرېدیکاتیو (د یوه پرېدیکات برخه د کوپولا سره: د بیلګې په توګه: ورځ ښکلې ده) یا

adverbialادوربال (هغه ښکلي سندرې وایی)

د ژبلار د خبروڅه پوره غزېدلې وي،خو د اوس لپاره زه په دې لږڅه بسیا کوم. که ژوند وو، نو بیا به یې سم وغزوم، خو دا کار د ژبې مینه وال ښه کولی شي.

د خویوییونو جګېدنه په الماني او پښتو کې:

د الماني ژبې زیات خویویونه کیدی شي جګ شي. دا تلنه کومپاراڅیون Komparation یا درجه بندي یا ښه یې جګوالی بلل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کښې د خویونو بڼه نه بدلیږي یا د نورو ژبو لکه انګریزۍ یا جرمني په څېر بڼه نه بدلوي یا نه ګردانیږي، خو اړونده چګونه لري.

موږ به یې دا اوس همدا د ډېر،خورا-او زښت- سره درجه چګه کړو.

Positiv: *schön*ښکلی

Komparativ: *schöner* ډېر ښکلی

Superlativ*schönstenam*خورا ښکلی

داسي خویوییونه هم شته، چي د هغوي د چګوني سره ستوی بدلیږي:

او موږیې بیا په ډېر اوخورا-او همداسي د زښت - سره چګوو:

ښه،ډېر ښه ،خورا ښه یا خورا ډېر ښه gut, besser, am besten;

ډېر، خورا ډېر، یا زښتډېر ، viel, mehr, am meisten.

دې ته ټول مینه وال رابولم،چي اندونه سره ګډ کړي. او دا

،، تر تولو ډېر،، چي څه وایي او پوره ناسم دی، ولیکو

اوکه د نوروژبوڅخه یې هم ګټه واخستله، نولا نوربه هم ښه شي.

ځني خویویونه شته،چي په هغي کښې دا چګیدنه نه شي راتللی:

تیک همغه یا مطلق خویویونه لکه بلاربه (ډېره بخښنه دیوي، چي دا بې ادبي ونه ګڼی، که حامله ولیکم هم همدا ده، خوعربې ده)،مړ اونور.

د رنګونو چګیدنه بیا شته لکه شین، تک شین، شین چک.

یادونه: دا چګېدنه نه ده، ځکه، چي تولیزه نه ده. دا د اړونده رنګ چګېدنه نه، دا یې یو بلډولوالی دی، ځکه چي دا د برک لپاره نه راځي. تکبرک، یا برګچک نه شته.

سپین، تکسپین، سپینچک او همداسي نور او همداسي په ډېر او زښت او خوراباندې هم چګېدی شي یا چګیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خويوييونه او ډولونه يې:

-- خويويي يو څنګه والی ياحالت يا يو خوي په نخښه کوي،

په غونډاله کې دا سړی د لاندې پوښتنې په ځواب کې پيدا کوي يا ميندي:

يو شی څنګه دی؟

لکه پورته مو، چې وويل، په پښتو کښې خويويونه هم بنه بدلون نه لري.

د بېلګې په توګه: رنګه، ښکلی،ارام، مړاوی، خپلواک...

ځنې ادجکتيو يا خويويونه د پسې‌تړلي يا سيلبې له لارې پېژندلکيږي(پسې تړلیSuffix): ناپای،-ور، -وړ، – والی، -توب او نور

-- ادجکتيو له دوه ادجکتيو يا له يوه نوم/شينوم او يوه ادجکتيو څخه جوړ دي:

.

دبېلګې په توګه: تياره شين، غټستر، رنګارنګ...

-- د ادجکتيو يا خويويونو کارونه:

موټر ګړندی ځغلي. (يېدل (د شته والي) په څير پوره کونه، کېدل، پاتېدل(prädikativ).

ګړندی موټر. (نوم /شينوم ته ورزياتېدل(attributiv).

ګړندی ګټي. (د خپلواک نوم / شينوم په څېر(substantiviert)
په پښتو کې خويوييونه يا ادجکتيو بنه بدلون نه لري يا نه بنه بدليږي:

۱ – نوميز بنه يې ځانيز: کوښښي زدکونکی پر ستايېلو باندې خوښيږي.

۲ – پرېکړونی: کوښښي زدکونکی ستايلکيږې

۳ - خاوندوالی: دا د کوښښي زدکونکي ولاس ته راوړنه ده. ډلته ،، د ،، د خاوندوالي مورفيم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ - داتیو: ستایېنه وکوښښي زدکونکي ته ده. یا له کوښښي زدکونکي څخه ستاینه کيږي. له کوښښي هلک سره ستایېنه مل ده. له کوښښي هلک کره ځو او همداسې نور.

دلته دي د حالتونو برخه په پام کښي ونيول شي، وروسته څېړل شوې ده.

دا پورته لړ روښانه کوو:

و ۱ – ته: کوښښي. دلته زده کوونکی کوښښي دي، دا په دې پوهېدنه، چې کړونی دی.

و ۲ – ته : دلته کوښښي هلک پرېکړونی دی.

و ۳ – ته: دلته د ،، د ،، د واکوالي مورفیم ورزیاتیږي.

و ۴ – ته: د مورفېمونو،،و ،، له لارې څخه بدلون دی او همداسې له ،، له ،، سره.

-- د خویوییونو جګېدنه

په پښتو کې د خویوییونو جګېدنه، لیکه د الماني او فارسي پر څېړ باندې نه شته، خو اندول یې پر لاندې ډول باندې شته دی.

بنسټپوړی(زیاتېدنه یا مثبت) : ګړندی، جګ، ښکلی

۱ – لومړی جګېدنپوړی(کومپاراتیو Komparativ) ډېر ګړندی، ډېر جګ، ډېر ښکلی.

دویم جګېدنپوړی(سوپرلاتیو Superlativ) خورا ګړندی، خورا جګ، خورا ښکلی.

یادونه: د ،،ډېر،، او ،، خورا،، په ځای ماته بل څه ښه مناسب نه برېښي او د ما په اند نه شته، خو تاسو هم په کې فکر وکړی، خو هغه ،، تر ټولو،، ډېر ناسم دی.

-- خویوی له پرتلییزویونو سره: لکه، یا، له،

ښه کېدونکی یا ډېرېدونکی: دومره همدومره ... لکه: زه (هم) دومره لوي یم لکه ته Komparativ کومپاراتیو..... لکه، ... ته له ما څخه ډېر لوي یې یا ته و ما ته.....

یادونه: د موږ ادیبان لیکي: ،،ترما ډېر لوي یې،،. او دا ناسم دی. په حالتونو یا اړیکوییونو کښي روښنه کيږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو اړيکوی تل د هغه له نسبتوي سره څنګ په څنګ وي.

(نوم/شينوم، نومځاينيوی، خوی وی يا ادورب)

اړيکوی تل هممهال يا سملاسي د مخه يا پسې پروت وي

يادونه: پرتله کونه له ،،و يو څه ته،، سره کيږي. لکه سپين و اتل ته جګ دی. که وو ايو، چې: سپين نسبت و اتل ته جګ دی. دا به هغه ورسره بلده ليکنه وي، خو دلته ،، د نسبت،، ليکلو ته اړتيا نه شته يا زيات دی.
-- سړی څنګه يو پسې ځای نيوی يا اړيکوی له ادورب څخه توپېرولی شي؟
يو پسېځاينيوی د يوګڼ ويي په څېر د غونډالي غړی يا غونډالغړی نه دی.
-- يو ادورب د يوګڼ ويي په څېر غونډالغړی هم کېدی شي.

بېلګه: ټکی د ګردی-دباندې (دلته د يوه ګډوله ويي په څېر راځي) پروت دي (دلته پسېځاينيوی يا اړيکوی د نوم/شينوم سره د پسېځاينيوي څنګه والي يا په حالت کې دی).

يادونه: ما په پيل کې داپورته غونډاله داسې ليکلې وه: ټکی له کردئ څخه د باندې پروت دئ.

.

ژبپوهنه ۱ ۱۷ .

دا دپورته غونډالي ناسمه ليکنه ده، ځکه چې په دې غونډاله کې به ټکی له ګردئ څخه دباندې وي، خو هغه ځای به د ګردي له خاوندوالي څخه بل ځای کې دباندې وي.
ټکی د باندې پروت دی (ادورب – لوکال- يا ځايز ادوربال)
پرته له دې څخه کېدی شي يوګڼ يا ځانله ويونه د اړيکوي (مخ-يا(په پښتو کې مخځاينيوي نه شته) پسېځاينيوي) او د ترنوي په څېر هم وکارول شي.

بيا: د ګردی-دباندې، په دې پوهېدنه، چې دا دباندې د ګردئ دی يا - - پورې اړه لري او که وو ايو،، له ګردئ څخه د باندې،، ، نو کېدی شي، دا دباندې د ګردي نه وي، دابه يو بل چېرته کېدی شي وي.
بېلګه:

هغه د ګاډيټک په ترخ کې له کړکۍ څخه کتل. (اړيکوی له نوم/شينوم سره د داتيو په حالت کې)

هغه له کړکۍ څخه کتل، په داسې ترخ کې چې دباندې زورور جکړ وو. (ترنه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبنيزوتوکو پېژند:

دا چې د پښتو ژبپوهانو له انده د ځنو ژبنيزو توکو روښانه پېژند نه شته، نو له دې امله مې د ځنو له پاره دا پيژندونه بيا بيا راوړي، هيله ده، چې شتړي مو نه کړي. که د ليکنې په ترتيب کې مو ناسمون سترګو ته کېده بخښنه به وي، خو دې پېژندونو و ما ته پوره خوند راکړ او د ژبې پيل کې بايد راوړل شوي ويي.

<u>ويی:</u>

يو ويی يو خپلواک ژبنيز يوون(يووالی يا ناسم يې واحد) دی. د يوه غږ يا سېلبې سره په مخامخوالي دا په پيداښتي ژبه کې پرته له غږ يا سېلبې يوه خپلواکه پوهېدنه هم لري. يو تېوليز باوري پېژند د دې له پاره نه شته او ستونځمن هم دی. دا موضوع ډېره اوږده څېړل شوې، ما يې يواځې هغه لنډ پېژند له تاسو سره بيا ګډ کړ.

پورته مو وويل چې وی تېوته کېدی شي، مګر مورفيم نه تېوته کېدونکی، چې له دې امله يې غږيووالی هم بولي، او کېدی شي، چې دا يو مورفېم يو وی وي.بيا د غږونو ډولونه او نورې ځانګړتياوي هم شته، چې هغه په دباندنيو د پرمختتلو ژبو په ادبياتو کې هرو مرو شته او په ښه توګه. لکه په موسيقي کښې يې لرو.

بيا

ويي څه شی دئ؟:

يووی يو خپلواک ژبنيز يووالی(ناسم يې واحد)دی. په پيداښتي ژبه کې دا – د غږ يا سيلبې مخامخ- يوخپلواکه يا ښه يې نااړونده پوهېدنه لري. يوتوليز منل شوی پېژند نه شته او ستونځمن هم دی، ځکه چې داد ،، ويي ،، کليمه دژبپوهانو په منځ کې يا پوره اوبی نه ده او يايې په بل څه يادوي . ګومان مې دئ يو فرانسوی ژبپوه د ،، ويي،، پرځای باندې ساده ،، نخښه،، کاروي. دلته هم د ليکلو او روښانه ونې، ښه يې څېړنې اړتيا شته او په نورو ژبو کې خبرې پرې شوي نورو ژبو کښې يې وګوری..

غونډاله يا غونډله :

يوه غونډاله له يوه يا ډېرو ويونو جوړ رابندژبنی يووالی (واحدناسم دئ) دئ.
دغونډالکليمي پېژند له بېلابېلو ليدلورووركړ شوی دی، چې يو بل سره نه پټوي يا ښه يې نه پوښوي.په تېوله کې يوه غونډاله له ژبپوهنيزې لارې،د يوه ستر يووالي په څېړ، پيژندلکېدی شي، چې د سينتاکس(پېژنديي ورکړل شوی) له لارې ورکول کېدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي.ځنې څرګندونغونډاله د خبرو اترو کمونیکېشن) دخورا کوچني د پوهونیووالي پېژندلکیږي. خبرکړندول (خبراکت)په څېر ومنځ ته راتلی شي، له بله انده دلته د څرګندوني کلمه کارول کیږي

دغونډالي کلمي ټاکلو له پاره ډېرډوله لیکني یا اندونه شته دی، چې د ټولو یوځایکونه نږدې ۲۰۰ ته د غونډالي پېژندونه رسیږي. هرژبنی ښوونځي خپله و ځان ته د غونډالي پېژند ومنځته راوړي. بېلابېل سم اندیز، فلسفی، د خبرو اترو پوهنیزاو ساپوهنیز اړخونه لړ. یو له بل سره یوغږیزکوي،لیدل کیږي. ورته نیولکیږي، چې د نخښونو پسې غونډاله یوه یواځنی کلمه ده، بلکه یوه ټوله کورني،چې یو بل سره غوښووني یا ګډغوښوونکې په دې مانا چې ګډ څه سره لري) ځانپسي لري.

پارتیکل Partikelوړې ژبنی توټې

د نه بنه بدلېدونکو یا اوښتونو، په بېلابېلو وییدولونو پورې راټولو شویو د نخښو ژبنی یووالی دی.

.

.

NICHT(NOT) :PART

نه (پخه ه) (نهء (هغه چې ګوډی الف یې برسر باندې راځي، نه شم موندلی))

د یوې وینا د نهء والي لپاره کارول کیږي.

،،دا سمه نهء ده،،. ،، هغه لوي نهء دی، هغه و خپل ورور ته یا له خپل ورور څخه کوچنی دی،،.

-- زه له تاسو سره(څخه، کره، پسې) نهء ځم.

-- د یوې ټولې یا پوره غونډلې په ځای نه والی.

،، ځوک راسره راځي؟ - زه نه.

-- له هغو وییونو سره کارول کیږي، چې منفي یا کمیزه پوهېدنه لري او دا و کمیزه یا منفي پوهېدنه یې کمزورې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

،، دا بد نه دی، مګر يو څه کم دي،،.

(Nein(no نه

نه (د روښانه ه) سره: د يوه ځواب لپاره کارولکيږي، چې يو امر، يوه غوښتنه، يوه هيله ونه مني.

کړی شي له ما سره مرسته وکړې؟

نه، زه وخت نهٔ لرم.

کړی شي له ما سره يوچای و څښې؟

نه، مننه!

ته بايد هغه څه وکړې، چې زه يې درته وايم!

نه!.

.

- چې يوه هکپکونکي چيغه يا غږ ترې رامنځ ته شي. اوه!، نه!، دا سې هم!

– د دې لپاره، چې يوه وينا سمه يا پوره کړي.

،،هوا خرابه وه، نه، په دې ورځ سوچه بوچه خرابه وه،،.

Partizipation برخه – يا ونډه لرنه

به

-- باران به وشي

-- هغه به بله اونی و کور ته لاړه شي

-- هغه به په دې ښکلي هوا کښې په باغ کښي وي.

-- هغه به پوه وي، چې څه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- په دې ترخ کښې به هغه دا لیک د لاسه کړی

هغه وايي، چې هغه به سبا و ډاکتر ته لاړ شي.

١. ١Definitionsbefundپېژندپیداکونه

Schulduden دښوونځي دودن

Duden-Grammatik گرامردودن -

Satz als Subjekt- und Prädikateinheit

غونډاله د سبجکت- اوپرېدیکات په څېر

1.1.4Satz als Rede- oder Textelement

غونډاله د خبرو- یا لیکنتوکي په څېر

1.1.5Satz als kommunikative Einheit

ژبپوهنه ١ ٢١

غونډاله د خبرو اترو یووالي په څېر

داموضوع نوره نه غزوو، که څه هم ډېره خوندوره او په زړه پورې ده.

دپېژند پیداکونه:

دلته کېدی شي د غونډالې یوڅو خواره شوي پېژندونه بېرته ورکړی شي:

دښوونځي دودن ـ(دودند الماني ژبې شننیزه کتابتون دی، چې په هره څانګه یانږدې په هره څانګه کې یې لري): دغونډالې د ښوونځي دودن پېژند دی: ،، غونډله یو رابند ژبنی یا تړلی یووالی دی، چې له کوچنیو یوونونو یا یووالو(وییونه او ویونډلې یا – ګروپونو) یوځای اینوولشوي وي،،

داچې غونډالې د یوه ویې سره شتون لري(بېلګه یې : څه)، نوکېدی شي د یوې داسې غونډلې پېژند د ویې څخه توپیر ونه لري. یاتوپېر نه شو کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهم روښانه نه ده،، چې د ژبني يووالي لاندې څه پوهږو. يوه ويډله(سې‌نتاګما)هم پخپل دننه کې هم رابند يا پوښلی ژبنييووالی دی. نوله دې امله په پورته پېژند کې دوييونو پسې راتلنه يا تعقيب په خپل دننه کې يو ژبنی رابند يا پوښلی يووالی(واحد) دی

نوله دې سره پورته پېژند د ويونو پرلپسې راتلنه،،په خپل دننه کې يو رابند ژبني يووالی دی.،،يو په خپل دننه کې رابند ژبني يووالی، بېله دې چې د پېژند له مخې روښانه وی، چې دڅه له امله يا کومې لارې يوه داسې وييډله دې ځان له يوې غونډالې سره بېل کړي

غونډاله ستر يووالی يا يوون(واحدناسم دی)دی،چې د سينتاکس له لارې جوړېدی شي،،

دبلومفيلد پېژند له مخې،،: غونډاله دخورالويې خپلواک سينتاکتيکي بڼې په څېر ، چې د خپلې لوړي د هيڅ ګراماتيکي جوړښت په يوه خورا لويه سينتاکتيکي بڼه کې خوندي نه ده. ددودن ګرامر: ددودن ګرامر زيات غونډالپېزندونه راته وړاندې کوي:

،،يوه غونډاله يو پوښلی يا رابند يووالی دی، کوم چې د سنتاکس له لارې جوړ شوی دی

موږنا پوره غونډالې هم لرو، چې په لاندې ډول يې لږ روښانه کوو:

ناپوره غونډالې :

.

د،،غونډالې،، کليمې لاندې نا پوره غونډالې هم راځي، نو داسې غونډالې چې د هغوي د اړتيا له مخې څخه يا اړيندوله د غونډالې يو يا ډېرغړي نه وي.

بېلابېل تيوپونه يا ډولونه سره توپيرېږي:

Anakoluth[on] (= Satzbruch غونډالماتېدنه يا – پرېکېدنه: يوه پيچلې غونډاله دغونډاللړی او غونډالزياتونوسره سرې يو غونډالراګرځېدونکې هم بولې.

غونډالترنه

غونډالې کړی شي د يوه يوه تړوني(سيندېتيک)يا دډېرو تړونو(پولسيندېتيکي)يابې تړوني (اسيندېتيکي) يو دبل سره وتړل شي.

Beispiel:سيندېتيکي: :

(c) ketabton.com: The Digital Library

سینډېټیکي: ،،زه راغلم، ما وکتل او زه بریالی شوم،،.

پولیوسینډیتیکي: ،،زه راغلم او ما ولیدل او زه بریالی شوم،،.

اسینډېټیکي: ،،زه راغلم، ما ولیدل، زه بریالی شوم

نومیزه غونډاله، چې ډېر وخت ترې غونډالې بې له مرستندوي کړنې دي، پوهیږو.

بېلګه: ،،ښځه لاړه، پیسې لاړې، کور لاړ

پیداښتي ژبه:

په ژبپوهنه کې پیداښتي ژبه هغه ده، چې له انسانانو ویل کیږي یا له انسانانو خبرې پرې کیږي یا یوه زېږېدلې ژبه، چې له یوې نا لاربنودشوي ودې څخه ومنځ ته راغلې وي. دلته به و دې ته هم ګوته ونیسم، چې ژبه –لکه چې څنګه یې زموږ ژبپوهان وایي- معامله یا کوتجګونه نه ده، پیداښت دی او پیداښت ګوتجګونه نه مني.

د ژبې نورډولونه، لکه جوړې شوې یا مصنوعي ژبې،هنري ژبې، د نخښو ژبې اونورې شته، چې موږ یې نور د څېړنو نیت نه لرو..،

ـ

بیا: چې له پیداښتي ژبې غږیږو، نو له دې سره جوړه یا غبرګ پوهېږو، چې ژبه قرارداد نه دی، پرته د موږ له هلو ځلوڅخه، خو د اړتیاوو په بنسټ و منځته راغلي هغه ویونه، چې په پیداښت کې په ژبه کې نه وو، خو موږ له دې سره مخامخ نه یو،له دې سره پرمختللي هیوادونه مخامخ دي، چې هغوي نوي څه و منځ ته راوړي.

توليزپېژندیا غونډالجوړښت ښونه:<u>Syntax</u>

دسینټاکس لاندې سړی د غونډالو جوړونو ښوونه پوهیږي. داکره کوي ، چې څنګه له یوګڼ یا ځانله برخو- ویونو څخه موخه-ورې غونډالې جوړیږي–

د سینټاکس لاندې سړی یوځای-ایښول شوی پیداښتي یا جوړښتیز نخښه سیسټم په توليزه توګه و نخښوته ګډوله لارسیسټم پوهیږي

دغونډالو جوړښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

غونډالې د ژبې د توکو له موخور یوځای ایښوولوښخه جوړیږي.

ګډوله غونډالې- پیلونه

یوه ګډوله غونډاله له دوه یا ډېرو پوره غونډالوجوړه ده، چې هغوي یو د بل سره تړلې ، سماندیز خپلواکې غونډالې دي، چې ګډه موضوع لري او تړنوییونو،، او،، او همداسې ،،یا،،سره تړل کیږي. داډول غونډالترنه تنظیم شوې(بنسټغونداله یا اصلې غونډاله) تړنه بلل کیږي. تړنویونه(دبېلګې په توګه یا، او) سرېمنظمکوونکي تړنویونه بولي.
<u>Numerale ګنیز: دوه (دوې) لارې، شپږم تولګی.</u>

<u>غوارو چې ګنونه په ګنوننخښو ولیکو: ۲ لارې، ۶ – م تولګی(۶ تولګی ناسم دی).</u>
<u>-- ځنې نومونه/شینومونه د هغه د پسېسیلبې یا ښه یې تړلې(د پښتو ادبیاتو کې لکه وروستاړی بلل کیږي، خو ما ته یې دا پسېتړلې موخه ور برېښي) د پسې مورفیم په مرسته یېژندلکیږي. دا کیدی شي په سفیکس کې وکتل شي، هلته روښانه دي.</u>

وال، کلیواله، نرولي، ښخولي.............

Konjunktionتړنوییونه
دا تکرار دی، خو داسې نوي څه هم لري.
<u>ژبپوهنه ۱   ۲۴   .</u>

کونیونکځیون (لاتین: پښتو انډول یې: تړوني یا تړنویي) ویډول

کونیونکځیون، تړنوی، یونکځیون په ګرامرکې یو وییډول دی، چې د ویونو، غونډلې برخو، یا غونډلو په منځ کې سینتکتیکې(syntaktische په نخښو) تړنې منځ ته راولې او هممهال سم اندیزې یا ګرامري اړیکې د تړلو توکو په منځ کې روښانه یا افاده کوي. د پوستپوزېځیونونو یا اړیکویونو سره یوځای، چې ژبنیزې ورنږدې موخې پوره کوي، کیدی شي کونیونکځیونونه د اړیکویونه Relatoren په څیر رایوځای شي.
زه یې په دې پیل کې درې بیلګې راوړم، چې دوه یې د شمیرپوهنې بنسټ تړوني دي.
دا باید په نخښه کړم، چې دا په شمیرپوهنه کښې ویناوې سره تړي، دا د ما د شمیرپوهنې سم اند کتاب کې بیا ښه روښانه شوي اواړونده لیکنې یې هم شته.
لومړی:
،،یا،،
وکابل ته ځم یا وکندهار ته ځم. یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

و کابل- یا و کندهار ته ځم
دویم:
،،او،،
زه وجلال اباد ته ځم، او و کابل ته ځم.

وجلالاباد - او و کابل ته ځم

یادونه: دا دوه ترنویونه ،، او ،، او،، یا ،، د شمیرپوهني سم اند بنستیز ترنویونه دي .
دریم:
،،پورې،،

یادونه: ما د دې له مخه ،، تر،، لیکلی وو، خو هغه ناسم دی. ،، تر ،، یو ناخپلواک پوهنېدنووړ او اړونده پسېځاینیوی یې ،، پورې دی،، له بېلګو څخه هم روښانه دی.
ټول کسان ناست وو، ترڅو پورې یا تر هغې پورې، چې ټول میلمانه وکتونو (خوبځایونو) ته لاړل یا

ټول کسان ناست وو، ترڅو پورې، چې ټول میلمانه و کورونو ته لاړ شي.

زه به له ۴ بجو څخه تر شپږ بجو پورې درشم.

په دې لمنځتون کې له ۲۰۰ څخه تر ۲۵۰ کسانو پورې ځاییږي.

پورته غونډالي ته یوه یادونه، چې اړیینه ده: ځني کسان به وو ایي، چې: له ۲۰۰ تر...

دلته له څخه نه شته، ځکه دلته د ۲۰۰ موخه پیل نه دی، دا له ... نه دی.
ګورو، چې ،، پورې،، ترونوی یا اړیکوی دی او پرته له دې څخه ،، تر،،یو مورفېم دي که ،،تر،، یوه بله ګراماتیکي دنده هم و سرته رسولی، نوما به دلته راوړې وی، خوباید وهځیرو، چې ،،تر ،، د اړیکویونودنده په غاړه نه لري. دا دې په حالتونو کښې وکتل شي ځني لیکوال اوپښتو پوهان دا ،، تر،، د پرتلي له پاره کاروي، خودا ناسم دی او ځني په دې اند دي، چې دا مخځاینیوی دی. بله لیکنه کې به دا راوړل شي. بیا

ترنوییونو

سپین له ننګرهار څخه راځي. خوره له خوست څخه راځي..

سپین له ننګرهار څخه راځي اوخوره له خوست څخه راځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر وخت د دوه غونډالو په منځ کې یوه سم اندیزه تړنه شته وي یا شتون لري.

سپین وکابل ته ځي. سپین وکونړ ته ځي.

سپین وکابل ته ځي یا و کونړ ته ځي.

په لاندې بېلګه کې دویمه غونډاله د لومړۍغونډالې له پاره یو لامل دی او لومړۍغونډاله د دویمې غونډالې یو سم اندیز پسېتلنه یا پرلپسې ده.

بېلګه: پرلپسې(تعقیب)– لامل

هغه نه راځي. هغه ناروغ دی. ددوه غونډالو سم اندیز ګډاړیکوالی د دوه تړنویونو له لارې جوړېږي. سړی کړی شي د یوه سم اندیز دلیل-پرلپسې-اړیکې د بېلګې په توګه تړنویونه ولې،چې،له دې امله، ځکه چې، و کاروي.

بېلګه:

دا(ولې) چې: هغه نه راځي، دا(ولې) چې هغه ناروغه دی

له دې امله: هغه ناروغه دی، له دې امله هغه نه راځي.

.

ځکه چې: هغه نه راځي، ځکه چې هغه ناروغه دی.

تړلشوې غونډالې د یوې کوما(بېلېدننخښه) له لارې سره بېلېږي. تړنویونه لومړۍ او یا دویمې غونډالې پورې اړه لري. هغه دا غونډاله ،، په نخښه،، کوي. سړی کړی شي د ځنو تړنویونو له لارې(د بېلګې په توګه ځکه چې) د غونډالو لړۍ پرلپسې سره بدلې کړي، د ځنو سره نه (د بېلګې په توګه داچې، له دې امله).

بېلګه:

ځکه چې: هغه نه راځي، ځکه چې هغه ناروغ دی.

ځکه چې هغه ناروغ دی، هغه نه راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنسټغونډال – او څنګیز غونډالتړنه

تړنویونه د کړنې یا کړ نځای ټاکي. دکړنځای ټاکنې پسې سړی کړی شي د سم اندیز غونډالتړنې دوه اریز- یااصلي ډولونه سره بېل کړي:

لومړی داچې تړنه، چې په هغې کې کړنه په یوه غونډاله کې په اخر ځای کې ولاړه وي (که غواړئ: ځاي په ځای وي). دتړنې دا ډول څنګیز غونډالتړنه بلل کیږي یا سړی دا ډول تړنه څنګیز غونډالتړنه – یا نیممنظمه تړنه بولې. تړنویونه سړی نیممنظمه تړوني بولې.

بېلګه: څکه چې(څنګیز غونډالتړنه= کړنه په پای کې)

هغه نه راځي، څکه چې هغه ناروغ دی.

داسې لنډه زیاتونه:

موږ په پښتو کې لرو: کړونی، پرېکړونی، نه کړونی. دلته درې دي

په عربي او فارسي کښې: فاعل او مفعول: دوه. موږ هم دا کاروو، چې د پښتو لپاره نېمګړي دي، څکه پښتو درې لري.

په الماني کښې: اکتیو او پاسیو لرو.

.

له ما سره، ښه یې د ما له لیکنو سره د ګرانو لوستونکو ستونځې دا دي، چې زه د کېدلو تر پولې پورې ټولې پوهنیزې لیکنې په پښتو لیکم او له دې سره د موږ ژبپوهان او لیکوالان بلد نه دي.

دا په پښتو لیکل د موږ د لیکوالانو او ژبپوهانو لپاره ډېر نابلد دي. دا نابلدتیا یوه ستره ستونځه ده، په ربښتیا یوه ستره ستونځه ده او پښتو په ربښتیا د هرې پوهنیزې ریښې په پښتو د لیکلو توان لري.

فونیم څه شی دی؟phonem

فونېم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیلیادونه:په نورو ژبو یا لږ ترلږه الماني کې ډېر ویونه شته، چې د غږ په مانا دي، خو موږ په پښتوکې همداغږ، ګړ او ویل لرو. نه پوهېږم، چې اواز مو پښتو دئ او که نه؟ زه به په دې غږ او ګړپاتې شم او بیا له الماني به د هغه بل ډول غږ لپاره دا د غږ سره مل په یوه بل ډول روښانه کړم

پېژند: فونیم زوړیوناني نوم دئ، چې په لاندې پوهېدنه دئ:

(Ein Phonem) (له <u>altgriechisch</u> φωνή *phōnḗ*, پښتو: غږیا ګړ')

دتولو غږونو یو ذهني ټولګی دئ، چې په یوه ګړیزه ژبه کې همغه یا برابره توپیرېدونکې دنده لري.

بېلګه: که فونیم/ښ/ راواخلو،نو دا په بېلو بېلو ځایونو کې په بېلا بېلډول ویل کیږي، خو موخه ترې همغه اخستل دي یا همغه اخستل، دا په دې مانا، چې په پښتوکې یې د ویونو په منځ کې کوم توپیر نه لري دایواځې د ویېنېډولونه دئ، لکه په ،،ښه،، کښې، چې په ځنو ځایونو کښې پرته له ښ په خ اوش هم وېل کیږي، خو موخه ترې همغه پوهېدلکیږي،نو له دې امله ګړیزه ژبه یا په ویلوکې، خوکه کوم فونېم بدل شي، نو مانایې ورسره نه بدلیږي.

دلته په فونېم کې همداګړ یا غږ یووالی دئ یاکه غواړئ همدا یو غږ یو یوالی دئ لکه د/ ر/ یا/ت/ اونورو غږ، چې خپله مانا نه لري، خو په ویی کې وی ته هغه انډول مانا ورکوي دا دې په ګوته وي، چې دا غږ د سیلبې له لارې روښانه دئ..

ددې بېلګې په دې نورو ژبو کې لږ روښانه دئ،خو زه ورسره په پښتو کې

ستونځې لرم،چې هغه باید په ګډه سره اوبی کړو.

دایوونونه یا یووالي، نو په ژبه کې څنګه اوکوم دي؟

په پورته کې ګورو، چې/ر/ او/ ت/ مووږکړي، چې همدا هر یو یې یووالی دئ. همدایې د پیژند یووالی دئ، چې غږ راوځي، نو دا به یو سیلبي وي. که زه ناسم وم، بخښنه راته وکړئ، خو ګومان مې دئ، زموږ ژبپوهان یې څپه بولي، که داسې وي، نو بیا ګړ – یا غږڅپې ته به څه ووایو. راځئ،چې په دې سېلبې پاتې شو او که غواړئ سېلاب.

د سېلبې او څپې تو پیر غږ په څپو خوریږي سیلبې همهغه یو اواز راوپستنه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې بېلګې ګورو:

بېلګې: ،،مور،،/،،پور،، ،مار ،،/ ،،تار ،،

په پورته کې ګورو، چې نور ټول توري همغه دي او یواځې لومړي توري یې سره بدل دي او له دې امله یو هېدنبدلېدونکي دي.

ددې ویونو د یوهېدنو توپیر د وېلو یا لیکلو،ویونو جوړې یا خورا کوچنۍ(مینیمال) جوړې بلل کیږي لکه دا پورته. مینیمال ځکه، چې هغه خورا کوچنۍ جوړې دې. وروسته روښانه پېژند شته

بیا: دابه هم دلته په ګوته کړو، چې فونیمونه نه ځانله د یو غږ بلکه د سېلبې په څیر رامنځ ته کیږي یا ومنځ ته راځي..

Allophoneدیوه غږبلډولوالی

ددې یوه غږ ښ الوفونونه/ښ/ روښانه دي، چې په بېلابېلو ځایونو کې بېلابېلویل کیږي.

الوفون یوناني وی دی، چې الو دبل او فون د غږ یاګړپه مانا دي یعني بل ډول غږ یا اواز یاګړ، نو له دې امله الوفونونه د فونېم بلډولوالی دی، چې د فونېم بدلون یا سبفونېم بدلون په نامه یادیږي

دسره خپلوانو ویونویا کلمو پېژند یا یې نوره هم ښه سره توپېرې پېژندونه یې:

دېستینګېم : Distingem

فونېم او ګرافېم د دېستینګېم کلمې یا د ویې لاندې سره راتولیږي یا رایوځای کیږي.

داپه دې مانا، چې دیستېنګېم دوه برخې دي: ګرافیم او فونېم.

ګرافېم Graphem:

. فونېم له ګرافېم څخه توپیریږي. ګرافېم د لیکلشوې ژبې خورا کوچنۍ ماناتوپیرېدونکی یووالی دی

فونېم Phonem

(c) ketabton.com: The Digital Library

فونېم د ویونکې – یا ګړ ژبې خورا کوچنی ماناتوپیرېدونکې یووالي دئ.

مورفېم Morphem

یادونه: مورفیم دلته لنډ راغلی. بلځای کې بیاپوره څېړلشوی دي.

فونېم له مورفېم څخه توپېر لري. فونېم د خورا کوچنی د ژبې پوهېدنتوپیرېدونکی یوون یا یووالي په څېر پیژند لري، په داسې حال کې **چې مورفېم د ژبې خورا کوچني پوهېدن-ورونکې یووالي** یا یوون په څېر پېژند لري، چې دواړه سیمانتیکې ژبنیزه منځپانګه لري.

یادونه: دایو اوږد د خبرو څه لري، چې زه یې د ما د پاتې وخت سره لږ نورې شنني ته بېواکه یم، خو دامې داسې لږ څه پیژندونه له المانې څخه له تاسوسره ګډ کړل، په دې هیله، چې ستاسو مینه مې ورسره راپارولې وي، بیا وایم، چې دا پوهنه پرته له یوې وتلې ژبې د زده کړې څخه نه کیږي

ددې کلمو د یووالو پېژندونه

پورته مې ولیکل، چې د فونېم یووالی لکه لاندې بېلګه کې/م/ دئ

دمورفېم یووالی سیلبې یا سیلاب دئ، هرمورفېم یو سېلبې دئ.

بېلګې: ،،مور،،/،،پور،، ،شل ،،/ شل،،(دش پخ پخ الف سره ویل

.

ژبپوهنه ١ ٣٠ .

دماناو توپیر د ګړیزوویونو جوړې یا خوراکوچنی(مینیمال) جوړې بلل کیږي

دابه هم دلته په ګوته کړو، چې فونیمونه نه ځانله د یو غږ بلکه د سېلبې په څېر رامنځ ته کیږي یا و منځ ته راځي

بیایې یووالی: ددې پورته ژبنیو توکو یووالی نو د سېلبې څخه څرګندیږي، دا یو سېلبې دې او دا یې یووالی هم دئ. یووی کړی شي یو سېلبې یا ډېر سېلبې وي، مګردا ټول یوسېلبې دی

فونېم د ویلشوې وي پوهېدنتوپیرېدونکی یووالی دئ. داپه دې مانا، چې د یوه فونېم بدلول د یو بلفونېم سره د دوې پوهېدنه بدلیږي یا تغیر خوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې لاندې څخه موخه پوهېدل کيږي او وروسته هم راځي.

دالاندې بېلګې په ګوته کوي، چې فونېم ماناوړونکييووالى نه انځوروي، بلکه مانا توپيرونه په ګوته کوي

سړى ويلى شي: فونېم د يوه وي هغه خورا کوچنى غږيزه جوړښتبرخه ده، د ويي توپيرېدونکې دندې سره. دفونېم د بدلون له لارې د ويي مانا بدليږي، دا فونېم پخپله نه مانا وړونکى دئ.

نورې بېلګې:

فونېمبدلېدنه په پيلغږ کې

کور – ګور

مړه – پړه

تار – مار

فونېمبدلېدنه په پايغږ يا پايګړکې

کار- کال

ورور- خور

فونېمبدلېدنه په منځغږ کې

کور – کار

ډېر- ډار

ټول- ټال

يادونه: د ماپه اند که دلته د غږ په ځاى ګړ وکاروو ښه به وي.

Phoneticفونېتيک

(c) ketabton.com: The Digital Library

(زړه یونانيφωνητικόςphōnētikós,پښتوپوهېدنه يي غږ- یاګړاړوند,) .

φωνήphōnḗ, پښتوپوهېدنه يې غږ یا ګړ

یوپوهنیزدېسڅپلین یا دېسپیلین دی،چې ژبغږ په لاندې دلایلوڅېړي: په ستوني ګنده، مری-،خوله او د پوزې په ورشوکې غږجوړونه او د غږ او ګړحس کول د اکوستیکي خوي او د غږ یا ګړ کارونه د غوږونو اوانساني مغذ له لارې

دادوه دندې لري: غږجوړونه او غږاورېدنه، نو:

فونېتیک یوه خپلواکه دېرو پوهنو په منځ کې ځغاستېڅانګه ده لکه لینګوېستیک، اناتومي،فیزیولوژي، نوېرولوژي، فزیک او شمېرپوهنه. فونېتیکڅېړنورشو یا څېړن اله ګړېدلې یاویل شوې ژبه یا لنډ ګړژبه ده د هغې په ټولوربښتینوالي- یاریالېزه کولو کې.

فونېتیک هم لکه فونولوجی ویلشوې یا غږېدلې ژبه یا لنډ ګړژبه څیړي. فونېتیک د فونولوجي څخه ځان په یو بل اسپک یا کړنلاربېلوي. فونولوژي د ژبپوهنې برخورشو یا برخچاپېریال په څېړ غږونه په یوګونوژبو کې د خپلو پوهېدنتوپیرېدونکو دندو غږونه ټولګیزوي. په مخامخ يې فونېتیک د فزیکي ، نیورولوژی، فیزیولوژي د یو یو بلې ژبپوهنې لارې ، چې غږجګوالي جوړښت، د هغې وړنه او د هغې احساسونه په کې غوره دي او د پیدابښتي پوهنو څخه ګټه اخلي.

دفونولوژي پېژند:

.

ژبپوهنه ۱ ۳۲ .

Die Phonologie (زوړیوناني وی دی.φωνήphōnḗ, پښتوغږ ‘ , λόγοςlógos, پښتوپوهنه) فونولوژي

په پښتوکښې غږپوهنه، د ژبپوهنې یوه برخورشو ده. داد ژبپوهنې په دننه کې په ټوله کښې دفونیتیک څخه بایدرابنده شي، پر دې پوهېدنه باندې، چې په منځ کښې يې باید پولي وي:

په داسې حال کې چې فونیمیک د ژبغږونو روښانه خویونه څېړي، چې څنګه جوړیږي او فونولوژي د یوګونو ژبود غږونو ګړسیستم د دندې سره سر او کار لري. له دې سره دا د ژبلار یوه برخه جوړوي.

فونیتیک:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېژند Definition

فونیتیک د ګړښپو یا ژبښپو پوهنه ده، د سېلبو، خپل جوړښت دویونکي او د هغه په کاراچونه د غوړ له لارې، چې د انسان د خبرو اترو فزیکي، روحي یا اروا‌پوهنې او فیزیولوژیکي ګړموادوتولوالي په پام کې نیولو سره

دیوې پوهنې په څېړ د فونېمیک د ژبغړونو رواجې څېړنو له مخې یې تاکل،د موډرنو یا اوسنیو څېړنو په څېر تنګ دی.له دې امله لاندې فونېتیکي څانګې سره توپیروو:

۱-ویېندولە یا ویېندولیز فونیتیک

,artikulatorische Phonetik

۲ – غړیز فونیتیک د فونیتیک هغه ورشو ده،چې د ویل شوو جګو یا غړونو سره بوخته ده. دلته دبېلګې په توګه څېړل کیږي امپلیتودې یاجګوالی او فرکونځ

,akustische Phonetik

غړیزفونیتیک د فونیتیک

دالاندې یې نه ژباړم، دا ګران لیکونکي په دا څلوروپرمختللو ژبو کې لوستل - او روښانه کولی شي.

-

,perzeptive Phonetik

,physiologische Phonetik

.funktionale Phonetik

داپورته ژبنیز توکي مې همداسې پرېښوول، زما د فزیکي توانه راته داسې څه لرې بریښي، خو ګران لوستونکي په هره پرمختللې ژبه کې دا پیداکولی شي

.phonemicفونېمیک

پېژند: دپیداښېتې ژبې د غړیزې- اولیکنژبې روښانه روښانه ونه یا که غواړی‌شننه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

پېژند: مورفيم څه شی دی؟

مورفېم د ژبپوهني د خورا کوچنيو ژبني يو والی (مورړ واحد وايو، خو دا ناسم دی) لپاره يوه مسلکي ويېنه ده، چې دا يوه پېژندنېزه پوهنه يا يوه گراماتيکي يا ژبپوهنيزه دنده لري. داسې کوچني يووالي يا يوونو ته دېر وخت د ويونو د برخو په څېر کتلی شو، له دې امله دا کلمه مورفېم د ژبنيزې مورفولوژي منځني يا دزړي کلمه ده. دا بيا هم د کلمې و ويي ته نه سيده مخامخ ځايږي، بلکه کېدی شي هغې سره غوڅه هم کړي: يو ويي کړی شي ټوټه کړی شي او له دې امله له دېرو مورفېمونو څخه جوړ وي، خو يو نا ټوټه کېدونکی وی سملاسي يو يواځني مورفېم وي.

کلمه ټاکنه: مورفېم په توله کښي د يوه کوچني پوهنوړونکي (ژبنيز) يووالي په څېر پېژند لري، ټيک لکه چې لرو: ،، مورفېم د يوه کوچني غږ(سېلبې) يا گرافيمي يووالي دی د يوې پوهېدنيزې يا گراماتيکي(ژبلاريزی) دندې په څير.،،

د بېلگې په توگه لکه خور خورکې، ليکل (خور)-(کی)، دلته (خور) بنسټوی دی، دمور-پلار لور او(-کې) يې پايونه ده د پسېتړی دندې په بڼه.

.

ژبپوهنه ۱ ۳۴ .

که د بېلگې په توگه ولرو: ميزونه، ليکلی مېزونه (مېز-ونه) او لکه څنگه يې چې وايو هم، له دوه مورفېمونو جوړ دی: (مېز)-(ونه)، خو دلته ميز بنسټ وی او –ونه يې دېرگڼ دی، خو دلته د مورفېم او سېلبې په منځ کښي توپير روښانه کيږي: [مي-زو-نه] او له دې امله ويلی شو، چې مورفيېم ټيک همهغه څه نه دي. دا هم يوه غزېدلي ليکنه ده، چې گران ژبمينه-وال به يې د يوې پرمخ تللې ژبې څخه راونيسي.

- د زياتو روښانونو لپاره: لرو: پلارتوب دا له دوه مورفېمونو څخه جوړ دی، پلار او توب، پلار پوهېدنه لري او توب پسېتړی دی، کومه پوهېدنه نه لري، خو دا-توب د پلار پوهېدنه و پلارتوب ته غزوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او همدا ډول : له، پر، تر دا مورفېمونه خپلواکه پوهېدنه نه لري، خو پوهېدنورونکي دي، دا په دې پوهېدنه، چې نورو ته پوهېدنه ورکوي. دا به په حالتونو کښې ولولو، چې څنګه؟

دا دلته يې يواځې داسې لنډ راوړم: له ما، تر ما، پر ما. دلته دا مورفېمونه د ،، ما ،، چې په ژبه کښې د تېروخت، د کړوني لپاره راځي او په دې غونډلو کښې به يې د نه کړوني و دندې ته پوهېدنه وروړلکيږي. له ما، تر ما لکه له ما څخه، تر ما پورې، پر ما باندې او نورګوری، چې دا له، تر، پر، مخځاينيوي يا پربېوزېشنونه نه دي. دا په حالتونو کښې ښه روښانه شوي.

مورفيمونه د اوازونويا تورو کوچني ټولګي دي، چې دويي يو خپله مانا يا غوره والی ولري.

بيلګه: ،، لوي ،، وی يو مورفيم دی. دا د بيلګي په توګه په ،، لويوالي ،، ، ،،لويان،، کي کارولکيږي.
،، - والی،، هم يومورفيم دی. دا په دې پوهېدنه، چې يو شی داسي دی، لکه دا وی، په کوم پورې چې دی ترلکيږي. دا د بيلګي په توګه په ،، لويوالي،، ، ،،ښکليوالي،، ، ،، لټوالي،، کي کارولکيږي.
همداسي ،، –ان،، يو مورفيم دی.دا د نورو په څنګ کي کارول کيږي، چې وښايي، چې يو څه زيات په بر کي نيسي، د بيلګي په توګه ،،لويان،، ، ،،چرګان،،.
زيات ويونه له ډېرو مورفيمونو جوړ دي، که سړی مورفيمونه وپيژني، نو سړی کړی شي د وی په مانا ساده وپوهيږي.
مورفيمونه اوژبسيلبې زيات وخت همغه يا يو شی دي، مګرتل نه. ،، ژوند،، له ،،ژوندکولو،، ، او ،، مګر،، هم مورفيمونه دي. مګر سړی وايي،، ژوند-کول،، او

،،م- ګر،،.
يا
مورفيم
مورفيم خورا کوچنی اواز- يا غږيوون يا غږيووالی دی، کوم چې په بيلابيلو ژبنيز اړوندوالي سره همغه مانا لري.
سړی د خپلواک او ترلي يا بلواک مورفيمونوپه منځ کي توپيروي، چې دا يواځې(فقط) د ويونوپه دننه کي رامنځ ته کيږي.
که الماني ژبې ته پام وکړو، نو په هغې کي درېزره ليکسيکي مورفيمونه، ۱۶ بيلابيل ګرامري مورفيمونه او ۱۰۰ وييجوړونکي مورفيمونه شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناارونډ یا خپلواک مورفیمونه :
لکه: میز ، پر، سر
تړلي یا بلواک مورفیمونه : لکه
کب- ګی ، بنسټ + کوچنیونه یا کوچنیکونه
لویان، بنسټ + زیاتوالیپای
که تاسوپه نورو ژبو کې دا ګورئ، ډیرې لیکنې پرې شوي اوهر چا د خپلې خوښې سره پیژندونه ورکړې، خومخه – چې خورا واړه ژبیووالي دي – همغه ده.
،،مورفیم،، له فرانسوي راځي"morphème" ، له یوناني "morphe" - له پښتو ،، جوړښت، بڼه،،

ما په پورته کې یا د پرېپوزېشن خبروکې ،، له ... څخه،، ، ډ .... سره،، د پ په توګه راوړي، خوهلته ،، له،، او ،، د،، مورفیمونه دي، ،، څخه،، او ،، سره،، پوستپوزېشنونه دي. یا دا لاندې

پېژند: مورفېم د ژبې یو خورا کوچنی پوهنوړونکی یووالی(واحد سم نه دی) دی د بېلابېلو مورفېمونو د یوځایکولو سره وییونه جوړېږي. مورفېم په ژبپوهنه کښې یوه غوره کلمه ده او د مورفولوژي (دوییونو جوړوني او بڼې پوهنې) یوه برخه ده.

یادونه: پام دې وي، چې دا دلته مورفېمونه د پسېتړلې یا سافیکسونه دي.(هلته کتل کېدی شي).

نیونه، ښوونه، غوښتنه

.

.

دا ویونه، چې زه یې دلته اوس د ګرانو لوستونکوسره شریکوم، زیات په شمیر پوهنه کې کارولکیږي، خو په ورځنۍ ژوند اونوروپوهنوکې هم ورسره مخامخ کیږو.

وړاندنیونه (preconditio لنډ: نیونه ، فرضیه)

وړاندنیونه یو حالت او یا یو خوي دی، چې باید پوره وي، له دې د مخه چې یو بل حالت، یوه کړنه یا یو بل خوي او یا یوه بله پروسه د ښوني شي یا وښول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بیلګې په توګه په یوه څه کې د ننوتنې منلو یا داخېلېدو اجازې د حق کېدو له پاره ازموینه زیات وخت یوه وړاندنیونه یا که غواړئ فرضیه ده

یوه وړاندنیونه کېدی شي یواځې د یوه حالت یا یوه خوی یوه وړاندنیونه وي.

په سم اند کې وړاندنیونه په لاتین کې د پریمیس <u>Premise</u> په نامه هم بلل کیږي.

په شمېرپوهنه کې وړاندنیونه د یوې ښوونلارې یوه غوره برخه جوړولی شي

په دې توګه ایندکشن وړاندنیونه
inductionprecondition*Induktionsvoraussetzung*

پایونه د ایندکشن ښوونه(<u>Induktionsbeweis</u> (theproveofinduction) (د ځانګړو څخه په ټولیزو پایونه) پیل په نخښه کوي.

بېلګه : په ډېرو هېوادونو کې د تابعیت منلو لپاره په پوره سویه د ژبې زده کړه له هر څه څخه د مخه وړاندنیونه ده.

په افغانستان کې د پوهنتون ننوتنې لپاره د کانکور ازموینه وړاندنیونه ده.

قضیه یا جمله :

جمله په شمېرپوهنه او سم اند کې یوه نوې پوهه یا پیژندنه ده ، چې له اکسیومونو، ټاکندویو(پیژندونو یا تعریفونو) او څرګنده جملو څخه فرمولبندي کیږي. ددې لپاره، چې د یوې جملې وینا و منل شي یا وپېژندل شي، باید و ښوول شي . که پر کره توګه باندې ونیسو نو دا یوې منلې legitimierte (قانوني) پرلپسې ټولګیز (صنفي) پریدیکاتي سم اند د پایونې پرلپسي ده یا که غواړئ پایله ده.

.

ښوونه:

په شمېرپوهنه کې ښوونه د یوې وینا د ربښتیاوالي یا ناربښتیاوالي باوري راوېستنه (ښوونه) ده. دا د اکسیومونو، چې له سره ربښتیا نیول شوي وي او نورو وینا و څخه، چې ربښتیاینه یې تیاره ښوول شوي وي راوېستل کیږي.. دلته له اکسیوماتیکي axiomatischenښوونې خبرې کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمیرپو هنیزي ښوونېز زیات وخت په وړو،وړوپلو د نورو غونډالو یا جملوپه بنسټ سرته رسیږي.

جوړښتیزي - او نا جوړښتیزي ښووني.

شتونښوونه:

شتونښوونه چي وښايي ده، یا یوه تلنلار ورکړ شوي، چي اوبی ته موبیایي، دا په دې مانا یا پوهېدنه چي، یو اوبی جوړیږي یا منځ ته راځي.

د یوه نه جوړښتیزي ښووني سره د خویونو لرلوسره د یوه اوبی شتون پای کیږي. کله ختی ناسیده نیوني کیږي، چي اوبی یي شتون نه لري. له دې ښوونو لاس ته نه راځي، چي سړی څنګه اوبی لاسته راوړي.

غوښتنه (ثبوت)Behauptung

غوښتنه (ثبوت) Behauptung یا ،، څرګند یا روښانه حکم ،،تضمین شوی قضاوت،، هم بلل کیږي، یوه جمله ده د ځانګړي مانا یا پوهېدنو سره او له ویونکي څخه داسي ویل کیږي، چي ټولیزه او د تل لپاره وي. که د بېلګي په توګه څوک پوښتني ته ، چي ایالندن له پاریس څخه لوي دی،؟

ځواب وایي: لندن په ۲۰۰۰ ز ک کي د پاریس څخه زیات اوسیدونکي لرل،، نو له دې سره دی غوښتنه رامنځ ته کوي.

یوه غوښتنه نه یواخي لکه (څرکندونه) ویېنه یوه جمله ده د ټاکلي منځپانګي سره، بلکې یو ټولیزه کړنه کاروایي ده: د ویل شوي وینا لپاره یوه ټولیزه په اختیار کي نیونی (چي ګوندې د ټیکوالي دعوا پرې شوي وي) باوري کیدنه ده . John R. Searl ددې لپاره د خبروکار"speachact" کلمه و کاروله.

غوښتني کېدی شي ټیک (همداسې) رښتیا وي یا نارښتیا. دا له دې امله موخه وري دي، چي غوښتنو باندې د منلو او ردونو له امله خبرې اترې یا که غواړی مباحثه وشي، شک پرې راشي، ومنل شي یعني تصدیق شي، چي زور پرې واچول شي، وښوول شي، رد کړاي شي(یاني مخامخوالی یا تضاد یي وښوولی شي).

د نورو ژبنیو څرګندونو څخه یي رابېلونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوښتنې(ثبوتونه) نه دي لکه دا لاندې:

۱ - په نیونو ودانې یا فقط نیولشوې یا نا جدي جملې. د بېلګې په توګه په ادبیاتو، ژبتمرینونه یا ټوکې ټکالې لکه (،،په یوه وخت کې یو پاچا وو............،،)

۲ – پوښتنې،شک، ګومان(،، نه پوهېږم، چې ایا دا به راشي،،)

۳ – تیوریتیکي نیونې(،، نیسو،چې هر خاوند د جګې ګټې هلې ځلې کوي،،)

۴– امر (،، لاسونه جګ،،)

۵ – کلیمه ټاکنه یا نومینال پېژند (،، د زیاتو اتومونو ټینګه تړنه دې ،، مالیکیول ،، و بلل شي.

۶ – د ځانیز خوند یا مزې څرګندونه(،، دا موزیک مې ښه راځي،،)

کومه ګټه نه لري، چې دلته د ربښتیاپوښتنه رامنځ ته کړو. دا ډول جملې له بله اړخه په ارزښت کیږي، د بېلګې په توګه موخه ورتیا، هنري خوندیونه، مجلس ارزښت.

د غوښتنو ډولونه.

غوښتنې د خپلو منځپانګو له لارې په برخو وېشل کیږي ، د بېلګې په توګه:

-- غوښتنه، چې نړۍ څنګه جوړه شوې، داسې په نامه empirischeیا په تجربو ودان، په ربښتیا faktischeیا مثبت ښوونه(،، دا ونه له لسوکالو څخه ډېره زړه ده،، ، ،، سرپ له وسپنې څخه درانه دي،،).دا ډول غوښتنې تجربه- پوهنه ده، په ځانګړې توګه empirischeایمپریکي کارونه په پیداښتې پوهنو کې.

.

-- سم اندیز-شمیرپوهنیزې غوښتنې(،،د ۱۴۴ څلورۍ ریښه ۱۲ ده او پوره سم یې ۱۲±،،). دا د شمیرپوهنې اوسم اندله لارې؟

-- ارزښتیدونکي غوښتنې (،، سپین و برګ ته ښه باجه یا رباب وهي،،).

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- یوه لار ،یوه کچه، اخلاقي غوښتنې(،،سړی باید له دوي سره مرسته وکړي، چې بې له کومې تیروتنې څخه و ناوړه کړنې یا ګوناه ته اړ شي،،). دا ډول غوښتنې د نورماتیو-یا مثبت اخلاق Ethikالې دي.

-- hermeneutischeروښانه، موخه ښوونیزې غوښتنې (،،د سپین بیرغ ښکاره کونه دا پوهېدنه لري،چې: ،، موږتسلیم یو،،). دا ډول غوښتنې د ژب – او کلتورپوهنې الې دي.

دنني سایکولوژیکي یا دننه (ځان) کتنې غوښتنې innerpsychischeoder introspektive Behauptungen

(،، زه د غاښ درد لرم،،. ،، ګبینی خوږخوند لري،، ، ،، زه ګورم، چې ترمومتر ۱۰درجې څیلزیوس ښايي،،).

غوښتنې په نوروبرخو هم وېشل کیږي:

-- غوښتنې په پخواني وخت کې په یوګړو یا ځانګړو پېښو، اوسمهال یا راتلونکو پېښو.

(،، ګوښتې په ۱۸۳۲ کې ومړ،، که د ګوښتې په ځای مې کوم افغان لیکلی،نود زېږېدنې یا مرګ ورځ مې بې باید اسانه پیداکولی شوی، دا چې دا مې نه شوکولی، اړ شوم همدا الماني پربېږدم.په خواشینۍ).دا ډول غوښتنې د تاریخپوهنې الې دي.

--- د ټاکلو ډولونو شیانو شتون غوښتنه (،، په دې ځنګله کې ډینګرۍ شته،،).

--- په تجربوي قانونمندۍ یا لاراړوندوالي غوښتنې (،، که څوک یوه کریستال ګلنی په مرمرځمکه وغورځوي، زرې زرې کیږي،،)

--- د علتونوغوښتنه (،،سپی مړ شوی، ځکه چې هغه سرطان لروده،،).

موږ د ثبوت په ځای د دې نوي وی ،، غوښتنه،، سره بلد نه یو، خوګورو چې دا سم همغه ثبوت دۍ.

.

غوښتنه: سپی په سرطان مړ شوی.

ښوونه: دا بیا باید وښوول شي، چې همداسې ده اوکه نه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Imperativ په امريه بڼه، غوښتنې، امر

Implikation په کې رادننه کونه

جمله (شميرپوهنه)

يادونه: دا په ژبپوهنه کې هم بايد همداسې وي او همداسې ده.

جمله په شميرپوهنه اوسم اند کې يوه نوې پيژندنه ده، چې دا له اکسيومونو، پيژندونو او تازه پيژندل شوو جملو څخه وتلې فرمولبندي کيږي يا جوړيږي.د دې لپاره چې د يوې جملې وينا وپيژندلشې، بايد دا وښوول شي.

په نورمال ډول جملې د خپل غوره والي په ترتيب په يوه اهرامډوله ترتيب په برخو وويشل شي، چې ترتيب يې داسې برېښي:

۱- Lemmaمرستندوی جمله (د يوه غوره ښوونه کې مرستندوی جمله)

۲- Korollarد کره کونو يا ترې لاس ته راوړنو يوځايکول، چې دا له يوې جملې يا يوه پيژند بې له لويو بوختوالو څخه راکول کيږي. زياتوخت پای لاسته راړونې)

۳- Proposition (سم انديزې ويناوې).

۴ – جمله يا تيورېم Theorem (پوهنيزه – او بنستجمله يا ستجمله. Theoremتر اوسه پورې په زياتو ژبو کې کارولکيږي.

تل ژبنيز – يا ورځنې ژبنيز ليدنې غوښتنه

--- تل ژبنيز ليدنې غوښتنه په توليزه توګه فکر دی.. که سړې ته يو فکر يا پيښه پيدا شي، نو سړی کړی شي دا يوه غوښتنه وبولې.

بيلګه- غوندااله: د ما غوښتنه ده، چې زه موټر بيايم.

پوهېدنه يا مانا: زه اوس په دې فکرراغلم، چې په موټر کې ځم.

غوښتنه د فلسفې له ليده يا له مخې:

ويناډولونه يا وينابنې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې Modiمودوله یا ویناډولونه شته: ایندیکاتیو، اوایمپیراتیو

ایندیکاتیوIndikativنومینال ویناښه ده: ته کونیونکتیو ځې، هغه ځي او داسې نور.

د غوښتنو و پېژندنې ته څرګندونه

غوښتنې ډېر وخت د پېژندنې سره فرمولبندي کیږي، سره له دې چې پېژندنې یو
مودوس دی، چې له هغې سره په ربښتیاینې خبرې کیږي. که ته یو څه وغواړې، نو ته دې
وکړی شې، نو ستا مخامخ باید ربښتینی و پېژنې همداسې د تا په غوښتنو باور ولرې،
نیسو چې ته او د تاملګرې او ملګري په یوه هنرمند غږېږي او ته د بېلګې په توګه لاندې
ویناوې به کار اچوې یا په لاندې ویناو کار کوې:

هنرمند ډېرې پیسې ګټي.

له دې پرته هغه ډېر قراردادونه دلاسه کړي دي.

دا غونډلې تر هغې پورې غوښتنې دي، تر څو پورې یې چې ربښتیاوالی نه وي ښوول - یا
جوته شوې وي.

که د بېلګې په توګه دا نه وي تظمین شوي، چې دا هنر مند ډېرې پیسې اخلي، تر هغې
پورې دا جمله یوه غوښتنه ده.

Indikativپېژدنه

د یو هنیز پېژندیو هنې کره کوولو پېژند

یو هنیزې پېژندیو هنې erkentnisse یو ربښتینی پېژندلشوی ربښتیاوالی انځوروي.

کونیونکتیو یا ناسیده ویناښه: غوښتن- یا هیله ښه: زه به لاړ شم، ته به لاړ شې.

ایمپیراتیو Imperativامرښه: لاړ شې.

Konjunktivناسیده وینا:

(c) ketabton.com: The Digital Library

کونیونکتیوپه هغه حالتونوکې کارول کیږي، چې ریښتونی نه، بلکه یواځې شونی یا ممکن وي. یا دا:

ډېر وخت وینا په ناسیده ویناکې د امکان یا شونتیا په چاپېریال کې راځي، دا د امکانېنه یا شونتیا ښېه او یا کېدنتیابڼه هم بلل کیږي. کونیونکتیودا نه ښایي، چې یو څه شوني دي.

زه به لاړ شم، ته به لاړ شي اوداسې نور.

دا موضوع پوره اوږده او په زړه پورې د خبروڅه لري.

دا څه لیکني مې چې وکړې، نود ژبې سره مې مینه نوره هم زیاته شوه اوداسې وایم، چې په دې زاړه بدن یا تیروخت د ژبې زده کړی شم.

Adeverb ادورب یا رابندونه او ډولونه یې (ګومان مې دی دې موږ قید وایو):

-- دا وی ادورب په غونډاله کې یو غونډالغړی دی او یا یو اتریبوت
لوکال ادورب (ځای ادورب)
-- چېرته؟ کومځای؟ (دلته، هلته، پاس، لاندې، دا، هغه، دباندې)

-- له کومه ؟ (له پاس څخه، له دباندې څخه، ....)

وچېرته؟ و کومځای ته؟(و ښي لورته، وهلته، د مخ په لور یا و مخ ته...)

(Temporaladverb (Adverb der Zeit
تمپورال ادورب (د وخت ادورب)

- کله؟ (لمرلوېد، سهار، اوس، وروسته، هغه وخت، نن ...)

-- څومره اوږد وخت؟ (په ساعتونو، تراوسه پورې، تل، له هغې څخه ....)

--څومره ډېر؟ (ډېر، کله کله، --- ...)
.

(Kausaladverb (Adverb des Grundes
کوزال ادورب (د لامل ادورب)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې؟ له څه امله؟، په څه ترڅ کې؟، له څه سره؟، له څه څخه؟، د څه لپاره؟)

(Modaladverb (Adverb der Art und Weise
موډال ادورب (د رقم او ډول ادورب)
څه ډول؟ څنګه؟

(د زړه له کومې، ځانګړی، بلډول، نېکمرغه، څرګند، بې ادبه، ډېرواره، نږدې، ډېر، لږ، نږدې)

ادوربونه کېدی شي وکارول شي

- له يوه کړنوي سره په تړاو د څنګه ورکړې په څېر (زه دلته پاتېږم).

- له يوه خويوي يا له يوه بل ادورب سره په تړاو د اتريبوت په څېر(تل ارام پاتې شي، کله دباندې، کله دننه؟)
يو ادورب کړی شي د تړنوي دنده واخلي، که دا څنګيزه غونډاله ولري. تړنيز ادوربونه کېدی شي لکه خويويونه د خونديونې او نيت يا قصد په څېر ووېشل شي.

اړيکوينيز ادوربونه جوړيږي دبېلګې په توګه... څخه

- دې + پسې= دې پسې

- دې(ځای) + پسې= دې پسې

- څه +پسې = څه پسې

- څه+ هکله (باره) = (په) څه هکله. سم يې: پر څه هکله باندې
له تړنوي سره کېدی شي ويونه، وييونډلې(-ګروپونه) او غونډالې يو له بل سره وتړل شي.

دا د غونډالو خپلواک غړي نه دي او اتريبوت هم نه دي.

له ويونتړنو سره به ويونه، وييونډلي يا غونډلې يو له بل سره تړل کيږي؟

داخپلواک غونډالغړي نه دي او اتريبوت هم نه دي.

د وييونو تړنې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګه: سپین، غرنی او تورګل و ګرځېدا (چکر) ته ځي.

سپینګل او ملالۍ سررول(بنسټرول یا اصل رول) لوبوي. (لکه په فیلم کې)

له وییډلو (- ګرووپونو) سره تړنه

بېلګې: د ډلي کار ولاس ته راوړني به په یوه ستره پلاکات یا یوه لیدونکي تخته- لیک وښول شي.
په غونډالتړنو(Parataxe) کښې له دوه سرغونډالو سره.

بېلګې: سپین فیلمجوړونکی دی او سپینګل د کامرې و شا ته ولاړ دی.

ملالۍ غواړي وموزیم ته لاړه شي، خو (مګر) سپینه په مینه و سینما ته ځي.

له سر- یا بنسټغونډالي او څنګغونډالي سره غونډالزیاتونه یا ورزیاتونه

بېلګې: لمر بېرته ځلیږي، له هغې څخه وروسته چې ورېنګي ودرېده.

پوستوالا یا پوستوړونکي پوست راوړ، سره له دې چې د شپې توانمنده ورینګي وه.
یادونه: و ما ته ګرامري، سره له دې سم نه برېښي. دا ،،له دې سره،، باید وي، که د پسي ځاینیوو یا داتیو حالت دی.

یادونه: د ګرامر له مخې څخه به یې ،، سره له دې سره،، لیکنه سمه وي او دابه راته روښانه کړي، چې دا دواړه سره به توپیر ولري. ټولیز فکر اړیین دی.
له تړنویونو سره سړی کړی شي خپل نیت ووایي یا څرګند کړي.

یو له بل سره لړی کې(kopulativ):

بېلګې: همداسې، او، لکه څنګه - لکه هم، هم، پرته له دې (له دې څخه پرته) یا ښه یې:
له دې څخه پرته ، له دې (سره) برابر، لومړی، پای، بالاخره(؟).

.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلگه: زه په سپورتتولنه کې غړی یم، همداسې په موزیکښونځي کې هم.

ځه پردیکول (پردي)(disjunktiv):

یا- او یا، یا....

بېلگه: مور یا په گاډي کې ځو یا په موټر کې.

(restriktiv): ځه بندول یا رابندول یا کمول

مگر، ځانله، تیک (فقط؟)، بیاهم، چېرته مخامخ، ترهغې پورې، دومره لرې....

بېلگه: مور اوس له درس سره پیل کوو، ترهغې پورې چې ټول چمتو وي.
(kausal): لاملول (لامل راوړل)

ځکه، که، سره له دې (له دې سره سره)، داسې چې.....

بېلگه:هغه و تیاتر ته په وخت نه راغی (را نه غی)، ځکه گاډی ناوخته راورسېد.

(temporal): وخت ورکول

په ترخ کې، وروسته له دې، له هغې، تر.....

بېلگه: هغه یو سخت ټکر کړی وو. له هغې (وخت) څخه تل بیا دردیږي یا خوگیږي (که غواړی درد لري).

(negierend): ځه نه کول (نه والی) (او که ځه نه ول، لکه تور، نه تور)

بې له ، په ځای . نه-بلکه...

بېلگه: هغه په وربځو کې تېروت، چې په ځای یې بېرته وکوټه-گی ته لاړ.

(konditional): یو شرط ایښول:

که، کله، بلډول، پرته له (له دې څخه پرته)......

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګه: ملالۍ هرومرو غواړي تياتر ته لاړه شي، که لا کارتې شته وي.

(komparativ): پرتله کول

څنګه، پس نو، کله چې، ټيک داسې....

بېلګه:سپين داسې اغيز وښود، چې ګونډې هغه به ډېر زړه بدی وي.

(instrumental): لار ښول (الات ښول)

له دې سره، په دې ترڅ کې، په دې کې.....

بېلګه: هغه په څرګند ډول خپل توان ښه کړ، داسې چې --- يا ځکه چې ---- يا له دې سره چې هغه زيات تمرين وکړ.

(konzessiv): قانع کېدل يا قانع کول، ښه يې:وربانديې منل :

په رښتيا... مګر،له دې سره، کله چې .. مګر، هممهال،

بېلګه: له دې سره چې له جګړ څخه خبروو، خو موږ بيا هم لاړو.

(adversativ): څه مخامخ کول:

مګر،بلکه، له دې زيات،مخامخ، هم، بياهم، د څه مخامخ، خو

بېلګه: هغه د کور کار نه کوي، خو په مينه و سپورت ته ځي.

(proportional): نسبت څرګندونه (متناسب) يا پرتله ييز يا ورته:

همغومره، څومره، څومره... همغومره

بېلګه:هرڅومره چې هغه ډېر کار کوي، همغومره ډېري پيسې اخلي. يا: سپين و روښان ته جګ دی.

(modal): يو رقم او ډول څرګندونه يا ښونه
په دې چې، ځکه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګه: هغه مور نیکمرغه کوي، په دې چې یا ځکه چې ناولتوب غورځوي.

سرغونډالې یا بنسټغونډالې: Hauptsätze

هغه غونډاله، چې پوره موخه څرګندوي او هو همداسې د څنګغونډالې پیل کې راځي(تل داسې نه وي، خو د ې ته دې تل پام راوګرځول شي).

د غونډالې خوندیونې له مخې سرې توپیروي:

:Haupsatz als Aussagesatz
سرغونډاله د ویناغونډالې په توګه

بېلګه: ورینګي وریږي. توپ رغړي. زدکونکی یوه غونډاله لیکي.

یادونه او پېژند: وینا د وییونو داسې څنګ پر څنګ باندې ایښوونه ده، چې یو رښتیا ارزښا رښتیا یا نارښتیاولري.

ویناغونډاله هغه غونډاله ده، چې رښتیا ارزښت رښتیا یا نارښتیا یې ښوول کېدی شي یا باید و ښوول شي.

- د ما د ،،سم اند،، کتاب کتلی شی.

:Hauptsatz als Fragesatz
سر- یا بنسټغونډله د پوښتنغونډالې په توګه

بېلګه: (ایا) ورېنګي سبا وریږي؟ ولې غونډوسکه ورغړېده؟ (ایا) ته یوه غونډاله لیکې؟

یادونه: که پام مو وي، نو د ویناغونډالې او پوښتنغونډالې په منځ کې توپیر نه لیدل کیږي، نو دا پوښتنغونډاله به یواځې له پوښتننخښې سره موخه وره کوو او که ،،ایا،، به ورسره لیکو؟

په ویېنه کې یې بیا روښانه توپیر شته.

:Hauptsatz als Aufforderungssatz
بنسټغونډاله د امریه غونډالې په څېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېبلګه: سملاسي يوه غونډاله وليکه! ناسمون مه کوه!ليکه!

سرغونډاله د درنښت امريې په څېر

بېلګه: هيله ده چې په غونډال ليکنې پيل وکړې.

يا: که و هغه ته څه ووايې.

بنسټغونډاله د غوښتنغونډالي په څېر:

بېلګه: کاش چې تا ناسمون نه وی کړی! تا کړی شو چې پوهنتون پيل کړې!

سرغونډله د غبرغونډلي په څېر:

بېلګه: ګوره، ډېر ناسمونونه دي درلودل! دا داسي ناوړه!
Infinitivsätze ايفينيتيو د کړنوي بنسټېنه يا بللېنه او و هغه ته خپله پوهېدنه
ورکوي.هغه له وی بنسټ او پايونې څخه جوړه ده. اينفينيتيوغونډالي له ټاکلو ويونو او
اوړونونو يا ښه يې ښه بدلونونو وروسته کاروو.

بېلګه : ومخ ته لرل (د يو څه کړني). زه و مخ ته لرم، چې د تېنيس لوبه پيل کړم.

زيات وخت اينفينيتيوغونډاله له سرغونډالي وروسته ځای ياځای په ځای وي، داکړی شي
چې د غونډالي پيل کې راشي..
spätlateinisch (modus) infinitivus = = نه نږدې ټاکونکی (نه له نږدې څخه
ټاکونکی)
اېنفينتيوغونډالي د کړنويونو سره په بنسټېنه غونډالي دي.

”Infinitivsätze ohne “auf
اينفينيتيو غونډالي بې له،، باندې،، څخه

بېلګې: پر څوکی ناست پاتې شه. سم يې: پرڅوکی باندې ناست پاتې شه.

زه موټر ولاړ پرېږدم.

”Infinitivsätze mit “mit د الماني او پښتو غونډلجوړونه پوره توپير لري.
اينفينيتيو غونډلي له ،،سره،، سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګې زه وعده درکوم، چې و سبا ته به له تا سره وګورم.

”Infinitivsätze mit ”Modalverben
اینفینیتیوغونډالي ،، مودال کړنویونه)

بېلګې: زه غواړم تا په روغتون کې وګورم.

ته کړی شې (اجازه لرې) له ټولګې سره و رسختي یا و ارامۍ ته لاړ شې

”Infinitivsätze mit ”werden
اینفیتیو غونډالي له ،، به،، سره

بېلګې: مورږ به نیا اونیکه وګورو.

ته به ناوخته راشې.

: Partizipialsätze

پارتیڅیپغونډاله یوه څنګیزه غونډاله ده له پارتیڅیب ۱ سره(پارتیڅیپ پرېزنس) یا له یوه پارتیڅیب ۲ (پارتیڅیپ پرفکت) سره. دا برخغونډاله د سرغونډالې و شي ته موخه لري او داپارتیڅیپ په ډېرو حالتونو کې غزېږي.

بېلګه: په بریا هیله من، هغوي وخپل ټیم ته دعا وکړه.

یو پارتیڅیپ یوه ګراماتیکي یا ژبلاریزه بڼه ده، چې له یوه کړنوي را بېلېږي او له دې سره سره کله، کله د یوه خویوېي خوي غوره کوي، په څنو برخو کې د یوه کړنویي خوي هم غوره کوي.
Partizipialsätze
پارتیڅیپ غونډالي د پارتیڅیب ۱(پارتیڅیپ اوس وخت) او پارتیڅیپ ۲ (پارتیڅیپ تېر وخت) سره جوړېږي.

پارتیڅیپ ۱ له یوې پارتیڅیپغونډالي له دوه همممهالځغاستنده کړنو سره کارول کیږي.

بېلګې: په الوتکه کې ناست، وجګېدو ته صبر کوي.
.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر ځمکه باندې پروت، هغه ستوري ګوري.
په پارتيځيپيالغونډاله کې له پارتيځيپ ۲ سره کړنه په بنسټ – يا سرغونډاله کې کړنې
څخه د مخه کړل کيږي.

بېلګه: پاس نا وخته ورکړل شو، تور لوبغاړي(تور ساتونکي يا ګولساتونکي) وکولی شو
هغه ونيسي.

همدا اوس چې دی وېښ شو، هغه وو چې تلفون زنګ وواهه.

غونډال لړۍ Die Satzreihe

يوځايشوې غونډالې Der zusammengesetzte Satz

يوه غونډاللړۍ(Parataxe) – غونډالتړنه هم بلل کيږي- له دوه يا ډېرو برابرارزښته
غونډالو څخه جوړيږي:

بېلګه: مور وکار ته ځي. پلار و خرڅلاو ته.

مور وکار ته ځي(،) او پلار وخرڅلاو ته.

(Ein Satzgefüge (Hypotaxe

غونډالزياتونه (Hypotaxe)له سر- يا بنسټغونډالې (زيات وخت له يوه تړنوي سره تړلې)
څخه جوړه ده.

په ژبلار کې د هيپوتاکس لاندې د يوې څنګيزغونډالې د بلې څنګيزغونډالې سره ترتيبول
پوهيږو. يوه ګډوله غونډاله، چې له يو ځله يا له ډېرځلو هيپوتاکسو څخه لاس ته راغلې
وي، په ژبلار کې غونډالزياتونه پوهېږو. (کېدی شي مور د مخه بل څه نومولي وي،
خو زه ترې خبر نه يم. زه ملامته يم).

له غونډالزياتونې څخه په ژبلار کې يوه ګډوله غونډاله پوهېږو، چې لږ تر لږه له يوې
بنسټ – يا سرغونډالې او له يوې څنګغونډالې څخه جوړه وي(او يا هم زياتې
څنګيزغونډالې ولري). غونډالزياتونه د هيپوتاکس په مېکانيزم جوړه يا ودانه ده.
بېلګه: زدکونکی پوهيږي. هغه بايد زده کړي.

زدکونکی پوهيږي، چې هغه بايد زده کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غونډالزیاتونه یا له څو غونډالو یوه جوړونه....

په غونډالزیاتونه- یا له څو غونډالو څخه یوه جوړونه کې بنسټ-یا سرغونډاله او څنګیزغونډاله.

څنګیز- یا څنګغونډاله د بتسټغونډالي و مخ ته، و څنګ ته او یا د بنسټغونډالي په منځ کې وي. هلته یوه غونډالزیاتونه و منځ ته راځي.

-- څنګیزغونډاله له بنسټغونډالي څخه د مخه:

بېلګې: دا چې یا ځکه چې باران وریږي، لوبه په کوټه کې کوو.

سره له دې چې زه وخت نه لرم، سینما ته ځم.

-- څنګیزغونډاله د بنسټغونډالي پسې:

موږ لوبه په کوټه کې کوو، ځکه چې باران وریږي.

زه سینماته ځم، سره له دې چې وخت نه لرم.

-- څنګیز غونډاله د بنسټغونډالي منځ کې:

بېلګې: موږ لوبه ، دا چې باران وریږي، په کوټه کې کوو.

زه، سره له دې، چې وخت نه لرم، سینما ته ځم.

-- څنګیزغونډالې

څنګیزغونډالې کېدی شي د هغوي د دندې له مخې څخه توپیر شي، بیا کېدی شي غړیغونډالې وبلل شي.

-- شیغونډالې(غړیغونډاله په کړوني حالت کې)

څوک چې وږی وي، باید وخوري.(څوک باید وخوري؟)

ډېر خوښېږم، چې ته مې نن کتو ته راځې . - څه (شی) مې خوښوي.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- شيغونډاله(غړيغونډاله د خاوندوالي -، داتيو-، خاوندوالي- يا اړيکوين شی پر څېړ يا بڼه باندې):

بېلګه: زه پر ياد باندې لرم يا ښه يې: زه ياد لرم يا راوړم، چې هغې يوه جايزه ګټلې.(څه(شی) زه څه په ياد لرم؟)

سپين سوچ وواهه، چې هغه څه کړی شي.(سپين څه سوچ وواهه)

هغه هکپک وو، چې هغه يوه جايزه ګټلې.(هغه په څه هکپک وو؟)

Adverbialsätze:ادوربال غونډالې:

بېلګې:

هغه و لمبا ته لاړ، (کله يا هغه وخت) چې هغه د کورکار و پای ته ورساوه. (هغه کله و لمبا ته لاړ؟)

سپين ناوخته راغی، ځکه چې ګاډی ناوخته شوی وو. (ولې سپين ناوخته راغی؟)

Attributsätze:اتريبوتغونډالې:

اتريبوتغونډالې په ژبلار کې يوه څنګيزه غونډاله ده، چې د يوه اتريبوت دنده لري، داسې چې له يوه نوم (سوبستانتيو) يا د يوه سوبستانتيو ګروپ په واک کې وي.

بېلګې: سپي، چې غاپي، نه داړي.(کوم سپي نه داړي؟)
پيل(فيل) اموخت(عادت) لري يا اموخته دی، چې (هغه) سر خوروي) (پيل څه اموخت لري)

Konjunktioalsätze تړنغونډالې:

څنګغونډالې د تړنويونو له لارې لاربښوديږي

کړنوی زيات د څنګيزې غونډالې په پاي کې ځای په ځای وي.
د خپلې غوښتنې يا نيت سره سړی دا توپيرولی شي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(Kausalsatz (Begründungssatz
کوزالغونډالي (لاملغونډالي)

(ترنې: چې، ځکه، ځکه چې، دا چې، داسې په نامه(؟))

بېلګه: زه تا واده کوم، ځکه چې راته ګرانه يې.
و سبا ته ښونځی نه شته، ځکه چې د رسختی پیل دئ

Konditionalsatz(شرطی غونډاله)
(شرطونه: څنګه والی (؟) (حالت) د خبرو دي، کله (چې)،که، پرته له، بل ډول...)

بېلګه: نمرې به دې ښې شي، که تا درسونه زده کړل.

زه چاى جوړوم يا کړم، که ته راځې.

Modalsatz (Satz der Art und Weise (د رقم او ډول غونډاله،)
(کنجنکشن يا تړنويونه: داسې چې يا که چېرې، که چېرې،که)

بېلګه؛ تاسو لوبه ګټلی شی، که (چېرې) تاسو پوره وهڅېږی.

(Temporalsatz (Zeitsatz
(وختغونډاله)

(تړنويونه: (چې، له هغې، دې ...) وروسته، په ترڅ کې، له هغې پسې، پورې(دلته مې ،، تر،، ليکلی وو، خو د وروستيو څېړنو له مخې ،، تر ،، ناسم دئ او څه پرېپوهېدنه نه لري. دا موصوع لږ پېچلې شوې، چې بل ځاى کې به پرې وغږېږو)، ....)

يادونه: پورې د تړنوي په څېر هم راځي، خو د له او ..... نورو ځاينيوى نه شي کېدی

۱۰ بجو تر ۱۱ بجو پورې. يا ۱۰ – ۱۱ بجو

بيا يادونه: دا ،، تر،، ګوره تړنويي نه دي، دا د حالت اړوند مورفيم دی او دا ،، پورې،، پسېتړلی او تړنويي دی. دا په ګرامري حالتنو کښې روښانه شوې.

بېلګه: ټولګی (هغه) مهال (د کاډو) و تمځاى ته راغلل، چې ګاډی راورسېد.
ګومان مې دی لږ تکرار شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غونډالجوړونه

يوه ساده غونډاله څنګه جوړه ده؟

نجلی ليکي (شينوم (نوم)+پرېډيکات)

(ايا) نجلی ليکي؟ (پوښتنوی+ شينوم يا نوم+پرېډيکات)

ژونديپاتو د مړو (ومړو ته) دعا وکړه.(نومځاينيوی + خاوندوالی شی(د،،ته،، حالت)+ پرېډيکات)

پلورونکي له مشتريانو څخه خوښنه وکړه.(شينوم + داتيو شی + پرېډيکات)

ځوان ملګری ګوري. (شينوم + خاوندوالي شی)

ښونکي ليکناسمون پام کې لري.(شينوم + اړيکويز شی+پرېډيکات)

زه په شينوارو کې اوسيږم.(شينوم+ځايوربيال + پرېډيکات)

ګاډی ناوخته ځي.(شينوم + وختيز ادوربيال + پرېډيکات)

سترنج د وختتيږرولو له امله کړم

د ما د ملګري سپی په اوبو کې لامبي. (د خاوندوالي اتريبوت+ شی+ځای ادوربال+ پريديکات)
وکوم ځايبدلونونو ته شونتيا شته؟ يا کوم ځايبدلونونه کېدی شي؟ (خوښه مو)
ځوان خپل ملګری ګوري. (شينوم+ د خاوندوالي شی+ پرېډيکات)
پوښتنه يې هم همداسې ده، خو ،، ايا،، يې و مخه ته راتلی.
(ايا) دا ځوان خپل ملګری ګوري دا ځوان.(نوم+خاوندوالي شی+ پرېډيکات)
شينوم(غونډال اله) او پرېډيکات (غونډالوينا)

(يادونه: پرېډيکات هغه څه دي، چې يوه کړنه کړل کيږي يايوه کړنه کيږي)

د غونډالغړو سره

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شینوم(غونډال اله) او له پرېډیکات(غونډالوینا) سره سړی کړی شي ساده غونډالې جوړې کړي.

بېلګې: کوچنی لوبیږي. موټر روانیږي. سړی پخوي. ښځه ګنډي.

د پوښتنې په بڼه: (ایا)هلک لوبیږي؟ (ایا) موټرروانیږي؟ (ایا) سړی پخوي؟

یادونه: زه پرېکړه نه کوم، چې دا به څنګه راغلې وي. موږ په پښتو کې لکه غونډاله یو ډول لیکو او بیا پوښتننخښنه پسې زیاتوو او یا یې د مخه ایا لیکو. فکر به ورته وکړو.
شی یا ښه یې نومویی کړی شي

یو نوم/ شینوم – یو نوموی -

یو نوموی له مل سره-

یونوم/شینوم له اتریبوت سره -

یا هم یو نومځاینیوی وي.

یادونه: په بخښنه. تاسو پوهیږي، چې دا پورته - د ،، وي،، په ځای لیکل شوی، دا په دې پوهېدنه،چې په هرځای کې د ،،-،، په ځای وي راتللی شي.
شینوم (غونډال اله)

زدکونکي زده کوي.

څوک یا څه شی؟(نومیز)

څوک یا څه شی زدکوي؟ زدکونکی زده کوي.

شینوم: زدکونکی
(Das Prädikat (Satzaussage
پرېډیکات (غونډالوینا) (څه کیږي)

زده کونکی زدکوي.

څه کوي.... ؟ څه پېښیږي...؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرېدیکات وایي، څه دي، څه پېښیږي یا څه کړل کیږي یا څه کیږي.

زدکونکی څه کوي؟ .... زده کونکی زده کوي.

برېدیکات زده کول.

پرېدیکات تل یو کړنوی دی.
شی – غونډالپوره کونه

Mit den Satzgliedern
له غونډالغړو سره

شینوم یا نومویي(غونډال اله) او پرېدیکات(غونډالوینا)

کېدی شي سړی ساده غونډالي جوړې کړي؟

بېلګه: کوچنی لوبې کوي. موټر ځغلي، سړی پخوي، ښځه کار کوي

د پوښتنغونډالي په څېر: ایا کوچنی لوبې کوي؟ ایاموټر ځغلي؟

ایا سړی پخوي؟ ایا ښځه کار کوي؟

یادونه: په پښتو کې دا پوښتنوی له ویلو څرګندیږي او زیات وخت د ،، یا ،، ورسره نه لیکي یا وایي.

اتریبوت- ورزیاتونه
اتریبوت خپلواک غونډلغړي نه دي.

ادجکتیوي یا خویوییز اتریبوت(هم: اتریبوتي خویوییونه):

خویوی یا هم ګنوی له یوه نوم/سوبستانتیو سره زیاتیږي:
بېلګې: ښکلی کور. دما نوې غونډوسکه، دریم ځای

:postpositionales Attribut

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه: د لته هم ماپه لومړي سر کې دا د پرېپوزیشن لپاره څېړل وو، خو پښتو پرېپوزېشن نه لري، نو د تېر غوندې به کله د پښتو یو او کله بل حالت وي.

اتریبوت: د نږدې ټاکنو لپاره د یوه شي ورزیاوتونه

اړیکوییز اتریبوت:

اتریبوت کېدی شي له ډېرو وییونو او له نورو وییونو – د یوه اړیکوي سره په تړنه- جوړ وي.

بېلګه: زه شمېرونی(کمپیوتر) له اعلاناتو څخه اخلم.

:Genitivattribut
خاوندوالي اتریبوت:

شي یا نوم ته په خاوندوالي ورزیاتونه

بېلګه: دما د ملګري سپی ښه روزلشوی دی.

د هنرمند انځورونه هکپکونکي وبرېښېده.

یادونه: موږ د ځنګه والي یا حالت په هکله څه ستونځې لرو، په دې هکله مې په لنډ تېر وخت کې لیکنه هم خوره کړې، که هغه مو وکتله او د سمون په هکله مو یې فکر وکړ، خوښ به شم.

Partizipپارتیخیپ:

د کړنوي لپاره یوه د نخښونې بڼه ده، چې د کړنوي (بېلابېل وختپوړی) او هم د خویوي (جګوالي توان) خویوییونه لري او له دې سره د کړنوي او خویویي په منځ کې ځای نیسي (په دواړو پارتیخیب شوی)

،، ،، تلونی،، د کړنوي ،، تلل،، اوسمهال پارتیخیپ دی.،،

Partizip als Attribut ►
پارتیخیپ د اتریبوت په توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګه: خوښو لیدونکو پر خپلو ځایونو باندې چغې کړي

هغه په ځغاستندې – یا ځغاستېتې (ور) زدکړه (تمرین) ورکوله.

غونډالجوړ ونې
وختونه
اوس وخت: تلل
ځم، ځو،ځې، ځی، ځي

Präteritum oder Imperfekt = 1. Vergangenheit

لومړی تېر وخت: زه پرون ټوله ورځ په کور کې وم، ځکه چې (زه) ناروغ وم.

ما غوښتل و سینما ته لاړ شم، خو باید په بستره کې پاتې شم.

ما تبه لروده او د غاړې درد.

تېر وخت ۲ Perfekt = 2. Vergangenheit
تېر وخت ۳ ► Plusquamperfekt = 3. Vergangenheit
۱ Futur I = 1. Zukunft ► . راتلونکی
► ۲Futur II = 2. Zukunft . راتلونکی

تېر وخت او ۳ . تېر وخت د مرستندوي کړنویونو ،، لرل،، یا ،، یل،، سره.

راتلونکي له مرستندوی کړنویي ،،به+ کړنوی،، سره. دلته هم مرستې ته اړتیاده،

په پښتو غونډله کې کرونې چې د اینکلیتیکي نومځاینیوو په بڼه دي، د کړنوي پای کې راځې او دا په ډېرو مهالونو کې او له دې سره غونډله- پوره غونډله- له یوه وي څخه جوړه ده، چې دا غونډله هممهال کړنوی او کرونې دواړه لري.

بېلګې: تلل: ځم، ځي، ځو او....لاړم....

خوړل: خورم، خوری...

یادونه: دا پورته، چې مور اینکلتیکي نومځاینیوي بللي، دا په خته کښې د کړنوییونو، له وخت سره سم یا وخت اړنونده بڼه بدلون یا ګردان دی. مور په پښتو کښې داسې بلد شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

<u>يو، چې ګوندي د ببلګې په توګه ،، له ځم سره،، كه ،، زه ،، ونه ليكو، نو دا به بسيا كوي. مونږ پرې باندي پوهيږو، خو دلته مو هغه ګرامري پوهېدنه ناسمه كوي او دا په پاي كښې دا د وخت اړونده مورفُيمونه مو ونا سمونونو ته رابولي، چې ګوندي په ،،راځم،، كښې به دا ،،- م،، د نومځاينيوي لپاره وي، خو داسې نه ده او دا د كړنويي د بښېدلون يا ګردان دی.</u>

فكر او مرسته: له دې سره ډېرو ګرانو ژبمينه-وال او ژبپوهانو، تاسو هم د لومړي ځل لپاره مخامخ كيږي.

مرسته: په پای كې د كړنې سره د كړونې ځاينيوي ځاينيوو تورو ته څه وايي؟

ايا دا لوريز يا لنډ نومځاينيوي دي، كه څنګه؟

وروسته څېړل شوي. لنډ: دا اينكليتيكي نومځاينيوي بلل كيږي.

د كړنويونو بدلون يا بدلېدل (له لرل او به سره)

بېلګې ناتوانه كړنويونه .... بېلګې توانمند كړنويونه

اوسمهال: ..... زه وايم......... زه ځم

ته وايې .... ته ځې

هغه (ن، ښ) وايي ..... هغه (ن،ښ) ځي

موږ وايو...............موږ ځو

تاسو وايئ........... تاسو ځئ

هغوي (ن ښ) وايي.............. هغوي (ن،ښ) ځي

اوس تېر مهال يا پرفكت: ما ويل .... زه تللم(*)

تا ويل............... ته تللې

هغه(هغې) ويل .... هغه تللو، هغه تلله

تاسو ويل (ويلو)..... تاسو تللئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوي ويل(ويلو).... هغوي تلل(تللې)

موږ وويل..................موږ لاړو (لاړلو)

تاسو وويل .... تاسو لاړئ (لاړلئ)

هغوي وويل(وويلو)..... هغوي لاړل (ښ لاړلې)

پرفکت :...... ما وويل............ زه لاړم (لاړلم)

تا وويل (وويلو)....... ته لاړلې

هغه، هغې وويلو ... هغه لاړه(لاړلو)

ښ. لاړه (لاړله)(توپير په ه کې دئ.

موږ وويلو .... موږ لاړو(لاړلو)

تاسو وويلو......... تاسو لاړلئ

هغوي وويل ....هغوئ(ن،ښ) لاړل (ښ. لاړلې)...

پلوسکوم پرفکت: ما وويل... زه لاړم فکر : ماويلي وو

تا وويل...... ته لاړلې .... تا ويلي وو

هغه، هغې وويل........ هغه(ن،ښ) لاړه (لاړله)

موږ وويلو .... موږ لاړلو

تاسو وويلو .... تاسو لاړلئ

هغوي وويلو................ هغوي (ن،ښ) لاړلو (لاړلې)

راتلونکی ۱ : زه به وايم................. زه به ځم

ته به وايې .... ته به ځې

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه به وايي................ هغه به ځي

موږ به وايو........موږ به ځو

تاسو به وايئ........... تاسو به ځئ

هغوي به وايئ........ هغوي به ځي

راتلونکی ۲ : ما به ويلي وي .... زه به تللی وم (*)

تا به ويلي وي...... ته به تللی وې

هغه به ويلي وي........ هغه به تللی وي

هغه به ويلي وي..... هغه به تللې وي

موږ به ويلي وي........... موږ به تللي وو

تاسو به ويلي وي............ تاسو به تللي وئ

هغوي(ن،ښ) به ويلي وي.....هغوي (ن،ښ) به تللي وي

لاندې ته يادونه: په لاندې کې د لرل او يل کړنويو سره بې له ځانيز نومځاينيوو هم دا غونډالې د يوه ويي په څېر سمې دي. لرم، يم او نور

Aktiv und Passivکړونی او پرې – يا نه کړونی

غوره يادونه: موږ په الماني يا لاتين کې اکتيو او پاسيو په دې پوهېدنه چې کړوني او نه کړوني او په عربي کښې فاعل او مفعول، دا په دې پوهېدنه چې کړوني او پرېکړوني لرو، خو که په پښتو کښې ورته فکر وکړو، نو موږ په پښتو کې دا دريواړه لرو: کړونی، پرېکړوني او نه کړوني، چې دا په حالتونو يا پېړ کښې ښه روښانه شوي دي. يا

يادونه: او هغه عربي يې فاعل او مفعول (کړونی، پرېکړونی)، خو په پښتو کې يې بايد پرېکړونی او بل يې نه کړونی وبولو، خو که نه کړونی يې وبولو بسيا کوي، ځکه چې پرېکړونی هم نه کړونی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کړنغونډالي کې شی (غونډالپوره کونکی) په نه کړونغونډاله کې سبجکت (غونډال اله) کیږي.

کړنغونډاله(کړنبڼه): ملالۍ(سبجکت) و هوګۍ(ابجکت) ته ډاډ ورکوي (پرېډیکات).
ناکړنوی (زورېډبڼه): هوګۍ(سبجکت) ډاډمنه کیږي (د ملالۍ له خوا)

Aktivاکتیو:

په یوه اکتیو- یا کړنغونډله کې سبجکت کړونی دی، نو کړونی بیا په همغه حالت کې وي.

بېلګې: ملالي هوګۍ ډاډه کوي.(ملالی کړونې ده، هغه و هوګۍ ته ډاډ ورکوي. هوګۍ نه کړونې یا موخه اله ده)

هوګۍ ربړیږي.(هوګۍ په همغه حالت پاتې ده.)

ځلمی دړه وازوي. (ځلمی پخپله دړه وازوي.)

زه بنوروا لړم. (زه پخپله بنوروا لړم)

Passiv: نه کړونی یا نه کېدونی: دا نه کړونی د کړوني مخامخ دی، نو دا ناکړونی دی.

بېلګې: هوګۍ ډاډه کیږي. (هوګۍ پخپله څه نه کوي)

دړه وازیږي. (د دړې وازول پېښیږي. یو شی دا وازوي)

بنوروا لړلکیږي. (بنورا له دې سره څه نه کوي، یو کس یې لړي.)

پرېکړونی: سپین هوګۍ وهي. دلته سپین کړونی او هوګۍ پرېکړونې ده.

هوګۍ وهل کیږي: دلته هوګۍ نه کړونې ده. (دلته دې په ګډه فکر وشي).

سیده -، ناسیده شی

سیده شی: پېژند: غونډالغړی، چې د کړنوي، په خاوندوالي کې ، د غونډلې په واک کې دي او د یوه شي سینتاکتیکي دنده ډکوي.

مخامخ وی یې ناسیده شی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - کارونبېلګه: په غونډله کې. ،، زه دما د کورکيلي لټوم.،، ،، د ما د کور کيلي،، يو نوميز غونډال غړی دی، چې د خاوندوالي په په بڼه کښې دی او د يوه سيده شي دنده وکړنوي ،،، لټوم،، ته پوره کوي.

يوه غوره يادونه: موږ بايد وهڅېږو، چې په خپلو ټولو ليکنو کې يو څه چې په پيداېښي توګه راتلی شي، بې‌پروا پرې نه ږدو. لکه په پورته غونډاله کې، چې د کړنوي د مخه ،، و ،، بايد وليکو. له دې سره د غونډالي څرنګوالی هم په پام کې نيول کړي، چې بايد ونيول شي.

۱ – سيده شی نخښونه له سيمانتيکي دندې سره سراو کار لري، چې په ډېر دا ډول جوړښتونو کې خوندي ده، دا د کړنوي له کړنو څخه سيده اغيزمن شی يا ابجکت، چې هغه په دا ډول اړونده کې‌دنجوړښتونو شی يا ابجکت کيږي. ،، د کور کيلي د ما له خوا څخه لټول کيږي.،،

۱ - ،، داسيده شی پسې نښتی له کړنويکړنو (يا د کړنوي له کړنو) څخه اغيزمن دی...،،

ويی - يا لغاتپوهې‌دنه

(معنی)Wortbedeutung/Definition:
ناسيده شی

ويپوهې‌دنه/ پېژند

۱ – ژبه: غونډالبرخه، چې د کړنوي په واک کې دی، په داتيو ډول وي او د يوه شي سينتاکتيکي دنده پوره کوي. دا کليمه د برخي په څېر د جينيتيو لپاره دنده هم پوره کوي –

او داتيو شی همداسې اړيکوي شي لپاره کارول کيږي. دلته نور هم ډېر څه شته، چې بايد ليکل شوي وی، خو نور ورته سترۍ شوم.
کارونبېلګه:

-- په غونډاله کې: ،، زه له تا سره مرسته کوم،، ،، له تا،، نومينال غونډالغړی دی، چې د الماني په داتيو او پښتو کې ،، له تا،، حالت يا پېر کې دي او وکړنوي ،، مرسته کوم،، ته د يوه سيده شي دنده پوره کوي.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- د ناسیده شي نخښونه د داتیو لپاره کله د همهغه پوهنیزه کلمه د پاس کلیمي(دا پاس په دې پوهېدنه دی، چې هغه بل څه خوندی لري. برخه ورته نه شو ویلی، هغه بیابل څه دي) لپاره کارول کیږي پرته له اکوزاتیو(سیده شی) څخه.

-- دا ناسیده شی په الماني کې (وپښتو ته دې پام وشي) له سیده شي څخه په څېر نه د یوه ناکړوني غونډالي سبجک(نومويي) په څېر کارول کیږي: ،، زه له تا سره مرسته کوم،، داسې کیږي، چې،، له تا سره به مرسته وشي،،، دا ناسیده شی ،، له تا،، په داتیو حالت پاتیږي.

Der Konjunktiv ترنويي يا - لغات

کونیونکتیو یا کنجنکشن

Der Konjunktiv I

کونیونکتیو ۱ ترنویی ۱

۱ – کونیونکتیو زیات یوه هیله، یوه غوښتنه یا (یوڅه) رابلنې ته وايي (افاده کوي).

دا چې ویل کیږي، لا تراوسه ربنتیا شوي یا کړل شوي نه دي، بلکه د ویونکي له خوا څخه داسې غوښتلکیږي.

بېلګه: - هوښ ولره

- سړی دې دوه هګۍ واخلي

- هغه دې صبر وکړي.

۲ – له کنجنکشن ۱ سره ناسیده/ نه وییزې (نه ور غږیزه) وېناوي جوړیږي.

بېلګې: ځوان وايي، هغه هره ورځ خپله د خوښې مړۍ خوري.

پلار وايي، هغه دې پیسې سپما کړي.

(Konjunktiv II (Möglichkeitsform II

کونیونکتیو ۲ (شونتیابڼه) ترنوییز ۲ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ – کونیونکتیو ۲ یو څه وایي چې په خیال کې وي، خو عملي شوي نه وي.

بېلګه: که شونتیا یې وی یا که کېدی شي یا که کېدونکې وي، هغه به هره ورځ خپله د مینې مړی خوري.

ما به داسې نه وی کړي.

زه به داسې څه هیڅ (وخت) ونه کړم.
کونیونکتیو ۲ زیات وخت د درنښت له امله هم کارول کیږي.

بېلګه: ما به هیله لرودی، چې تا دې یو ه غزل ویلې وی.

ما به و تاته مشوره درکړې وی، چې دا کتاب دې ولولې.

۳ – کونیونکڅیون ۲ کارول کیږي، هغې پسې چې یو څه ته لاسرسی شوی وي.
بېلګې: نو دا به وو.

د ازموېنې لومړی پړاو به تا اوس و سرته رسولی وي.

۴ – کونیونکڅیون ۲ کارول کیږي، چې یو څه تېر او سرته رسېدلي وي.

بېلګه:که بس په خپل وخت راغلی وی، زه به په سم وخت ښونځي کې وی.

۵ – کونیونکڅیون ۲ کارول کیږي، که یو څه همدا اوس پېښېدلی.

بېلګه: که ما په همدې وخت کې پیسې لرودی، زه به له تاسره سینما ته لاړ شم.

۶ - کونیونکڅیون ۲ کارول کیږي، که یو څه لا نه وي پېښ شوي.

بېلګه: که مور د ښونځي کار دا اوس نه لیکلی، زه به نېکمرغه وی.

Konjugation im Konjunktiv I

بدلون په تړنویونو ۱ کې
اوسمهال

زه ځم	زه وایم	زه خبرې کوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ځې ته وايې ته خبرې کوې

هغه، هغوي ځي هغه، هغوي وايي هغه، هغوي خبرې کوي.

موږ ځو موږ وايو موږ خبرې کوو

تاسو ځئ تاسو وايئ تاسو خبرې کوئ

هغوي ځي هغوي وايي هغوي خبرې کوي

Perfekt د تېر وخت کړنښه او هم پايشوی راتلونکی

زه دې تللی وم ما ويلي دي ما خبرې کړي

ته دې تللی وې تا ويلي دي تا خبرې کړې دي
هغه، هغوي دې تللي وي هغه هغوي ويلي دي هغوي خبرې کړي دي

موږ دې تللي يو موږ ويلي دي موږ خبرې کړي دي

تاسو دې تللي وئ تاسو دې ويلي وي تاسو خبرې کړي دي

هغوي دې تللي وي هغوي ويلي دي هغوي خبرې کړي دي

Futur I راتلونکی ۱

زه به لاړشم زه به ووايم زه به خبرې وکړم

ته به لاړ شې ته به ووايې ته به خبرې وکړې

هغه، هغوي به لاړ شي هغه، هغوي به ووايي هغه، هغوي به خبرې وکړي

موږ به لاړ شو موږ به ووايو ، موږ به خبرې وکړو

تاسو به لاړ شئ تاسو به ووايئ تاسو به خبرې وکړئ

تاسو به لاړ شئ تاسو به ووايئ تاسو به خبرې وکړئ

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوي به لاړ شي هغوي به ووايي   هغوي به خبرې وکړي

راتلونکی ۲ Futur II

زه به تللی وم مابه ویلي وي ما به خبرې کړې وي

ته به تللی وې تابه ویلي وي   تا به خبرې کړي وي

هغه، هغوي به تللي وي هغه، هغوي به ویلي وي   هغه هغوي به خبرې کړې وي

موږ به تللي وو   موږ به ويلي وي   موږ به خبرې کړې وي
تاسو به تللي وی   تاسو به ويلي وي   تاسو به خبرې کړي وي

هغوي به تللي وي   هغوي به ويلي وي   هغوي به خبرې کړي وي.

Die direkte Rede

سیده ویناوې یا – خبرې یا ګړېدل(؟)

یادونه: ما پورته د هغه اړوند ویي دوه ډوله پوهېدني لیکلي. دا توپیر لری. د سم اند له مخې وینا یو څه او خبرې بل څه دی. وینا یو رښتیا ارزښت رښتیا یا نارښتیا لري او هغه باید وښوول شي، چې داوینا رښتیا او که نارښتیا ده او خبرې دا نه وایې. دا به داسې ووایو، چې ټول هغه ویل، چې دا د وینا پېژند نه لرې، خبرې دي.

سیده خبرې د یوې غونډالې برخه ده، چې ویونه بې‌رته ورکوي، کوم چې ویل شوي وي.

دا ویل شوي چې په نخښه کړو، د نخښونښو منځ کې ځای په ځای کیږي.

شونتیاوې:
پلار وویل: ،، نن موږ یو چکر وهو.،،

،،نن موږ یو چکر وهو،، ، پلار وویل.

،، نن،، ، پلار وویل، ،، موږ یو چکر وهو،،.

،، ایا نن یو چکر وهو؟،، ، سپین وپوښتل.

ـ

ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

،، مورږ نن یو چکر وهو!،، ، سپین غږ کړ.

ناسیده خبرې Dir indirekten Rede

په ناسیده خبرو کې (نه وییزې خبرې) دا ویلشوې وییونه بېرته نه ورکوي، بلکه په یوه وییزه خبرې خبر ورکول کیږي.

سرې دبېلګې په توګه په کار اچوي، که سرې د یوه بل یوه وییزه خبره یو دریم ته ورکوي.

ناسیده خبرې دې په کونیونکڅیون ۱ کې ځای په ځای وي.

سپین و ماته وویل، هغه نن د فوتبال (پښو غونډوسکې) و لوبغالي ته ځي.

سپین و ما ته وویل، چې هغه نن د فوټبال(پښو غونډوسکې) ولوبغالي ته ځي.

لوبغاړی په اند وو، هغه په ښه حالت کې دی.

ناسیده خبره په کونیونکڅیو ۲ کې ده، که کونیونکڅیون ۱ څخه یواځنی روښانه وي:

سپین وویل، که د هغه مورپلار نن یو نوی موټر اخستلی وی، ما به هیله لرلی وی، چې هغوي نن دلته راغلي وی.
ناسیده خبرې زیات په ایندیکاتیو وي، که روښانه وي، چې یوه ناسیده خبره مخ ته پرته وي، په ټوله کې له یوه غونډاله کې له یوه پیلویي سره .

سپین وایي، چې هغه د کورکار کوي.

موټروان په اند دی، چې دی مختګ لري یا ----،--لومړیتوب لري.

انتروګاتیوغونډالې Interrogativsätze
روښانه ده، چې ته به په دې وییونو کې ځانله پوښتنښنه په پام کې لرې. دا کېډی شي ډېره پارونکې یا په زړه پورې وي، چې ستا د ژبې نوي وییونه و پېژنې. پښتو ژبه په ټولیزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه یا په ټوله کې پوره پېچلې ده، -خو ډېره دا بیا هم ښېځي سم اندیزه او یواځې کېدی شي-
چې پېچلې روښانه شوې وي. ګرامر(پښتو ژبلار) ټکي په ټکي ژباړل شوی

.

(*) ،، د لیکلو هنر،،. نن موږ د دې لاندې د ویونو - او غونډالو پوهنه(۱) پوهېږو، دا په
دې پوهېدنه چې د یوې ژبې لارسیستم. د نورو ژبو په څېر موږ هم کړی شو د موږ د پښتو
ګرامر یا ژبلار په بېلابېلو موضوعچاپېریالونو ووېشو:

انعطاف(اوړېدنه). زموږ ستونځې دا دي، چې موږ په پوهنه کې د وییونو د څرنګه والي
سره نه یو مخامخ شوي.

سړی په یوه څه هلته پوهیږي، چې ورسره مخامخ شي او په هغې کې یې پام ته راشي،
چې څه! څه دي؟

اوړېدنه، بڼه بدلېدنه: د دې دوه وییوواو نورو کارول باید موخور وي.

اوړېدنه کې لور یا موخه له یوې لور یا یوې موخې بلې ته اوړي.

بدلېدوني هغه دي، چې موخه همغه ده، خو د وي بڼه بدلیږي.

یادونه: موږ په ځمکګچپوهنه کې وایو: نقطه انعطاف: دا هغه ټکی دی، چې په هغه کې
کږه خپله لوره اړوي، دا په دې پوهېدنه، چې لور بدلوي، نو له دې امله اوړونټکی ورته
وایو.

خوزندtransformiéren/

بڼه بدلول، اوړېدل، بلډول کول.

د اوړېدل لاندې څه پوهېږو؟

۱ ا - ترانسفورمي یا خوزند تلونی: لور، ځای لور بدلول.

۱ ب – اوړېدل(ترانسفورمي، لکه په ۱ ا – کې د موټر لوربدلون ځان چمتو کول...: ب)
رېفلکسیو یا بېرته راګرځېدونی راګرځېدل: ځان راتاوول، بل لور ښوول؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیداښت(بې له ډېرو):

یادونه: کېدی شي دلته لږ بیا راتلنه وي، خو لوستل یې ښه دي،

.

<u>ژبپوهنه ۱   ۷۰   .</u>

ټولې هغه ژوندۍ او مړې څرګندېدنې یا پېښېدنې یا پېښې، چې بې د انسان له څه کړنې څخه شته یا ومنځ ته راځي پیداښت دی. یا پیداښتي دي

،، ناژوندی پیداښت،،

- د بوټو، ژوو، اوبو او تیګو، د ځمکې د سر برخو په څېر ټولوالی یا د ټاکلو ځایونو(چې انسانان نه وي ورغلي او یا له هغوڅخه نه وي جوړشوي).

،، غوړېدلی پیداښت،،

وییډولونه

په پښتو کې .... ویډولونه شته: نوم، ادجګتیو یا خوی وی، نومځاینیوی، ګنیزویونه، کړلویونه، ادوربونه، اړیکویونه یا نسبتي ویونه، ټرنویونه او انترجکشنونه. دا ویونه کېدی شي په بدلېدونکو او نه بدلېدونکو ویډولونو ووېشل شي. دا د یوه لنډه یادونه وي او نور و مخ ته نه شم تللی.

<u>غونډالغړي</u>

د غونډالې جوړښت او موخه د غونډالې جوړښت په واک کې دی. دلته یا له دې سره باید ته غونډالغړي او وییډولونه سره ردبدل نه کړې. ویډول ټولګی یا کاټیګوري بلل کیږي، په کوم کې چې ته هر ځانګړی ویي ترتیب کولی شې. غونډالغړي په څټ د یوې غونډالې توکي دي، دوي یوه دنده سرته رسوي او کله کله کړی شي له یواځې یوه وي څخه جوړ وي، کله کله له ډېرو یونو څخه هم یا وییګروپونو څخه هم جوړ وي. د پښتو غونډالغړو پورې شینوم، برېدیکات، شی لکه خاوندوالی شی او داتیوشی او اړیکویشی او همداسې ادوربالي ټاکنې، چې کله، چېرته، څنګه او یا ولې یو څه پېښیږی.

دا چې له کومو غونډالغړو غونډاله جوړه شوې ده، کړی شې د غونډالې له یوه ژورې څېړنې څخه راوباسې.

وختبنه: موږ په پښتو کې درې وختبنې لرو. اوسمهال، تېرمهال، او رتلونکی مهال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې لپاره چې دا مهالبنيAdpositionenاړيکويونه يا نسبتي ويونه د کسانو، شيانو يا پېښنو په منځ کې اړيکې ټاکي. له دې امله اړيکويونه هم بللکيږي.دوی کړی شي کوزال **kausale** (بنسټ – پرته ، بې، په ځای)، لوکال **lokale** (ځای بېلګه: (کره، باندې)،

تمپورال **temporale** (وخت-بېلګه: (له) څخه، شاوخوا، ترڅه ته) يا مودال **modale** رقم اوډول – بېلګه: پسې پېښه، مننه) نسبتونه يا اړيکې روښانه کوي.

کوزال(بې له ما څخه، پرته له ما څخه يا له ما څخه پرته، د ما پر ځای باندې)،

ځاييز: (پر يوه بجه باندې، د ۱۱ بجو په شاوخوا کې، پر ۱۱ بجو باندې)، وختيز ـ له ۱۱ څخه

ګنيز

ګنيز ګڼونوييونه دي او ګڼون يا تعداد، درجه يا د ټاکلو شيانوډېری(سټ) دي. داسې په نامه توانګڼونه هم شته(يو، دوه) يا هم څوموااليز (لومړی، دويم).

Interjektionenانترجکشنونه(وېين ويونه يا د وييونو ويونه) دا ويينوييونه يا افاده ويونه دی يا ټيک(فقط) ويل کيږي. دوي په رېښتيني د غونډالي سره يوغږيزوالي کې نه راځي، خو دا يوچا ته غږ کول يا جګ غږونه دي، چې د هغو سره ته ټاکلي احساسوني ويلی شي(کله آ، هی هی ، بوی).

ويي جوړونه او وييپوهېدنه

ويي جوړونې په ويي سپماکې همداسې چټک مخ ته ځي لکه ويي له منځه تلنې. که د لرلو ژبنيزو الو په بنسټ ويونه منځ ته راځي، نو دې ته ويي جوړونه وايي. د ويي جوړونې غوره يې يوځای اېښول شوي ويونه(ګډوله ويونه) او رابېلېدنې دي.

غونډالشننه:

د دې لپاره چې سمه غونډالشننه وکړو، ته بايد لومړی په يوګونو غونډالغړو باندې يو ليد واچوې يا وپېژنې

د ِغونډالغړو ټاکنه

غونډالې له غونډالغړو څخه جوړې دي. ته دلته زده کوي، چې ته څنګه غونډالغړي ټاکلی شې او څومره غونډالغړي شتون لري يا شته دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غونډلغړي څه شی دی؟

:

ژبپوهنه ١   ٧٢   .

لکه څنګه چې ته په ډاډ پوهېږې، غونډالي په خوښه نه دي جوړې شوې.دوي له غونډالغړو، په دې پوهېدنه چې له وییونو یا اړوند وییونډلي څخه جوړ دي. غونډالغړي د یوې غونډالي په دننه کي یواځي یا فقط د پوره برخې په څېر غونډالي ته ور واچول، لرې یا د بل ځای نیوي کېدی شي. سرې غونډالغړي په ورڅخه نه تېرېدونکو او پوره کېدونکو غونډالغړو سره توپېږروي.

د غونډالغړو او وییډولونو په منځ کي څه توپیر دی؟

دا غوره ده، چې ته غونډالوییونه د وییډولونو سره ردبدل نه کړې، که څه هم دوي کله ورته اوړېدلیکړي، د بېلګي په توګه ادورب(وییډول) او ادوربال(غونډالغړي).

وویډولونه د غونډالي توکي دي، له دې سره هر یو ویي تنظیم یا ترتیب کیږي.
کړنوییونه،نومونه یا خویوییونه د وییونډولونو بېلګې دي.

غونډالغړي یې په څټ یا مخامخ د غونډالي غړي دي. غونډالغړي بیا له بېلابېلو وییونو، وییډولونو یا وییډلو جوړ دي.

سپین چټک له ښوونځي څخه وروسته خپل د کورکار وسرته رسوی، چې د خپل ګران ځمري لپاره ډېر وخت ولري.

- سپین: سبجکت یا نوم

- سرته رسوي: پرېدیکات(Prädikat غونډلوینا، چې یو شی یا څوک څه کوي او یا له هغه سره څه پېښیږي.

- له ښوونځي څخه وروسته: تمپورال ادورب

- چټک: مودال ادوربال Modaladverbial

خپل د کور کار: خاوندوالي حالت

- چې دخپل ګران ځمري لپاره ډېر وخت ولري: Kausalobjekt

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ګران : Attribut

کوم غونډالغړي شته دئ یاشتون لري؟

ترې نه تېرېدونکو غونډالغړو پورې نوم او پرېډيکات اړه (که غواړئ تعلق) لري.

یوه پوره غونډاله لږ تر لږه دا دوه غونډالغړي لري. ټول نور غونډالغړی لکه **adverbiale** ادوربال ټاکنې یا شیان پوره کېدونکي غونډالغړي دي او نه هرومرو اړين.

ټاکل یا شیان پوره کونکي غونډالغړي دي او نه په زور اړيې.

Das Subjekt سبجکت یا نوموېونه یا شیان

سبجکت تل د نومیز یا ښه یې د کړوني لپاره راځي او پوښتنې ،، څوک و، چا، یاڅه؟،، ته ځواب ورکوي؟ سبجکت یا نومويي په یوه غونډاله کې ښايي، څوک یا څه یو څه کوي. په هره پوره غونډاله کې باید یو سبجکت خوندي وي. سبجکت د بېلګې په توګه کولی شي، یو نوم، یو ځانیز نوم، یو نومځاينيوی یا یو نومیزکونکی وي.

نوم: ځوان بېديږي.

ځانیز نوم: سپين بېديږي.

نومځاينيوي: هغه بېده دی.

نومیز کونه: خرار زوروي.

له پوښتنې ،، څوک، چا،څه؟ سره کړی شې په یوه غونډاله کې سبجکت وټاکې. دلته یو څو بېلګې:

پرون په تلوېزيون کې ښه فيلم و ښوولشو. پوښتنه: پرون په تلوېزيون کې څوک یا څه وښوولشو؟ سبجکت: ښه فيلم.

هوګی په جګ غږ خاندي. پوښتنه: څوک یا څه (شی) په جګ غږ خاندي؟ سبجکت: هوګی.

دا چې ته پرون دلته وې، زه خوښ شوم یا وماته يې خوښي راوبخښله.

پوښتنه: چا یا څه زه خوښ کړم؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبجکت(نوموېونه): دا چې ته پرون دلته وې.

.

یادونه: که وګورو، نو په پښتو کې دا نومو‌ی یا سبجکت (دا ابجکت دی) د پرېکړوني لپاره هم راځي، خو د وخت سره اړوند یې د کړوني حالت سره نومځاینیوي بدلیږي.

بېلګه: څوک ووهل شو او چا وواهه. تېر وخت. او نور.

Transitivität (له لاتین *trānsitiō*) ترانزیتیواو اینترانزیتیو

ترانزیتیویتي(له لاتین څخه: اخوا تلل یا پورېوتل، اوښتل)

پیل یادونه: زه دالیکنې له الماني ادبیاتو رانیسم. کېدی شي ډېر د سمونونو څه یا په کې وي په کې دي. دا ډېر کار دی، کېدی شي دا ښه شوی وي، خو دا هم تاسو ښه کولی شی، نو مرسته مو مه سپموئ.

ترانزیتیویتي(له لاتین څخه: اخوا تلل یا پورېوتل، اوښتل. زه ګوره اوړېدل نه لیکم، چې هغه لوربدلون ته وایي، دا په دې پوهېدنه چې له یوې لور بلې ته اوړي. لور بدلوي) یو ژبلاریز خوي دی، چې و یوه کړنوي یا په تولیزه توګه یوه جوړښت یا یوه غونډلې ته لیکل کېدی شي. ترانزیتیو مخ ته لرو، که په غونډله کې هم سبجکت او هم یو(سیده) ابجکت یا موخه اله و مخ ته ولرو یا همداسې له یوه کړنوي وغوښتل شي.

intransitivاینترازیتیو هغه جوړښتونه همداسې کړنویونه بلل کیږي، چې سیده شی نه لري. که دوه شیان مخ ته ولرو، نو دا جوړښت همداسې کړنوی ditransitiv دیترانزیتیو(دي دوه ته وایي) بلل کیږي.

بیا:ترانزیتیو او اینترانزیتویا کړنیز – اوکېدنیز کړنوییونه او یا لازمي او متعدي: که رښتیا ووایم، نو په لازمي او متعدي باندې نه پوهېږم او په دې هم نه پوهېږم، چې کوم یې لازمي او کوم متعدي دئ او دا څه پوهېدنه لري، خو داالماني یې ګورم، نو دا یو یې کړل کیږي او دابل یې کېدلکیږي(داپه دې پوهېدنه چې نه کړلکیږي)، نو ایا دابه کړلکېدونکي(کړلکېدونی) او کېدونکي(کېدونی) نه وي؟

او که غواړئ خوزند او ناخوزند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا یې پېژند: هغه کړنوویونه ترانزیتیو دي، چې د کړوني په څنګ کې پرېکړونی هم لري (دوه ارګومنتونه). اینترانزیتیو یې په مخامخ یو کړونی بسیا کوي، داپه دې پوهېدنه، چې دایوه کړوني ته اړنه دی(یو ارګومنت) چې یوه غونډاله ترانزیتیو یا اېنترانزیتیو دی،
.

کېدی شي له پوهېدني څخه یې وپېژنو. او د کړنوي له جوړښت څخه هم پرې پوهېدی شو، چې کوم یو ویې ترانزیتیو یا اېنترنزیتیو دي.

د دې لپاره بېلګې:

سپوږمۍ ډوډۍ پخوي(ت)، ډوډۍ پخیږي(اېنت)

سپین کتاب لولي(ت) . کتاب لوستل کیږي(اینت).

د ترانزیتیو پښتو پوهېدنه: اخوا تلل یا پورېوتل (لکه له یوې پولې).

د موږ ژبپوهان ورته لیږنده کړنه لیکلی.

پوهنیزه پرېکړه: د دې لپاره موخور بلل:

کړنیز کړنوی او کېدنیز کړنوی یا کړونی کړنوی او کېدونی کړنوی. د دې لپاره اړتیا نه شته، چې موږ دې د ترانزتیو او اینترانزتیو لاتین ویې پوهېدنه ولیکو. دا د ما د وړاندیز نومونه هغه څه سیده په ګوته کوي یا ښایي.

په تولنه کې: پلار او ځوی یا ځوي او پلار ترانزیتیو دي او ورور او بل ورور دا اینترانزتیو دي. له یو و بل ته سیده تلل او له یو و بل ته ناسیده تلل دي.

په ژبلار کې د ترانزیتیویتي د روښانونې په هکله نه هم اندیزوالی له بېلابېلو درسي اندونو له لارې هم منځ ته راځي. دلته د ښوونځي ژبلار اود تولیزې ژبنیز ژبلار ي سره مخامخ لیدلور.

ترانزیتیویتي د ښوونځي په ژبلار کې

په ورځني ښوونځي ژبلار کې به ترانزیتیویتي د یوه ویې پر خوي باندې، چې د څنګه والی یا حالت خاوندوالي واکوالی ولري، پېژندل شوي یا یې پېژند ورکړ شوی. د دې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخې څخه يو کړنوی ترانزتيو دی(چې ،،موخه ور،، کړنوی هم بلل کيږي)، که د هغه يو مللوبغاړی څنګه والی يا حالت خاوندوالی ولري.

د ښوونځي په ژبلار کې توپيرونښه په پاسيووالي(نه کړنوالي) کې ده. يو کړنوی د دې له مخې ترانزيتيو دی، که د پاسيو و مخ ته تګ په لور کارول کېدی شي، چې له هغې سره (خاوندوالي -) ابجکت يا شی سبجکت کيږي.

بېلګه: هغه پيسې ليږي – دا پيسې د هغه لخوا ولېږل شوي

په ژبپوهنه کې ترانزيتيويتي

په ټوليزه ژبپوهنه کې د دې (د ښوونځي ژبپوهنې له مخې)په څټ لږ روښانه شوی. په دې ترڅ کې چې د ښوونځي ژبلارې له مخې خاوندوالي د ترانزيتيو ټاکنو پېژندنځښو په څېر په چوپړ کې دی، نو په ژبنيز ليدلور کې د خاوندوالي و منځ ته راتګ د يوه جوړښت ترانزيتيو خوي په څېر راوړل کيږي. په ژبپوهنه کې څنګه والی ، حالت يا کاسوس په سر کې يې پېژند د ترانزيتيويتي له مخې ورکول کيږي. له دې سره د هغو ژبو لپاره هم لار وازه ده، چې خاوندوالي(؟) ښه يې يا اکوزاتيو(لکه Ergativsprachen) نه لري او کېدی شي د تراتزيتيويتي پېژند ورکړل شي. لکه پښتو.

دا موضوع ډېره څېړنه دما لپاره هم ستونځمنه ده. ډېر څه لري، خو هغه له وتونژبې څخه يې را استل وموخه ژبې ته لږ څه ډېريږي او پېچلي کيږي هم. بخښنه دې وي. وځوانانوته

لنډ ښوونځي کې خاوندوالی او په ټوليزه ژبپوهنه کې بې له خاوندوالي هم پېژند لري.

خو د دې لپاره به بېلګه راوړم:

سپي پوليس وداړه.

پام، سپی داړي.

دا دويمه غونداله يوه ټوليزه پوهېدنه لري، دويمه يو ځانګړی حالت روښانه کوي.

نورې بېلګې: کوچني غاب مات کړ(ت). غاب ماتيږي يا غاب مات شو(اينت)

مور مړی پخوي(ت)، مړی پخيږي(اينت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمرورانګې د واورو سړي ویلې کوي(ت). د واورو سړي ویلې کیږي(اینت).

کړلکیږي او کېدلکیږي یا کړنیز او کېدنیز.

سیمانتیکSEMANTIK

ـ

سیمانتیک د ژبې برخه ده، له ،، نخښو،، پوهنې سره سر او کار لري، چې دلته دا نخښه د ویې ، کلیمې او د ژبې د ټولو برخو لپاره ځایناستې ده.

په ژبپوهنه کې داسې په نامه سیمانتیک د پیداښتي ژبې – دا هغه ژبه چې مورړ یې پېژنو او هغه د ژبې په څېړ راوړو چې څه به په سیماتیک کې و څېړل شي

په سیمانتیک کې د یوه ویې، د یوې نخښونې او یوې غونډلې پر پوهیدلو باندې لومړیتوب لري. که د بېلګې په توکه یو بې موخې یا ناسمپوهېدنې غونډله جوړه شي، کېدی شي د سیمانتیکي څېړنو پر بنسټ باندې د ،، بې موخې،، په بڼه په نخښه شي.

که څوک د یوه شي ژبنیزه پوهېدنه غواړي وڅېړي، هغه تل د سیمانتیک سره بوخت وي.

.

سیمانتیک په نوې مېډیا کې:

په دا اوس وخت کې سیمانتیک د برېښنا لټونماشینونو ښه والي کې هم یو غوره رول لوبوي. دا لټونماشینونه د یوه وي یا وییبرخو په مرسته یا لاس په پای کې کره میندي، چې پلټونکی یا لټوونکی یې لټوي او د دې په مرسته له ډېرو خپلوانو کلیمو سره تړل کیږي.

کړنډولونه او بدلونونه یې

یادونه: دلته هم شاید څه تکرار وي، خو کله سړی و تکرار ته هم اړ کیږي.

دا په دې پوهېدنه، چې کړنویونه تولګیز دي او باید تولګیز شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دالاندې ټول هغه څه دي، چې که څېړلشوې وي، څو ډېر ښه او که نه، نو دايې ښستېزه ليکنه او پيل دی، چې نوره بايد روښانه شی او روښانونه يې په ګرانو مينه والو لوستونکو او د ريښې خاوندانو باندې وي.

دا پوښتنې هم بايد وڅېړل شي. داسې پيل کوو:

و لاندې ته يادونه: له دې فکر سره مخ شوم او ومې غوښتل له تاسو سره يې ګډ کړم، چې يو له بل سره مو مرسته کړې وي. کېدی شي دا کار تاسو لا د مخه کړی وي. که مهالونه او نومونه يې را څخه سم ونه ليکل شو بخښنه دې وي او تاسو يې سم کړی، چې همدا له اوس څخه مو د مرستې مننه (سم يې: له مرستې څخه مننه).

ژبپوهنه ۱ ۷۸ .

زه به دا وييونه داسې وبولم: کړنوييونه

۱ – ناځواکمن کړنوييونه: هغه ويونه، چې خپل بنسټ ساتي او د وختونو سره بنه بدلوي، ناځواکمن کړنوييونه بلل کيږي.

۲ – ځواکمن کړنوييونه: هغه وييونه چې پوره بنه نه ساتي او په يوه لار بنه بدلوي، خو ټوله بنه د ناځواکمن وييونو په څېر نه ساتي، خواکمن کړنوييونه بلل کيږي.

۳ – بې لارې ګړنوييونه: هغه ويونه، چې سوچ بوچ لار نه لري، بېلارې کړنوييونه بلل کيږي.

دا ټول کړنوييونه دې ګران لوستونکي په ټولګيو د وېشلو وروسته سره ټولګيز وليکې.

بېلګې:

بېلګه و ۱ – ته: درېدل:

اوسمهال: درېږم، درېږې، درېږي او نور

روان اوس مهال: درېدلی يم، درېدلی وې، درېدلی وو او نور

تېر مهال: درېدلی وم او نور

راتلونکی: وبه درېږم، وبه درېږې، وبه درېږي او نور

درېدم، درېدې، درېده او نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګه و ۲ ته: خوړل

اوسمهال: خورم، خورې، خوري.

روان مهال: خوړل مې. خوړل دې، خوړل يې، خوړل مو

اوس تېر مهال: ومې (ودې، ومو، ويې) خوړ، خواړه یا خوړل

تېر مهال: خوړلي مې(دې، مو، يې) وو.

راتلونکی: وبه يې خورم(خورو، خورې، خوری، خوري).

ژبپوهنه ۱ ۷۹ .

پوښتنې ته په ځواب کې ؟: خوړلې مې (مو، دې، يې) دي(وو).

بېلګه و ۳ ته: تلل:

اوس مهال:ځم، ځې، ځو، او نور

اوس مهال: لاړم، لاړو، لاړې، لاړی، لاړه، لاړل، لاړه، لاړې(لاړلې)

روان مهال یا ځنګه مهال؟؟؟: اوس تېر مهال:تللم، تللو او همداسې نور.

تېر مهال: تللی وم (وو، وې ... او نور)

راتلونکی مهال: لاړ به شم. او نور

-؟ تللی به وی.

دا پورته ګوره درې ډوله کړنویونه راغلي. دابايد ښه روښانه شي، چې داويونه څه بلل کيږي او دا ژبلاريز بدلونونه يې هم بايد پوره وڅېړل شي. هغه بنسټ يې دا پورته دی.

په پورته نومځاينيوو کې موږ ځانيز نومځاينيوي نه دي کارولي يا نه کاريږي او که ځنګه؟. د دې ډول نومځاينييو لپاره دڅېړنې او بللو بل ځای شته. هغه ورته وګوری.

يادونه: دما د پښتو ژبلار د ښوونځې لپاره ليکنه کې کېدی شي دا نور ډولونه راغلي وي،او که نه، نو ورزيات به يې کړم او تاسو يې هم پوره کولی شی.

يوه بله ستونځه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو ژبلار کې له یوې بلې ستونځې سره هم مخامخ شوم او هغه دا چې. ځنې خویویونه داسې انګېرل کیږي، چې ګوندې کړنوییونه دي، چې له تاسو سره یې ګډوم:

موږ خویویونه لرو او پوښتو، چې د دې خویویونو سره یو څه ځنګه ابادوو:

خویوییونه: سپین، رنګه، ښکلی، جګ، خراب، جوړ، ټیټ.

یوه څه ته خوي ورکړه ځنګه کیږي؟

که یو څه غواړې ښکلی کړې، نو دا ښکلي کول دي. خویویی + کول

ژبپوهنه ۱ ۸۰ .

که یو څه غواړې خراب کړې، نو دا خرابول دي. خویوي + -ول

خراب، خرابول او که خراب کول؟ نابلد خو په ژبلار برابر.، سپین، سپینول، که سپینکول، رنګ کول او که رنګول. ښاپسته او ښاپستول او که ښاپسته کوم، خو ښکلي ښکلي کول، چې ښکلی کول ورسرهسم نه راخي او کهښه نه برېښي؟ نور دې ګران مینوال سره جوړ کړي.

یو نوم او یا شي ته یو خوي ورکول:

په ځنو خویوییونو پسې ول زیاتیږي. داپه دې پوهېدنه چې خوي وی + ول

او په ځنو پسې بېا کول ورزیاتې، دا په دې پوهېدنه چې: خوي وی + کول

دا ځانګړنې دي او که باید یوې لار ته سره راوړل شي او ایا دې کې هم یوه لار شته او که توکلي همداسې دي.

رنګ کول

رنګول او رنګ کول.

ښکته کول، پورته کول

ټیټول جګول

دا هم فکر ته راځي، چې ګوندې دا به همهغه لار وي، چې په ځنو ځایونو کې دا د کول ،، ک ،، نه لیکل کیږي، خو زه پرېکړه پرې نه شم کولی او مشوره مو غواړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بلې خوا په پورته کې يو توپير په دې کې شته، چې دا لومړی خويوی په ،،ه،، پايکيږي او دا بل بيا په بېغږيزه توري پای مومي. دا دې نو ګران ژبمينه وال سره و څېړي.

خويوييونه په پښتو کې خپله بڼه نه بدلوي، جګګېدنلار يي د نورو ژبو په څېر لکه الماني يا درې نه ده، خو بياهم د جګګېدني توان په ډېر، خورا ډېر، زښتډېر سره کېږي.

.

.

.

ژبپوهنه ۱ ۸۱ .

دويمه برخه

حالتونه يا ځنګه والی

پسې ترلیSaffix

Suffix پسې ترلی

دا چې سفېکس يو افېکس(ترلی) دی، نو د افېکس له پېژند څخه به پيل وکړو.

Affix ترلی: افيکسونه يا د وييونو سره ترلي (لنډ: تړي. زه د تړي پر ځای باندې د ترلي پلوی يم، ځکه تاړي يا تړي راته سم ژبنيز جوړښتونه نه برېښي) د وييونو ژبنيز مورفولوژيکي ناخپلواکه برخې په ګوته کوي (يو (په يو بنسټ پورې) ترلی مورفېم)، چې هغه پخپله د نورو ژبنيزو توکو د ورزياتولو سره ځان نه شي پوره کولی، بلکه په څټ د نورو شته وييونو يا وييونبرخو غزولوسره مرسته کوي. دا د بنسټوييي په څېر نه دی. هغه وييونه چې افېکسونه ور سره ترلکيږي، بنسټوييونه بلل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سفيکسونه يا د وييونو پسې تړلي، د وييونو ژبنيز مورفولوژيکي ناخپلواکه برخې په ګوته کوي (يو تړلی مورفيم)، چې هغه پخپله د نورو توکو د ورزياتولو سره ځان نه شي پوره کولی، بلکه په څټ د نورو شته وييونو يا وييونبرخو غزولوسره مرسته کوي. دا د موږ په ادبياتو کښې روستاړي(؟؟) بولي، خو له پېژند څخه داسې برېښي، چې پسې تړلي يې موخه سمه په ګوته کوي.تاړی د موږ ژبپوهان د تړلي د لنډيز لپاره کاروي، چې ژبلاريزه نه ده) دا د بنسټويي په څېر نه دی. هغه وييونه چې سفېکسونه ور پسې تړلکيږي، بنسټوييونه بلل کيږي.

Suffix پسېتړلی يوه سيلبې(په پښتو کښې يو يا څو سېلبې) يا مورفيېمونه چې په يوه ويي پسې تړل کيږي، له دې امله پسېتړلي بلل کيږي. لکه: -تيا، -والی، -توب لکه لويوالی، زړورتيا، کوچنيتوب.

:

په الماني ژبه کې سفېکس ته سيلبې هم وايي، خو دا په پښتو کښې داسې نه ده، ځکه چې په پښتو کې موږ ،، - والی،، لرو او دا دوه سيلبې دی او يا لکه پښتونولي. په الماني بيا سېلبې نه شي پوره کولی.

کېدی شي يو سفېکس يا پسېتړلی د بنسټويي په پای کې نه وي، ځکه، چې يو بنسټ ويي پسې څو سفېکسونه يو په بل پسې راتللی شي. لکه ښکلتياوې. دلته ګوره ،، تيا،، او ،، وې،، سفېکسونه يا پسې تړلي دي.

د مورفيم پېژند: مورفيم د يوې ژبې خورا کوچنی پوهېدنوړونکی يووالی دی. د بېلابېلو مورفيمونو ګډوله کولو له لارې څخه وييونه جوړيږي.

Suffix او سيلبې په بېلابېلو ګرامري هوارو يا سطحو کې پراته دي. سفېکسونه مورفولوژيکي يووالي دي او سيلبې غږيز جوړښتيووالي دي. مورفولوژيکي او غږيز وييونو توپيرکونه دي يو په بل هرو مرو بايد سر ونه خوري يا دې هرو مرو يو په بل نه وي پراته. د رابېليدنپسېتړلو لپاره داسې لار ده، چې د بنسټ وي او پسېتړلي په منځ کې د سيلبو بېلونه نه مني او يا په پښتو کې يې ځنې دوه سيلبې هم دي. لکه –والی. خپلوالی خپل – والی. پام به ورته کوو، چې له دې څخه لا ښه بېلګه پيدا شي.

يادونه: په اېنفورماتيک او شمېرپوهنه کې دا بل ډول کارول کيږي يا بل ډول ور څخه پوهېدل کيږي، چې هغه دلته نه څېړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Präfix پرېفېکس یا مختړلي(مختاړي؟) لنډ: یوه مخسېلبې ده، چې خپله پوهېدنه نه لري، خو د بنسټویونو- چې دا د مخه ور سره تړلي وي- پوهېدنه غزوي. مختړلي په پښتو کې نه شته یا ما نه دي موندلي. مرسته!

پسېتړلي لکه: -توب، -تیا، - والی. دا یو هم پوهېدنه نه لري، خو د پسېتړلو بنسټوییونو پوهېدنې غزوي.

یادونه: په ګډوله نومونو کې یې کوم یو مختړلي او پسېتړلي نه دي. لکه درملتون، بېلتون او نور.

د پسېتړلو دندې:

-- نومیز کوونکي پسېتړلي: خوښېدل، خوښي، زړور، زړورتیا، کوچنی، کوچنیتوب.

-- خوییز کېدونکی پسېتړلی: لکه سړیتوب، کوچنیوالی

-- نرښځینه ټاکونکی پسېتړلي: لکه سړیتوب،غمخور، غمخوره یا ښوونکی، ښوونکې.

پسېتړلي کړی شي له یوه توري هم جوړ وي لکه پورته په ښوونکي او ښوونکې کښې.

لویوالی، هوښیار تیاکړونکی یا کړېدونکی.

کوچني کونه: مورکي ، خورکي ، کورګړی یا کورګوټی.

یادونه: که راوړل وګورو، نو کېدی شي واندو یا مو اند ته راشي، چې ګوندې دا ،، را،، به پرېفېکس وي، خو داسې نه ده. ،، را،، اینکلیتیکي نومځاینیوی دی، چې له پېژند سره سم د کړنویي سره سرېښ دی..

یادونه: په یو څه پوهېدل او یو څه سم بلل یا لیکل، د دې توپیر باید وشي.

موږ، ډېر یا لږ د ورسره بلدتیا له امله تل په ،، له ما څخه،، کې دا څخه نه لیکو او ویل کیږي، چې دا ،، څخه،، دلته حزف کیږي، خو دا ناسم دی. د ،، له ما،، یواځې دنومځاینیوي ،، ما،، چې په کړوني حالت کې د ،، له،، سره و نه کړوني حالت ته راځي.

موږ د ژبلار له بلدې لار څخه پوهېږو، چې له ،، څخه،، سره ،، له ،، راځي او په څټ که ولرو، چې ،، له،، ، نو پوهېږو، چې ،، څخه ،، د پسېځاینیوي په څېر راځي، نو که دا ونه لیکل شي هم سم به وي، خو دا سې نه ده. ورباندې پوهېږو، خو ناسم دی. پرته له

(c) ketabton.com: The Digital Library

،، ښځه،، سره، کره پسي هم ور سره د پسېځانيو پيه څېر راځي، نو د ،، ښځه،، نه ليکل يا حزف(حذف) ځکه هم ناسم دی، چي ،، له ما لاړ،، نو داسي به و اندو، چي له ما ښځه لاړ، خو دلته هر يو له پورته پسېځانيوو ،،سره، کره، پسي او ښځه،، ښځه راتللی شي.

له پسېتړلو سره د موږ د ليکوالانو ستونځي:

که پسېتړلي له پورته پېژند ښځه را اخلو، نو د کومو ستونځو سره نه مخ کيږو. په ښوونځي کي ګوره مختړلی نه شته، دا ګډوله نوم دی. په وړتيا کي دا ،، - تيا،، پسېتړلی دی. دا مي ګوره ،،تيا،، نه او ،،–تيا،، مي ليکلی، ځکه چي ،، تيا ،، يواځي نه راځي يا نه ليکلکيږي.

پسي ځانيوي؟) نسبتيونه يا(و) ته ويونه) يا

پسي ځانيوي، خو ښه يي اړيکويونه

يادونه : دا دي دلته بيا هم په ګوته شي، چي په پښتو کي پرېپوزېشنونه نه شته او هغه ځه چي ما هم – لکه د موږ ژبمينه والو - له دي ښځه د مخه کله ، کله داسي يا مختړلي بللي دي، خو هغه ناسم دي.

هغه ويونه، چي نور ويونه يو له بل سره اړيکوکي راولي اويو تاکلی(ځايز، وختيز اوداسي نور، بي له بدلون ښځه) نسبت يا اړوندوالی ورکوي، نسبتويي د بيلګي په توګه په، باندي، سره، لپاره،،ښځه، ته. بلل کيږي

پسېځانيوي.

پېژند: د ځای، مهال، نومونو او شيانو په منځ کي د اړيکو څرنګوالي باندي خبرې کوي، نو له دي امله اړيکويونه هم ورته ويلی شو

پوستپوزېشن د غوښتني حالت سره سم يا د پو هېدني سره سم تولګيزاو ډليزکيږي

پوښتني ته په ځواب کي،، وچيرته؟،، ((يو) شی وچيرته ايښودل شوی؟ يو شی وچيرته خوزښت کي دی؟)

کړنوييونه چي ځای اړوندوالی په نخښه کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(پرېوتلliegen (= tolie

(درېدل stehen (= to stand

(کښيناستلsitzen (= tosit

(ځوړندېدل يا ځوړندول hängen (= to hang

چوخول)stecken (= to stick

(ايښول legen (sich) (= to lay

(ځايپه ځای کول stellen (sich) (= to place

(کښيناستل setzen (sich) (= to sit

(زوړندول hängen (= to hang

(ننباسل،چوخول stecken (= to stick

بيا لنډ:

پسېځاينيوي کيدی شي د خپلې کارونې له مخې سره توپير- يا بيل شي:

ځای اړوند پ/ پوښتنويونه: و چير ته ، له کومې لور څخه، له کوم ځاي څخه

ته و چيرته اوسيږې؟ په خوست کې.

ښاغلی سپين و چيرته ځي؟ و ډاکتر ته

وخت اړونده پ: کله،پر څو بجو باندې، تر کله پورې، له کله(له کوم وخت يا له څه وخت) څخه،

ديوکال پايلوبه کله ده؟ په راتلونکې يوه نۍ کښې او که پر... باندې.

فيلم پر څو بجو باندې پيليږي؟ پر اته بجو اوپنځلس دقيقو باندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کوم وخت څخه الماني زده کوې؟ یا له کله څخه الماني زده کوې؟ له څلورومیاشتو څخه را په دې خوا.

مودال پ ..../ پوښتني: څنګه، ولې، د څه لپاره.

ته پرون ولې له موړسره را نه غلې؟ د خرابې هوا له- امله (ستونځې شته. دا له امله یو ویی دی دا هم لکه لپاره. الماني د څه لپاره زده کوې؟ د مسلکودې(کریرې) لپاره

کله خراب بیدېږې؟ له پوره سپوږمی سره

کړنوییه له پوستپوزېشني پوره کېدني سره

له یوه څه سره میل لرل: سپین له څه سره میل لري؟ ټیک له موټرو سره.

پر څه باندې خندل: پر څه باندې خاندې؟ - د هغه پر ټوکه باندې.

له څه څخه ژوند کول: زده کړی له څه څخه ژوند کوي؟ د خپل پلار له پیسو څخه.

.

د مخه یادونه:څنګه والي یا وحالتونو ته څه اړتیا لرو؟

د څنګه والي یا حالت په مرسته پوهېږو، چې نوم/شینوم په غونډله کې کوم رول غوره کوي یا نیسي او په کوم ،، نسبت،، (اړوندوالي یا په اړیکو کې) د غونډالې د نورو وییونو سره ځای نیسي یا کارول کیږي. بې له څنګه والي یا حالت څخه به ډېرې غونډالې نه پوهېدونې یا هکپکونکې برېښېدې یا برېښیږي.

دا د یوه پوهنتوني پوهنیزه لیکنه نه ده، د ښوونځي ساده لیکنه ده.

د دې لیکنې په لیکنو کې څه راسره مرسته وکړه؟

۱ – پښتو ژبلار دوه حالتونه یا پیر لري.

۲ – د یو چا په لیکنه کې مې ولوستل، چې ،، د ،، د خاوندوالي مورفېم دی.

۳ – مورفېمونه څه دنده لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ – پښتو د الماني ژبې مخامخ د نومځاینیوو بدلون نه لري.

۵ – پښتو یوه ارګاتیو ژبه ده. او

۶ – په یو ځای کې دپښتو په ژبلار کښې، په ګومان مې، چې د الماني ژبې لپاره یا د الماني ژبو لپاره لیکل شوې وه، چې ،، و ما ته،، داتیو حالت دی. همدا یوه غونډله او بس.

داهغه مرسته کوونکې او هڅه کوونکي څه وو، خو هغه خورا ډېره یا بنسټیزه مرسته د الماني ژبې وه او ده. دا اوسنی لیکنې مې دا وروستنی لیکنې هم دي، چې دا وده د پرلپسې نویو څه کتل او له پورته یادو موضوعاتو څخه مرسته لاس ته راوړل وو.

دا چې د پښتو لپاره څوک د یوې بلې ژبې له کارولو څخه ګټه اخلي، په دې پوهېدنه نه ده، چې ګوندي د هغې بلې ژبې څه رانیسي. موږ د نورو ژبو دېژندونو څخه ګټه اخلو او په پښتو کې انډول څه میندو، چې دایې غوره ګټه اخستل دي.

.

.

حالتونه، څنګه والی یا اړیکنیوونکي

د ما له ټولو لیکنو څخه موخه دا وه، چې ځان روغ وساتم او له بلې خوا مې دا هم غوښتل، چې وښایم، پوهنې په پښتو هم لیکلکېدی شي، آن که پښتو هم وي.

یادونه۱ :دا د ما ټولې ګرامري لیکنې، هغه د ښوونځې ساده لیکنې او د هغو روښانه ونې او نه له دې څخه لوړې یا د لوړو څېړنو.

په نورو ژبو یا الماني ژبه کې، دا په ښوونځېو کښې لوستل کیږي او زده کیږي، چې هلته یې د ښوونې لارې هم داسې ساده دي، خو په پښتو کې سره له دې هم لږ پېچلتیا لري.

یادونه: د پښتو حالتونو په اړه وما ته تر اوسه پورې د پښتو ژبې کتابونو کښې څه ومخ ته نه دي راغلي، نو اجازه به وي، چې دا داسې د ژبلارې په دې هکله لیکنې، د ما موندنې وبولم، که مخامخوالی یې و ماته چا پوهنیز روښانه نه شو کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پيل يادونه ۱: د حالتونو غوره والی: د موږ ډېرې ستونځې او د ناسم ليکلو ستونځې د حالتونو په نه پېژندلو کې دي. تر هغې پورې، چې دا حالتونه ژبې او همداسې و ښوونځيو ته نه وي ننوتلي، دا ستونځې مو نه اوبې کيږي. دا تراوسه پورې نه وو ميندل شوي يا سم نه وو روښانه شوي او اوس مې ډېرې ليکنې ورباندې کړي.

پيل يادونه ۲ : په پښتو کښې د اوس وخت لپاره د يوګڼ دوه نومځاينيوي زه، ما، ته، تا او هغه، هغهء او د ډېرګڼ لپاره يو يو نومځاينيوي - موږ، تاسو، هغوي- لرو.

يادونه: ليکلي مې وو يو ګڼو او ډېرګڼو، خو يوګڼ او ډېرګڼ سم دي.

دا د پښتو بل ځانګرنوالی دی، چې د هريوه لپاره بېلابېل کړندولونه شته دی.

دا دوه يا له هغو و لاس ته راغلي څلور ښکه والي يا حالتونه به تل له موږ سره مل وي، نو ښه پام او څېړنه يې همدومره اړيينه ده: دا نور نه څېړم، په ډېرو ليکنو کې څېړل شوي.

حالت، ښکه-والی يا اړيکونيوونکي څه شی دی؟

غوره پيليادونه: دا د حالت نوم راته مناسب نه برېښي او په ځای يې ښکه والی او يا ور هم ښه اړيکنييونکي، چې دا يې دنده هم ده، ښه برېښي، خو که ژبلايز يا ګرامري ښکه والی يې وبولو، نو نور به هم ښه وي..

ښکه والی د نوم او نومځاينوو ګرامري واکوالی يا دنده ده، د نور وييونو سره. په پښتو کې دوه حالتونه لرو. دې ته به هم همدلته ګوته ونيسم، چې دا موږ په پښتو کې په دوه ډوله روښانه کولی شو.

پښتو ژبه دوه ښکه-والي يا حالتونه لري:

يادونه: دا دې په ياد ولرو، چې دا موضوع د کتاب په دننه کې غزولې روښانه شوې ده.

لومړی:

کړونی اړيکنيوونکی، ښکه-والی يا حالت(لاتين يې Rektusرېکتوس): دا کړی شو نوميز (ښه يې: ځانيز) حالت يا ښکه-والی هم وبولو: په دې ښکه-والي کښې يو څوک څه کوي او همداسې يو چا څه وکړل او کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګورو چې دا هم په دوه ډوله دی. زه، ما ، ته، تا او نور انډول يې. همداسې موږ، تاسو، هغوي.

بېلګې: ١ - زه ځم. زه لاړم: د هغو کړنو لپاره چې څه کوي، خو پرېکړونی نه لري. او

٢ - زه خورم، ما وخوړه يا وخواړه: دلته په يو څه څه کيږي، يا دا کړنه پرېکړونی لري.
خو په ډېرګڼ کښې: موږ خورو، موږ ځو. دلته يو موږ، تاسو، هغوي لرو اوبس

يادونه: نوره روښانونه يې هم په بل ځای کښې شته

دويم:Obliqus

نه کړونی حالت يا اوبليکوس: له نوم څخه يې برېښي، چې دلته څه نه کيږي. له دې به داسې وپوهيږو، چې کړونی نه دی.

اړيکنيونکی، څنګه-والی يا حالت په درې ډوله دی يا درې برخې لري، چې يو يې پرېکړونی او دا نور دوه يې نه کړوني دي:

دويم ١ : پرېکړونی څنګه-والی: په دې حالت کې په يوه څه څه کيږي. دلته بيا د يوګڼ لپاره همهغه دوه نومخاينيوي لکه په کړوني حالت کښې، خو د بدلې دندې سره راځي. په دې حالت کښې د زه پر ځای باندې د کړوني ما او په ښځې د ما د دندې لپاره زه راځي.
.

دا يې يوه بله ځانګړنه ده.

بېلګه (په ډېر بخښنه، خو د ښه پوهېدلو لپاره به يې بېلګه دا وهل، ډبول راوړم):

لکه: سپين يې وواهه. په دې حالت کې يو څوک يا څه له يو چا يا يو څه څخه وهل کي.
دلته هم لکه پورته د ډېرګڼ لپاره: موږ وهي، موږ يې ووهلو او نور

بېلګې: ته ووهل شوې. ته سپين ووهلې. يا: تا زه ووهلم. دلته،، تا،، کړونی دی او زه پرېکړونی يا نه کړونی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم ۲ : د خاوندوالي حالت: په دې حالت کې یو څه یا څوک د یوڅه خاوند دی. ،، د ،، د خاوندوالي مورفیم، خپلواکه پوهېدنه نه لرې او له نوم یانومځاینیوو سره هغه د کړونو نومځاینیوو پوهېدنه په نه کړونو بدلوي.

بېلګې: دما کور. د تا خولی. د هغه ځوي او نور او د پسې ځاینیوو سره لکه:

د ما لپاره، د ما لخوا، د ما مخامخ. نور یې ما ونه موندل.

دویم ۳ : دا د الماني و دا تیو حالت ته ورته دی او ما د پسې ځاینیوو ښنګه-والی بللی، خو نوم ته یې پام باید په ګډه وشي:

یادونه: په پښتو کې د مورړ ستونځې تولې یا هغه ډېرې یې په همدې حالت کې دي، چې پرې غږېدلي یو:

بېلګې:

۱ – له کور څخه. زه له کور څخه لاړم.

۲ – له کتاب سره. زه له کتاب سره راغلم.

۳ – له سپین کره. زه له سپین کره یم.

۴ – له تا پسې. زه له تا پسې روان یم.

۵ - تر کابل پورې. له کندهار څخه تر کابل پورې نږدې پنځه سوه کیلو متره لار ده. یا

له ننګرهار څخه تر کابل پورې.

دلته دا یادونه اړیینه بولم، چې تر یواځې ا و یواځې په همداسې ځای کې راتللی شي، چې د وخت یا ځای پوله ټاکي او په نورو ځایونو کې ناسم دی. بیا یې یادونه. پرته له داسې ځایونو، نورو ځآیونو کښې سم ناسم ناسم دی

۶ – په کور کښې. زه نن په کور کښې یم.

۷ – پر مېز باندې. کتاب پر مېز باندې پروت دی.

۸ – پر ما پورې. پر ما پورې خنې نښتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه: په ۵ – او ۸ – پورې راغلی، خوپیو هېدنه یې سره بېله ده. په ۵ – دا یوه پوله ده او په ۸ – کې دا پر یو څه پورې څه نښتی.

۹ – و سپین ته. ما و سپین ته وویل.

د ما همدومره و فکر ته راغلل، نور یې تاسو پیدا کړئ.

څنګه-والي یا حالتونه د تکیه اړ- یا کلیتیکي نومځاینیو سره:

یادونه: دې نومځاینیوو ته پسې – یا دمخه سلېښ نومځاینیوي هم ویل کیږي.

بیا: که د (ډېرو) ناسمونونو مخه غواړو ونیسو، نو پر حالتونو باندې له پوهېدنو څخه پرته بله لار نه لرو.

د کلیتیکي یا تکیه اړ نومځاینیوو پرمرسته باندې یا له مخې څخه هم دوه حالتونه لرو:

پروکلیتیکي یا پسېتکیه اړ نومځاینیوي: مې، مو، دې، یې

اینکلیتیکي – یا مختکیه اړ(و مخ ته تکیه اړ) نومځانیوي: را، در، ور

څنګه-والی یا حالت Kasus) case) :

د تکیه اړ نومځاینیوو سره هم باید دا حالتونه لکه په رېکتوس او اوبلیکوس کې بېرته ورکړل شي. دلته به وګورو، چې دلته څه ځانګړنې شته. په پای کې.

لومړی: د پسې تکیه اړنومځاینیوو سره

ژبپوهنه ۹۱ .

لومړی پسې تکیه اړ نومځاینیوي. ۱ – کړونی: سپین مې (مو، دې ، یې) وه واهه. سپین پرېکړونی او مې کړونی دی

لومړی۱۲ – د پرېکړوني حالت: سپین مې (مو، دې، یې) وهي.سپین کړونی، خو مې پرېکړونی دی.
په دې دواړو کښې دا کړونی او پرېکړونی د کړنوییونو له لارې څرګندیږي.

لومړی ۲۲ – خاوندوالي حالت:

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپين مې (مو، دې، يې) ورور دی.

په اوبليکوس حالت کې: سپين د ما ورور دی. او

پسېځاينيوو سره...

بېلګې: ۱ – لپاره، لخوا، نور دې ګران لوستونکي وومومي. دا پسېځاينيوي له دې څخه نه شي روښانه کېدی يا نه شي راتللی. دا حالتونه دلته داسې لړ ستونځې لري،

دويم: د مخه تکيه اړ نومځاينيو او حالت.

دويم ۱ – کړونی:کتاب راوړم: دلته دا را وړم سره سلېښ دی.
دلته دا را ، در، ور لوريز نومځاينيوي هم بلل کيږي يا دي.

دويم ۲ – د پسېځاينيوو حالت.

يادونه: دا چې په دې ټولو برخڅنګه-والو کښې د تکيه اړ نومځاينيو پسې يواځې پسېځاينيوي دي، نو ما دا حالت د پسېځاينيو څنګه-والي هم بللی او که غواړئ، نو دا د نورو ژبو داتيو حالت ته ورنږدې دی، داتيو حالت يې هم بللی شی.

د مخه تکيه اړ نومځاينيوي: را، در، ور

دويم ۲ – حالت داسې لرو:

را(در، ور) څخه(سره، کره، پسې، کې، باندې، پورې، ته...)

ـ

که غواړئ، چې دا ښه روښانه شي، نو کړی شی د و مخ ته تيرې يا ښايي پسې ليکنې سره يې پرتله کړئ. په دې ،،د څنګه –والو يا حالتونو کتاب،، کې دا ډېر ښه روښانه شوي دي.

هکپککوني: دلته هم شته. دا کړونی په دواړو نومځاينيوو کې راځي، په همهغه ډول لکه په ځانيز نومځاينيوو کې د زه، ما ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

په انکلیتیکي نومځاینیوي کې کړونی حالت په کړنوکې راځي، چې پرېکړونی نه لري او په څنډ د پروکلیتیکي نومځاینیوو کې کړونی حالت د هغو کړونو سره دی، چې پرېکړونی ولري.

بله ځانګړنتیا په دې کې ده، چې په پروکلیتیکي نومځانیوو پسې د اړونده حالت پسېځاینیوي پسې نه راځي. پر دې پوهېدنه باندې چې پر ،،مې،، پسې لپاره او لخوا نه راځي.

څنګه-والي د پوښتنو په بنسټ

پیل یادونه: د لیکنې دا برخه د الماني حالتونو په بنسټ لیکل شوې وه، چې توپیر یې یواځې په نومیز حالت کې دی، چې هغه په پښتو کې کړونی حالت دی او اکوزاتیو دی، چې هغه حالت پښتو نه لري او د الماني د اکوزاتیو غونډالو ژباړه په پښتو د خاوندوالي حالت په ګوته کوي او یا د پرېکړوني حالت. اړونده ځای کښې دې غونډلو ته پام وشي.
دې ته هرومرو پام وي، چې دالته به د پښتو سره ستونځې وي، ځکهچې داحالتپهپښتو کښې نه شته. ما غوښتل له کتاب څه دا برخه وغورځوم، خو زړه مې نه ورابندې کېده.

نومیناتیوNominativ (داحالت د کړوني حالت بلل کیږي) (له لاتین څخه، نومونی یا نومونیز) په ګرامر کې د یوه حالت نومونه ده، چې د هرڅه له مخه (سمه لیکنه یې: له هرڅه څخه دمخه او که یا د هرڅه دمخه؟) په جمله کې د شي د نخښوني په چوپړکې دی، د دې لپاره دا هم تیپیکي دئ چې د یوه شي د خپلواک کاروني لپاره رامنځ ته کیږي (دا په دې مانا چې بې د بل له واکه).

لنډ: دا حالت دی، چې د ،،څوک-، چا – او څه حالت،، بلل کیږي، د یوه حالت سیستم په توګه رامنځ ته کیږي، چې دا نومیناتیو – اکوزاتیوسیستم بلل کیږي.

بیا: د نومیناتیو (د کړوني حالت) یا د ،، څوک،،چا - ،، او ،،څه شي،، حالت.

موږ د ګړنو یا کړ له مخې څخه د دوه ډوله لیکنو سره مخامخ یو:

.

لومړی:

سپین یا هغه و کار ته ځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین یا هغه و کار ته لاړ

سپین یا هغه به و کار ته لاړ شي

سپین یا هغه و کار ته تللی وو

څوک و کار ته.......

سپین یا هغه

زه و کار ته ځم

زه و کار ته لاړم

زه به و کار ته لاړ شم.

زه و کار ته تللی وم.

دویم ډول یې:

زه مڼه خورم

زه به مڼه وخورم

ما مڼه وخوړه

ما مڼه خوړلې وه.

دا همداسې د دویم کس له پاره ته او تاسې راځي او د ریم کس له پاره هم هغه او هغه راځي(په دې دریم کس کې لیکنه یو ډول ده، خو د ویلو څخه برېښي، چې لومړی ه څرګنده یا روښانه ه ده او په دویم کې بیا دا پڅه ه ده او که بل ډول یې بولی.

یعنې په دریواړو کسانو کې یې توپیر یو ډول دی، چې د کړنې پرته یې په ځو کړنو

کې نومځاینیوی هم بدلیږي، نو له دې امله دا د څه - ، چا- او څه حالت دې.

مور و کار ته ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک و کار ته ځي؟ ځواب: مور

کاليمينځی خرابيږي.

څه شی خرابيږي؟ ځواب:کاليمينځی

جينيتيو DerGenitiv

جينيتيو د الماني ګرامردويم حالت دی.

دا به موږ په پښتو کې هم داسي روښانه کړو، چې د خبرو بايد وي:

لومړی: دا حالت د ملکيت حالت يا د ،، ،،دچا،، حالت په نامه هم ياديږي.

يادونه: په نوميز حالت ،، چا-،، وو او دلته ،، د چا-،، حالت دی.

بيلګې: ،،د ګاونډې کور،،.

دا د چا کور دي. دا د ګاونډې

،، د يوه لرې زنګ غږ،،.

د جينيتيو(دا حالت جينيتيو نه دی. دا داتيو جالت دی، د جنيتيو د نومځاينيوي پوهېدنبدلون پر ،، د ،، باندې کيږي) ،،پر څه (شي) باندې،، حالت:

هغه پر غلا باندې تورن دی.

هغه پر څه (شي) باندېتورن دي ؟ ځواب: پر غلا

DerDativداتيو

داتيو د الماني ژبې دريم حالت دی يا په جمله کې دريم حالت په ګوته کوي. داتيو د ،، چاته حالت،، هم بلل کيږي.

د داتيوله پاره په الماني پوښتنه پوښتنه کيږي، چې چا ته؟

بيلګې: زه و دې ميرمن ته د يادښت کتابچه ورکوم. زه و چا ته د يادښت کتابچه ورکوم؟ ځواب: و دې ميرمن ته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوکی سوغات و سپین ته ورکړ.

هوکی سوغات وچا ته ورکړ؟ځواب: و سپین ته

زه زما (دما) و ملګري ته یوکتاب سوغات ورکوم.

و چا ته سوغات ورکوم؟ځواب: زما و ملګري ته.

اکوزاتیو *Akkusativ*

غوره یادونه: اکوزاتیو حالت په پښتو کښې نه شته، نو هغه غونډلې، چې دلته مو د اکوزاتیو لپاره راوړې یا د مخه راوړې وې، هغو ته دې پام وشي، چې دا به د خاوندوالي او که د کړونې یا پرېکړونې حالتونه وې.

یادونه: د دې حالت اړونده حالت لیکنې په نورو حالتونو کښې برېښي.

دلته د دې د روښانتیا لپاره. چې د خاوندوالي یا پرېکړونې حالت دی. په ورځنې پښتو ژبلار کښې دا د دویم الف او دویم ب حالتونو سره ترتیبیږي. د دې د روښانتیا له پاره په پښتو کې پوښتنه کیږي، چې ،،څه (شی)،، یا څوک او که ،،د چا،، نو دا له دې امله د څوک حالت هم بلل کیږي.

ښاغلی سپین خپل ورور ګوري

ښاغلی سپین د چا لیدنه کوي یا څوک ګوري؟ ځواب: خپل ورور

دا پورته غونډاله د موږ په پښتو ژبه کې داسې ورځنی نه ده، نو دا څنګه ده؟ سمه او که ناسمه.

زه و خپل ملګري ته یوکتاب ډالۍ یا سوغات ورکوم.

.

د حالتونو نوی څېړن-پوهه

بیا ژبلاریزه نوې څېړن-اند یا څېړنپوهه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو د ژبلارې له مخې څخه هم یوه هکپککونکې ژبلاریزه او نه (پوره) څېړل شوې ژبه ده.

نن د ۲۰۲۲ زک دسپتمبر ۲۶ د سهار یاشپې ۴ بجې. فکر مې تول د پښتو په ژبلار کې دی او په ژبلار کې دې (د څېړنې په بنسټ اند) ته ورسېدم، چې:

پښتو یوه ډېره ښه روښانه ژبلار لري.دا چې ژبلار په ژبو کې د ژبې د جوړښت شته لارې څېړي، نو زه تل له یوه اند څخه وبل ته ځم او د نوې څېړنپوهې سره مخامخ کېږم، چې هغه له تاسو درنو لوستونکو سره ګډوم.

پر پښتو باندې چې زه تراوسه پورې له پښتنو څخه لیکل شوي ژبلار سره داسې لږ بلدنیا لرم او د پښتو ژبلار د ترتیب لپاره مې زیات د ژبلار لپاره الماني ادبیات کارولی او بیا هغه، چې د دباندنیو له خوا لیکل شوی، نو هرو مرو د زیات فکر وړ دي، ځکه چې د ټولو ژبو ژبلارې ډېر توپیر سره لري، چې یو له بل څخه ګټه اخستلکېدی شي، خو ورته والی به ونه لري یا ډېر کم.

زه چې د ما په څېړنو کې تر اوسه پورې وپوهېدم، هغه دا ده، چې موږ په ځنګه-والو یا حالتونو، ښه یې اړیکنیونو یا اړیکټینګوونو کې ډېرې ستونځې لرو، چې په هکله یې له دې امله ما هم ډېرې لیکنې کړي او دا هم تل د تېرو لیکنو په بشپړېدو.

اوس خپلې دې راته پیدا موخې اند ته، چې کړی شو د پښتو ژبلار د دوه حالتونو کړونی او نه کړونې په ځای په څلورو حالتونو ووېشو او یا په دوه حالتونو داسې چې دا نه کړونی حالت بیا درې برخې ولري. دا به نو ګران لوستونکي او هیله ده ژبپوهان په ګډه سره برابر کړی شو.

د پښتو ځنګه-والي یا اړیکنیونې، بې له ډېرې شننې څخه:

لومړی – کړونی : نوموېونه (نومونه او نومځاینیوي): زه، ما، ته ، تا، هغه، هغه او نور، چې د نورو راوړلو ته بیا اړتیا هم نه وي. (۱)

بېلګې:

۹۷ ژبپوهنه۱

لومړی ۱ - زه مړی خورم. ما مړی وخوړه.

لومړی ۲ – ته مړیَ خورې. تا مړی وخوړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی ۳ – هغه مړی خوري. هغه مړی و خوړه. او داسې نور هم....
لومړی۱۱ – ۱۳-زه، ته، هغه ځم، ځې، ځي، لاړم، لاړی، لاړل.

دویم: پرېکړونی: هغه نومونه یا نومځاینیوي دي، چې څه پرې کیږي،

لکه: ما، زه، تا، ته، هغه، هغه او نور. دلته هم همدا بسیا کوي.

یادونه: د کړوني او پرېکړوني په منځکي دا توپیر دی، چې کله، چې کړونی په زه پیل شي، نو پرېکړونی یې ما دی او په ځنځ، چې کړونی ما وي، نو پرېکړونی زه دی.

بېلګې: دویم ۱ - ته (ما، هغه) وهې. تا (زه، هغه) ووهلم.

دویم ۱الف - هغه (ما، تا) وهي. هغه (هغې) زه ووهلم (ته ووهلې).

ګومان مې دی، دابه بسیا وکړي.

یادونه: په نورو حالتونو کې د زه، ته، هغه.....

دریم یا دویم ۲: د خاوندوالي حالت: د خاوندوالي لپاره د نوموېونو(نومونو، نومځاینیوو) سره د خانوندوالي مورفیم ،، د ،، د مخه یا و مخ ته راخي.

بېلګه: دما(دتا، د هغه) کتاب.

څلورم یا دویم ۳: د پسېځاینیوو حالت یاړیکنیوونکی:

بېلګې:

څلورم دویم۳ ۱ – له ما (څخه، سره، کره...)

څلورم دویم۳ ۲ – پرما باندې

څلورم یادویم ۳ ۳ – په ما کې.

.

څلورم یا دویم ۳ ۴- و ما ته.

څلورم یا دیوم ۳ ۵ – تر ماپورې. او نور.....

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځلورم کې ښخه، سره،.. کې،باندې، پورې، ته ... پسېځاينيوي دي او، له، تر، په، پر، و د پسېځاينيوو اړونده مورفيمونه دي، يواځې او يواځې همداسې راځي او بل ډولی نه راځي

ګورو، چې دلته د نومويونو د مخه د بېلا بېلو پسېځاينيوو اړونده مورفيمونه راځي، نو له دې امله دا د پسېځاينيوو حالت يا اړيکنيوونکي بللی شو.

بيا: په ځلورم کښې: ښخه، سره،.. کې،باندې، پورې، ته ... پسېځاينيوي دي او، له، تر، په، پر، و ...د پسېځاينيوو اړونده مورفيمونه دي.

ځنګه کړی شو دا وښايو؟

د تکيه اړ نومځاينيوو په بنسټ

۱ - پسې تکيه اړ: مې، مو، دې، يې: دا پسې تکيه اړ نومځاينيوي د يوه نوموي پسې راځي

۲ - د مخه تکيه اړ: را، در، ور : دا د مخه تکيه اړ نومځاينيوي يه دويم ۳ اړيکنيوونکي د يوه پسېځاينيوي او يواځې د پسېځاينيوي د مخه راځي، نو له دې امله د پسېځاينيوي حالت يې بولم.

و ۱ ته - دا پسې تکيه اړ يا اينکليتيکي نومځاينيوي درې ډوله لري يا درې حالتونو (ګورو، چې دلته دا حالت بل ډول پو هېدنه لري) کې راځي يا جوړوي:

۱۱- دانومځاينيوي، چې نومويونو پسې راځی، که د مخه نومځاينيوی يې د پرېکړوني په حالت کې وي، نو پخپله دا پسې نومځاينيوي يې کړونی دی.

بېلګه: کتاب مې واخسته. دلته کتاب پرېکړونی دی او مې کړونی. يا

سپين يې وواهه.

۱ ۲ – سپين يې وهې. دلته سپين کړونی دی او ،، يې،، پرېکړونی دی.

دا د اوس مهال له هغه کړنوييونو سره راځي، پرېکړونی نه لري.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ ۳ – که د دې نومځاينيوي د مخه نوموی د دې نومځاينيوي پسې د يوه خوي يا يو بل ويډول – پرته له کړوني او پرېکړوني - سره سنبال وي، نو دا د خاوندوالي حالت دی.

کتاب مې سره پوښونه لري.

و ۲ ته –

۱ ۲ – دا نومځاينيوي که د کړنوي د مخه راشي، نو دا لوريز کړنويونه دي، چې و موږ ته د دې اوس موخې له امله دا همدومره بسيا کوی. لکه: راوړم، دروړم او نور

۲ ۲ – که دا نومځاينيوي د پسېځاينيوي د مخه راشي، نو دا له دې امله د پسېځاينيوو حالت دی او لرو: (را، در، ور) (څخه، سره، کره، پسې،پورې، باندې، کې، ته...).

ګورو دا دلته يواځې له پسېځاينيوو څخه د مخه راځي.

که غواړئ داسې هم کېدی شي، چې ووايو:

پښتو دوه حالتونه رېکتوس او اوبليکو يا کړونی او نه کړوني حالتونه، چې دا لومړی يې کړونی او پسې درې يې نه کړوني حالتونه وبولو. دنورې روښانتيا لپاره پوره ليکنې په کتاب کې شته.

له دې سره مو هغه اړين څه وښوول، خو اوس اندونه، ګوتنيونې، سمونونه او وړانديزونه سره ګډ کړو.

ما د دې ليکنې سره - داسې اندم- چې د ټولو له ما څخه د حالتونو په هکله ليکنو ته پايټکی (د پای ټکی) کښېښود. تاسو ټول دې راته بريالي وی.

د پښتو څنګه-والو د ستونځوبيو بريا

څنګه دې لاس ته راوړنې ته بريالی شوم؟

ډېر خوښ يم او باوروکړی، چې ورته پام مې شو، چې دا کار خو د لومړي ځل لپاره د ما موندنه ده او د ډېرو کلونو د څېړنو لاس ته راوړنه ده، چې غونډه شپه مې خوب کډه وکړه. د ما ډېر څه، چې څه مې کړي يا څه بايد وکړم، د شپې په چرت يا د شپې په فکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرنجولو- مه راپورې خاندی، دا تکيه کلام لکه چې کارول کيږي- کې را پيدا کيږي. خو اجازه راکړي، چې له هر څه څخه د مخه يوه اړيېنه يادونه وکړم.

اړيېنه يادونه: باور وکړی، چې ځانپالی نه يم او بل د ليونتوب يا د زورواکوال ګومان مې هم په ځان نه راځي. دا بايد روښانه کړم، چې تر څو پورې دا د ما په پوهنه ولاړ ماته راپيدا اند چا په پوهنيزو دلايلو نه وي رد کړی، تر هغې پورې بايد سم وګڼل شي او که داسې وي، نو بيا مور ټولو ته د دې بريا مبارکي وايم.

د ما په دې دعوه کې دوه موخې دي، چې د مور ژبپوهان او نور ژبمينه وال دې ته راوپارېږي، د نورو پوهنيزه څېړنو په بنسټ يې رد کړي، چې دا به هم د ما د دعوه رد کول، خو بيا به هم دا هڅول د ما بريا وي.

د ما په څېړنو کې مې تل دې ته فکر شته، چې په پښتو کې حالتونه کم يا هېڅ نه دي څېړل شوي او که زه ورڅخه نا خبر يم، هغه به هم راميدان ته شي، چې زه به ورته خوښ او د دې بريا په څرګندولو به هم هېڅ زړه بدی نه شم.

دا فکر راته ودرېد، چې په همدې هکله مې د خپلو څېړنو يو کتاب برابراوه.

دې بريا ته مې نو څنګه لار وميندہ؟

-د حالتونو په څېړنو مې پيل وکړ، چې د ما په لومړنيو د پښتو ژبلار کتابونو کې هم شته.

لومړی مې دا حالتونه د الماني حالتونو په بنسټ وڅېړل، خو په پښتو کونه کې يې کوم ناسمون نه دی راغلی، خو دې څېړلو موخه وره او پايلاس ته راوړنه يې نه لروده. بيا مې ځنو ملګرو او ژبمينه والو دې ته پام راواړاوه، چې پښتو دوه حالتونه رېکتوس(ولاړ يا کړوني حالت) او اوبليکوس (پروت يا نه کړون ی حالت) حالتونه لري.

هغه مې وڅېړل او په هکله مې د يوه ځوان د م ک ملګري ليکنه يا ماته په کمنت وليکل، چې ،، د ،، د خاوندوالي مورفېم دی. پوه شوم، چې ،، د ،، پرته له نومويپونو کومه خپلواکه پوهېدنه نه لري او همدلته مې ورته پام شو، چې ،، د ،، د خاوندوالي حالت يو مورفېم وي خپلواکه پوهېدنه نه لري او پوهېدنه لېګدوي يا ليږي، نو دا له، په، پر، او.... هم بايد د کوم حالت يا حالتونو مورفېمونه وي او پرته له نومويپونو څخه به خلپواکه پوهېدنه ونه لري. ګومان مې سم وو، خو پرې باوري کېدل يې راته ستونځمن وو، تر څو پورې چې د نور حالتونو په دې پوهېدنه چې لومړی د اينکليتيکي حالت (پسې تکيه اړ حالت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره مخ شوم. دې هم پوره روښانتيا ځکه نه شوه راوستلی چې دې پسې او د مخه تکيه اړ نومځاينيوي هم ورسره مل څېړل شوي وو، خو همدلته راته د نومځاينيوو را، در، ور چې پروکليتيکي يا د مخه تکيه اړ نومځاينيوی دي، پر مرسته باندې دا فکر پيدا شو چې دا له، په، پر، او نور هم لکه،، د،، د حالتونو مورفېمونه دي او دا د (را،در، ور)(څخه، سره، کره، ته، پورې، کې او نور) کاروني له امله بيا د وخت په تېرېدو سره دا فکر هم راته پيداشو، چې پښتو نو يواځې پوستپوزېشنونه لري.

کله چې د کليتيکي (تکيه اړ) کلمې سره مخامخ شوم، چې په دوه برخو اېنکليتيکي (پسې تکيه اړ) او پروکليتيکي (د مخه تکيه اړ) نومځاينيوي لري، نو دې پاې ته راورسېدم.

د دوه حالتونو کړوني او نه کړونو څخه بيا همدې څلورو حالتونو ته راغلم.

له دې څخه د مخه مې دا برياوې هم لوي څښتن په برخه کړې، چې له، پر، او نور – لکه دباندني او افغاني پښتوپوهان يې وايي- پرېپوزېشنونه نه دي او دا يواځې د څنګه-والو اړونده مورفېمونه دي، چې پرته له، نومويونو بله پوهېدنه نه لري او همداسې چې پښتو يواځې پوستپوزېشنونه لري او بس.

دا څه ميندنې چې دي، له نوم څخه يې پوهېږو، چې په ژبه کې شته څه دي، چې هغې ته مو بايد پام شوی وي.

يوه غوره خبره داده، چې د موږ تېرو ژبپوهانو خپلې ژبې ته په دې لنډ وخت کې ډېر کار کړی، ځکه چې پښتو ژبې ته د کار کړلو وخت ډېر لږ وو. ژبه مو داسې په ۱۹۳۲ ز ک کې داسې په نامه په رسميت کې دننه شوه او بيا په ۱۹۶۴ ز ک کې - چې هلته د پښتو ټولنه هم جوړه وه - ملي شوه، د ودې کېدا(امکان) ورته پيدا شوه نو دا د يوې ژبې د ودې لپاره ډېر لږ وخت دی، چې د دوي کار زه بيا بيا ستايم.

پرتله کونه: له دې څخه د مخه چې په دې موضوع پيل کوم، د اړتيا له مخې غواړم دا لاندې ستاسو و مخ ته کيږدم:

دموږزيات يا نږدې ټول ليکونکي اوليکوالان ژبپوهان د شيانو يوله بل سره پرتله کونه او په همدې ډول يې د پرتله کونې خويوی جګېدنه په ،، تر،، کوي. موږ ،،تر،، پوره څېړلی، چې څه شی او څنګه کارول کيږي.
لومړی: رموږليکونکي په دې اند دي، چې پرتله کونه د ،، تر،، سره کيږي.يعنې‌سپين تر شين(هغې هغه،هغوي،تا،تاسو،ما، موږ) (ډېر- ،خورا –) ښکلی دی.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم: په پيداښتي ډول يې، چې د مورږ هيوادوال په بيلابيلوځايونوکي کاروي:
هغه د ،، له ... څخه ،، سره پرتله کيږي.
پوښتنه : له دوي، تاسو...او ... څخه کوم ښکلی دی؟
سپين له شين (هغې، هغه،هغوي،تا،تاسو،ما، مورږ) څخه ښکلی (ډېر- ،خورا –) دی.
دريم: سپين (را، ور، در) څخه ښکلی (ډېر – ، خورا –) دی.
په پورته ليکنه کې دا د ،، ور څخه،، په ځای ځنې ليکوالان کله کله ،، تر يا نوره ،، ليکي يعني:
که پوښتنه وشي، چې له سپين اوشين څخه کوم ښکلی دی اوسپين ور څخه ښکلی وي،
نوو ايو: سپين تر شين ښکلی دی. دلته ،، تر څخه،، نه وايو.
تر د هغه مهال، ځای اويوه څه د پای په نخښه کوني سره يعني ،،تر...پورې،، سره توپير لري.
ګورو چې دا پورته ،،تر چې دلته د او يا ،،ترې،، پوهېدنه لري د يا ،،ورڅخه،، په ځای راغلی.
موخه: پرتله ونه د هغه ،، تر،، سره چې موخه ورڅخه د ....پای وي، نه کيږي، دا په دې پوهېدنه چې په لاندې کې ،، تر،،
سپين تر(ما،هغه، تاسو او...) ښکلی (ډېر -،خورا -) ښکلی دی، ناسم دی.

يادونه: يعني دا ،،تر،، هغه اړيکوی نه دی، دا له يوڅه يا چا يا شي څخه ښکلی دی، چې زيات کسان يې ليکي:: ترې ښکلی.... چې دا ترې هغه د ،، ورڅخه ،، په موخه يا مانا دی.

لنډ بيا
پرتله کونه يا نسبت:

مورږ په پښتوکې نسبت ته څه وايو؟

(څه ووايو سم نه دی، ځکه دا مورږنه وايو، دا څه ورته ويلکيږي، دی. له دې امله: څه وايو،دی).

يادونه: د مورږ ځنې اديبان ليکي، چې: پرتلنه دا ناسمه ده، ځکه چې دا پر تله کول دي، له دې امله پر تله کونه او نه پر تلل. چې بيا به پرتلنه وی.

پرتله کونه: پرتله کونه په ختِه کې داسې دي: سپين و تور ته ستر دی. دا پرتله-کونه د ،، ته ،، له پسې‌ځاينيوي کيږي
دلته هم شيان سره پرتله کيږي
دا چې نسبت پښتو نه دی، نوکارونه يې کيدی شي له عربي څخه بل ډول وي، خومورږ يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه پښتو ډول سره کولی شو، ځکه پر عربي باندې خو موږ ډېر نه پوهېږو.
په ګڼونو کې لويوالی، کوچنيوالی اوبرابروالی سره پرتله کيږي.
۲ نسبت و۴ (ته) کوچني (دئ)
په کسانو يا شيانوکې، لويوالی، ښکلا، پلنوالی، ...
کسان يا شيان:
الف نسبت وب (ته) ښکلی (جګ،پلن،...) دئ.
تناسب: په ګڼونو کې:
د دوه ګڼونو پرتله کونه که دا سې وي، لکه د نورودوه ګڼونو،نو وايو:
۲ نسبت و۴ته متناسب دي لکه۳ نسبت و۶ ته
يا يې انډول ۲ پر څلور باندې برابردي له ۳ پر۶باندې سره. يا دا لاندې

دوهو ۴ ته داسې دئ يا برابر دي لکه ۳ و۶ته

نسبت به نو په پښتوڅه وي؟
په ګڼونوکې پرتله کونه:
۲ و ۵ ته کوچني دي

کسانو يا شيانو کې
سپين وشين ته ښکلی(جګ،....) دئ
د ننګرهار انګور د کابل و انګورو ته ځوارِه (تروه، ستر....) دي
نوګورو، چې د عربي ،،نسبت،، د پښتو ،، و..ته،، سره انډول دئ.

تناسب به نوپه پښتو څه وي؟
۲ و۴ته داسې دي لکه ۳ و۶ته
يعنې ۲ په څلورو برابردي د ۳ پر ۶ سره.
سپين وشين ته داسې، ډومره يا برابرجګ(ښکلی،....) دئ لکه برګ وخړته.
په پورته کې نوتناسب د برابر په مانا دئ

يا داسې هم وايو چې:
سپين وشين ته په جګوالي کې داسې ځان نيسي، لکه برګ وخړ ته.
ګوروچې دلته تناسب ته د پښتو انډول،،ځان نيونه،، کيدی شي.

که شميرپوهني ته پام وکړو،نومتناسب دبرابرپه پوهېدنه راځي.

الف وبه ته داسې، دومره يا برابر جګ دئ، لکه پ و ت ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا

الف و ب ته برابر جګ دئ لکه پ و ت ته.

تناسب داسې هم ليکو.

a/b = c/d

پخوا موداسې هم ليکه:

a:b::c:d

ګومان مې دئ انګرېزي کې يې اوس هم داسې ليکي.

لاس ته راوړنه: ګورو، چې پرتله کونه د ،،تر ،، سره نه کيږي.

بيا: سپين وشين ته ښکلی دي يا

سپين له شين څخه ښکلی دئ.

ناسم: سپين تر شين ښکلی دي.

خو سمې پرتله کونې له پاره ليکو، چې : سپين و شين ته ښکلی دی يا سپين له شين څخه ښکلی دئ.

نو د ،،تر،، سره پرتله کونه نه شي کيدی.

Adjektiv mit Postposition

خويوييونه د پسېځاينيو سره:

و .. ته چمتوپاتې کيدل: ته و څه ته تر اوسه پورې چمتو نه يې. يا: ته د څه لپاره تر اوسه پورې چمتو نه يې؟

د واده لپاره.

ته وڅه ته چمتو نه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

و واده ته.

پر څه باندې قهرېدل: پر چا باندې هيڅ وخت نه شې قهرېدلی؟ د ما پر بچيانو باندې.

و څه ته چمتوکيدل: هغه و څه ته توانمند نه دئ؟ و کارکولو ته.

Nomengefüge

و نظم ته راوړل يا سمول: دا بيرته و نظم ته راوله! يا سم کړه!دا بيرته ونظم ته راوړه!

ارام پرېږده: هيله ده، چې ما ارام پرېږده.

و پای ته لاړ شه: هرڅه يو وخت و پای ته ځي.

يو پوستپوزېشن هيڅ وخت يواځې نه وي. تر لږو ځانګړنو پورې دا (يعنې پ) د يوه نسبتي وی پسې راځې.

هم د ليکلووې، خو له يوېخوا څخه يې زه په هغه ګرامري پوهېدنه نه پوهيدم، نولومړی مې بايد ځان وربانديې پوه کړی وی،بيا مې هر ګرامري نوم بايد د پيژند سره څيرلی وی، چې دا ليکنه بيا نوره هم غزېدله.

دا دې په ياد وي، چې داهم يوه اوږده موضوع ده،چې ګران ژبپوهان پرې پوهيږي؟

Postpositionenپسېځاينيوي

يادونه: په الماني ژبه کې پرېپوزېشنونه شته يا ډېر دي، خو پښتو پرېپوزېشنونه نه لري، د پښتو ژبه يواځې پوستپوزېشنونه لري او د الماني پرېپوزېشنونه که په پښتو انډول يې راوړل شي، نو ټول يې پوستپوزېشنونه دي.

-- د نوم/شينوم يا له يو څه څخه لرې کېدنه:

بېلګه: له سينغاړې څخه اخوا هغه کوچنی وچه (ټاپو) ليدلی شوه. له جلال اباد څخه لرې.

-- له نومځاينيوي سره:

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګه: ځمرى نن له ما کره شپه کوي. ځمرى نن له ماسره دئ

-- له خوينوم او نوم/شينوم څخه د مخه:

بېلګه: هغه د پستو، سرو شګو له منځ څخه و اوبو ته وځغلېد.

له ادورب سره:

بېلګه: هغه د شا له خوا څخه غونډوسکه تر منځګردئ پورې غورځوي.

اړيکويونه په نخښه کوي:

- يو ځاى (دباندې، لاندې)

- يو وخت(څخه، ترڅ يا منځ)

- يو ډول او رقم(ټيک آو ټيک...).

-يو لامل(سره (سره له دې)، امله)

د حالتونو و روښانونو ته د مخه غوره پيلپادوني:

له تکرار سره مه تنګېږي!

۱ – نومځاينيوي: په انګريزي او الملاني د نومځانيوو بڼه بدليږي او د بڼه بدلېدني سره يو حالت په ګوته کوي، په پښتو کې د نومځاينيوو بڼه بدلېدنه نه شته، خو د دې پرځاى باندې د کړوني نومځاينيوي سره يا حالت بدلون سره د ،،ما،، ومخ ته يو اړونده مورفيېم ورزياتيږي، چې هغه د ،، ما ،، سره يوه د هغه حالت نومځاينيوى ،، د ما ،، جوړوي يا د هغه پوهېدنه بدلون يا د هغې پوهېدنه د حالت اړوند بدلوي يا له حالت سره برابروي. پسې راځي. ښايي اړتيا ورته نه وي وروسته راغلي.

که نومونه يو له بل سره يو ګډوله نوم جوړ کړي، نو دا يو يې مختړى او دا بل يې پسې – ياو وروستړى دى، خو دا سې څه په مختړي کې نه ګورم، لکه وروستړو کې، چې خپلواکه پوهېدنه نه لري، خو د ورسره راغلي خوى يا نوم يا له بل کوم ويي سره د هغه پوهېدنه بدلوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ډېرې له پښتو سر د موږ ستونځې او که د پښتو ستونځې په حالتونو کې دي. پر حالتونو باندې مو خبرې کړې یا به دلته له دې څخه وروسته په وغږېږو. اوس یواځې داستونځې، چې ولې دي، دا لږ روښانه کوو

په نورو ژبو یا چې زه پرې پوهېږم، الماني او انګریزي کې د کړنوییونو، خویوییونو او د نومځاینیو بڼه بدلیږي. په پښتو کې پرته له کړنوییونو د دې نورو دوه وو دنومویيونو او خویوییونو بڼه نه بدلیږي، نو باید پیداښتي داسې یو بل ژبنیز یا ژبلاریز څه وي، چې ځان د هغه حالت سره برابر کړي، چې ستونځې همدا پیدا کوي.

۲ – د کړنوییونو بڼه بدلیږي. لکه ځم، لاړم، خورم، خورې، ومې خوړ.

۳ – خویوییونه: لرو جګ، تور. دلته هم د نورو ژبو په څېر د دې جګېدنه وي، چې هغه پر ډېر، ډېر ښه، خورا، خورا ښه او زښت ډېر باندې کیږي.

۴ – د نومځاینیو لپاره هم باید ژبنیزې لارې وي، چې د هغو په مرسته نومویيونه د حالت سره برابر شي.

په انګرېزي او الماني کښې د حالتونو اړوند، چې هغه یې حالتتاکونکي دي، د نومځاینیوو بدلېدنه یا بڼه بدلېدنه او که غواړۍ ګردان یې داسې دی:

I, me; may und deutsch: Ich, mein, mir, mich

و دې ته به په حالتڅېړنو کې فکر وکړو، چې دا نومویيونو بڼه بدلون یا په پښتو کښې یې هغه اندول هم په حالتونو کښې څنګه راځي.

-- د مورفیمونو پېژنداو ونډه یې د نومځاینیو پوهېدنه، چې و نومځاینیوو ته حالت اړونده پوهېدنه ورکوي:

دا مورفېمونه دي، چې خپلواکه پوهېدنه نه لري او د نومویيونو سره یوځای د هغوي پوهېدنه د حالت سره اړوند بدلوي. د خاوندوالي لپاره دا مورفېم ،،د،، دی او د داتیو یا د پسېځاینیو حالت دی، چې هغوي سره مورفېمونه، چې دا هم خپلواکه پوهېدنه نه لرې او دې حالت سره د نومځاینیوو دنده جوړوي او دا دي:

له، په، پر، تر، دما و فکر ته نور نه راځي، ګران لوستونکي دې ورته فکر وکړي.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ژبنیز توکي یا وییونه چې د حالتونو لپاره خوراغوره یا بنسټیز دي، هغه پسې‌ځاینیوي دي.

پسې‌ځاینیوي Postposition یا اړیکویونه

پیلیادونه: له دې ځایه د موږ لپاره یا د پښتو ژبې لپاره هغه غوره برخه له دې امله پیلیږي، چې ما تراوسه پورې داسې د دې اړیکویون یا داسې ښې لیکنې د خپرونو له لارې هم ونه لیدې. دا چې دا د ځای، مهال، نومونو او شیانو په منځ کې د اړیکو څرنګوالي باندې خبرې کوي، نو له دې امله اړیکویونه هم.

یادونه: باوروکړی، چې دا ټول کارما د ،، تر ،، په خپلو پولوکي د رابندولو له امله وکه، چې یواځې او یواځې د مهال،ځای او ...پاي په ګوته کولوله پاره راځي اونوريې هر ځای کې راوړل ناسم دي اود ژبې د ټولولاروسره مخامخ.

پسې‌ځاینیوي:

د ښوونځي په ژبلاریزو ادبیاتو کې اړیکویونه یا پسې وییونه هم بلل کیږي، یو وییډول دی، چې یو رابند ټولګی جوړوي او د منځپانګ ویي او په ګرامري نښونو کې ځاینیوی شوی. پسې‌ځاینیوي په قانونمندۍ کې د یوه نومویيونو ګروپ یا ډله غواړي او له دې سره یو حالت لیدوړ په نخښه کوي. دا چې پر نوموییونو پسې ځای نیوی راځي، له همدې امله پسې‌ځاینیوی هم بلل کیږي اودا یوه ډله ده، چې ځاییز، وختیز، څنګه والي، راټولونکی، سره له دې، اړیینوالیپوهېدنې لېږدوي یا وړي او په پښتو او نور ژبو کې ښه بدلېدونکي نه دي.

د دې لپاره چې دا غوره موضوع بریالۍ و مخ ته بوزو، اړیینه بولم دا د یوه لښتکي له لارڅخه روښانه کړم:

.

۱ ــنوموییونه	۲ ـ حالت د اړوند مورفیم سره نوموییونه	۳اینکلی-تیکي نومویون	۴ ــپسې‌ځاینیوي	۵ ــ اړونده غونډلي او پروت لښتکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه ، هغه	له ما، له تا، له هغه...	را،در،ور	څخه،سره،کره	ځم، ځي ۱
سپين	په کور	--=--	کې	دی ۲
کتاب	پر مېز	را،در، ور	باندې، پورې	ایښي ۳
ما	و سپين	را، در، ور	ته	وويل ۴
ته	تر کور	را ...	پورې	لاړې ۵

يادونې ۱: له ما څخه هرو مرو کېدی شي ډېر پسې‌ځاينيوي پاتې وي، خو هغه ستاسو دنده ده. لار روښانه ده.

يادونه ۲

-- که ولرو (ا ، ب) نو ا ولاړ لښتکی ورکوي او ب پروت لښتکی

-- (۳ ـ،۱) او (۴ ـ، ۱) داسې هم ليکلی شو: (را، در، ور) (څخه، سره، کره،کې باندې، ته، پورې او نور؟)

روښانونه:

د ښه روښانې يا رڼې روښانونې لپاره داسې و مخ ته ځو:

يو: (۳ ـ،۱) او (۴ ـ،۱) داسې د (۵ ـ،۱) غونډله جوړوي، چې د (۴ ـ، ۱) له يوه پسې‌ځاينيوي څخه نه شو تېرېدلی (حذف)

دوه: د ۳ ـ په مرسته مو د مخه ليکنو کې ۲ ـ روښانه کړي وو او له دې لارې

درې: له (۴ ـ،۱) څخه (۲ ـ،۱) تيک يا سيده لاس ته راځي. په دې پوهېدنه، چې که په (۴ ـ،۱) کې هر پسې‌ځاينيوي ولرو، سملاسې ورڅخه همهغه د اړوند مورفيم سره يوځای په (۲ ـ،۱) کې نومو‌ييونه راکوي.

.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

--- که دا د حالت اړونده مورفېمونه او دا اړونده نوموویونه یوځای حالت اړونده نومویيونه وبولو، خو ګومان مې دی، کومه تېروتنه یا ناسمون به ځان پسې ونه لري.

څلور: همداسې که له دوه کوم د اړونده مورفېم سره اړونده نوموی ولرو، نو سملاسي پوهېږو، چې

د ۴ – کوم پسېځاینیوي یې اړوند دی.

--که ولرو(۴ -، ۳) نو دلته ور څخه ،،باندې،، او هداسې ،، پورې،، پوهېږو.

نو که پسېځاینیوی (۴ -،۵) ولرو اړونده نوموی د اړونده مورفیم سره (۲ - ۵،).

که ولر (۲ -، ۳)، نو سملاس ورڅخه (۴ - ، ۳) پوهېږو.

او همداسې نور

که د یوه ژبني ویی یا توکې یا مورفېم هغه د کارونځای او پر هغه باندې پوهېدنه چې درته روښانه شي، بیا له هغو څخه په غونډلجوړونه کې ناسمون نه راځي، دا دموږ ستونځې په دې حالتونو کې سره اوبی کیږي.

پسېځاینیوي:

۱ – د خاوندوالي حالت لپاره دا دي: لپاره ، لخوا. (د مخه ؟؟) و ماته نور دما وفکر ته نه راځي، خو که په دې حالت کې له ،، د ما،، پسې نوم یا نومځاینییوي را شي، نو بیا پسېځاینیوي نه شته.

۲ – د داتیو یا د پسېځاینیوو حالت لپاره: څخه، سره،کره، پسې، ته ، کښې، باندې، پورې، دمخه(؟)....

لاندې شیان شته دی:

.

.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاوندوالي شي، داتيو شی، خاوندوالي شی، اړيکويز شی.

خاوندوالي شي (ګرامري دويم ځنګه والی يا پېړ)

پوښتنه: د چا؟ د څه؟

بېلګه: ژونديو د مړو دعا وکړه.

ژونديو د چا دعا وکړه؟ هغوي د مړو دعا وکړه.

يادونه: دا ځنګه والی(پېړ يا حالت): موږ اوس په دې توانېدلي يو، چې حالتونه په پښتو کې ومومو
داتيوشی (دريم ځنګه والی يا پېړ) يا د پسيځاينيوو شی

پوښتنه: له چا، له څه؟ (سره، ځخه، کره)، وچا، وڅه؟ (ته)، په چا، په څه؟ (کښې)، پر چا، پر څه (باندې) .....هيله ده، چې د نورو په ميندلو کښې به مرسته وکړی.

يادونه: دلته د خبرو ډېر څه شته او هغه ،، د ما نوې موندنو،، کې ښه روښانه شوي.

قلم وملګري ته ورکوم.

قلم وچا ته ورکوي؟

و ملګري ته.

قلم له ما سره دی.

قلم له چا سره دی؟

له ما سره.

قلم له سپين ځخه اخلم.

قلم له چا ځخه اخلې؟

له سپين ځخه.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نن له سپين کره وم.

نن له چا کره وم؟

له سپين کره.

يادونه:دې ته په چا، په څه؟ او پرچا او پرڅه ؟ هم ورزيات کړئ او همداسې و چا، وڅه ؟

دلته څه نور هم د ويلو شته، چې دا به بيا ورزيات کړم.

دا لاندې د پښتو په پرې کړوني او د خاوندوالي حالت کې راځي،

پوښتنه: څوک، چا، څه (شی)؟

بېلگه: هغه مې وواهه.

نن د ما ملگرى گورم.

هغه و چا ته دوه موټر ورکوي؟

هغه دا وما ته راکوي.

هغه نن څوک گوري؟

هغه نن دما مگرى گوري.

نن د ما ملگرى گورم.

Das Prädikatپرېديکات يا غونډالوينا

پرېديکات وايي، چې دا شی څه کوي يا يې په تېر وخت کې څه وکړه. د پرېديکات پسې د پوښتنې سره پوښتي: دا شی څه کوي؟. سرى يوه برخيزه او دوه برخيزه پرېديکا ت سره توپيروي. په لومړى بېلگه کې پرېديکات بېديري دی. سړى پوښتي: هلک څه کوي؟ . په يو دوه برخيز پرېديکات کې يوه دوه برخې شوى پرېديکات مخ ته لرو، که په غونډاله کې له يوه پرېديکات ډېر وي. په لاندې غونډاله کې دوه برخيز پرېديکات خوندي دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

- هلک بېديږي

- نن غرمه هلک بېده شو.

په دې غونډاله کې پرېديکات دی: هلک بېده شو. که پرېديکاتبرخې ويونه رابند کړي ياراغونډ کړي يا په غيږ کې ونيسي، چې هغه پرېديکات اړوند نه دي، نو سړی د پرېديکات غيږ يا له غونډال نوکانو څخه غږيږي.

د پوښتنې سره ،، دا شی څه کوي؟،، کړی شې ته پرېديکات وټاکې. ته دلته د پرېديکات ټاکنو لپاره يو جوړه غونډالې مومې.

- پر شيبو شېبو باندې وريږي. پوښتنه: دا څه کوي؟ پرېديکات: وريږي.

- ما له ځمکلاندې څخه کتابونه راوړل. پوښتنه: ما څه وکړل؟ پرېديکات: (...) راوړل.

- دوي پر جګ غږ باندې خاندي. پوښتنه: دوي څه کوي؟ پرېديکات: (...) خاندي

خاوندولي- ، داتيو شی

شيان پوره کېدونکي غونډالغړي دي او کېدی شي له ډېرو وييونو جوړ وي. په يوهغونډاله کې کېدی شي، ډېر شيان خوندي وي. دا کېدی شي په بېلا بېلو ګرامري يا ژبلاريزه څنګه والي يا حالتونو کې وي او داسې د خاوندوالي شی، داتيو شی يا خاوندوالي شی په څېر وي. ته د شيانو پوښتنه کوي، چې ته د ژبلاريزو حالتونو يا څنګه والو پوښتنه وکړې:

- خاوندوالي شی : د چا؟، د څه؟

- داتيو: له چا ؟، له څه؟ وچا؟، وڅه؟، په چا؟، په څه؟، پرچا؟، پرڅه؟... او داسې نور

دلته هم موږ دتا لپاره يو څو بېلګې چمتو کړي. دا شيان داسې د غونډالغړو په څېر تاکې:

زه د ښکلو کلونو ياد لرم. پوښتنه : د څه ياد لرم؟ خاوندوالی: د ښکلو کلونو.

- سپين و ځمري ته يوه سپينه پياله سوغات ورکوي. پوښتنه: څوک يا څه سپين و ځمري ته سوغات ورکوي؟ نوميز شی: يوه سپينه پياله.

- زه د ما له ملګرو سره مرسته کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنه: زه له چا سره مرسته کوم؟ داتیو شی: د ما له ملګرو سره.

اړیکویز شی Das Postpositionalobjekt

اړیکویز شی یو شی دی، چې د اړیکوي له لارې، یوه مخويي سره تړلی وي. د نورو شیانو بل ډول کړی شي اړیکوی (یا اړیکګړ) په خاوندوالي، داتیو څنګه والي کې وي. دا اړیکوییز شی کړی شي د دې پوښتنو سره وټاکل شي.،، د چا، د څه، وچا/ وڅه ....او داسې نور

اړیکوییز شی د اړیکویي له مخې پېژندل کیږي. دبېلګې په توګه په لاندې غونډله کې:
زه د ما له ورور سره ولمنځتون ته ځم.

د اړیکویي د شي پسې پوښتنه داسې ده: زه له چا سره ولمنځتون ته ځم؟

د اړیکوي شي لپاره نورې بېلګې:

زه دما و ملګرې ته دربېږم. زه وچا ته دربېږم؟ د ما و ملګري ته.

هوګۍ د زړه له کومې د هغې په سیتار لوبې کوي. هوګۍ په څه باندې د زړه له کومې لوبې کوي؟ د هغې په سیتار باندې.

Das Postpositionalobjekt

اړیکویز شی یا پسېځاینیوي شی:

دا لاندې غونډالې، چې ما لیکلې وې، تر هغې پورې مې دا پښتو حالتونه نه پېژندل، پام وکړی، چې دا لاندې غونډالي کله د پښتو یوه او کله به بل حالت کښې وي، مننه.

پوښتنه: له چا یا له څه سره؟ د څه په هکله؟ پر څه - یا پرچا باندې؟ په چا- یا په څه کې؟ و چا یا وڅه ته؟ تر چا- یا – تر څه پورې؟ (اړیکوي سره پوښتنه)

بېلګه: ښوونکي له زدکونکو سره د کار په هکله خبرې وکړې.
ښوونکي له چاسره خبرې وکړي؟ ښونکي له زدکونکو سره خبرې وکړې.

پر څه هکله باندې (له څه شي څخه) ښونکي خبرې وکړې؟

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښوونکي د کار پر هکله باندې خبرې وکړې.

په ځنو څنګه والو کې روښانه توپير نه دی کړي، چې ايا يو خپلواک غونډالغړی (اړيکويز شی) يا يو ورزياتونه (اړيکويز اتريبوت) مخ ته پروت دی.

د ګومان په څنګه والي يا حالت کې دواړه شونتياوې شته.

Adverbiale **Bestimmungen** ادوربال ټاکنې(د قيد(؟)- رابند-)

ادوربال - يا خوييزې ټاکنې هم د غونډالپوره-کونو سره سر او کار لري. هغه د کړنو ټيک څنګه ولي روښانه کوي. لاندې ادوربالټاکنې سره بېلوو:

-- د ځای ادوربالټاکنې (لوکال) روښانه کوي، چې څه پېښيږي. د دې پوښتنه د ،، و چېرته،، ، ،،وکومځای ته،، يا ،، له کوم ځای څخه؟ سره کيږي.

-- د وخت ادوربال ټاکنې(تمپورال) روښانه کوي، چې کله څه پېښيږي. د دې پوښتنه د ،، کله؟،، ، ،،څومره اږد وخت،،؟ يا ،،څومره زيات،،؟

-- د دول او څېړ ادوربال ټاکنې (مودال) روښانه کوي، چې يو څه څنګه شوي وي. د دې پوښتنه ده، چې څنګه.

-- د لامل ادوربالټاکنې (کاوزال) وايي، ولې يو څه پېښ شوي دي. له دې پوښتنويونو سره پوښتنه کوي، چې ولې او له څه امله.

سره له دې چې ادوربالټاکنې او اړيکوييز شيان ورته کېدی شي، خو سرې کړی شي د پوښتنويونو په مرسته يو له بل توپير کړي، لکه ولې يو څه پېښ شوي دي.

د د ادوربالټاکنو د ټاکل لپاره يې بېلګه.

-- ځمری د خرابې هوا له امله ښه خويه نه دئ. پوښتنه : ولې ځمری ښه خويه نه دی؟ کاوزال ادوربال: د خرابې هوا له امله.

--غوټۍ او ځمری د اوبو وغاړې ته تللي. پوښتنه: غوټۍ او ځمری چېرته تللی؟ لوکال ادوربال. د اوبو وغاړې ته.

-- هغه له (زوړند) ټيټ سر سره کورته راغی. پوښتنه: هِغه څنګه کور ته راغی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (زوړند) ټيټ سر سره.

-- زه نن په سينما کې يم.

پوښتنه: زه کله په سينما کې وم. تمپورال ادوربال: نن.

اتريبوت د غونډالغړي برخې په څېر

اتريبوت خپلواکه غونډالبرخه نه ده. هغه يوې غونډالغړي ته زياتونه ده او ځانله ځای نه لري. اتريبوت کېدی شي په بېلابېلو بڼو رامنځ ته شي.

Adjektiv-Attribut خوييز اتريبوت: که يو نوم د اتريبوت له لارې نږدې ټاکل کېدی شي، نو دا خوي وی يو اتريبوت دی. لکه د بېلګې په توګه: کوښښي زدکونکی.

Genitiv-Attribut خاوندوالي اتريبوت:دا اتريبوت يو د خاوندوالي او اړوندوالي يو څه ښايي او له دې سره د خاوندوالي په حالت کې دی: د زدکوونکي قلم.

و دې لاندې ته يادونه:

موږ په پښتو کې مخځاينيوی نه لرو، نو دا لاندې غونډالې به د څه وي؟ فکر ورته وکړی.

<u>**Präpositionales Attribut** اړيکوييز اتريبوت:</u>

دا اتريبوت که اړيکوييز شی له يو اړيکوي سره تړل کيږي لکه د بېلګې په توګه: زدکوونکې له تورو بوټانو سره.

ادوربال اتريبوت: دا ادوربال اتريبوت له يوه ادورب څخه جوړ دي، دا يوه ويی ته زياتوالی انځوروي، لکه د بېلګې په توګه: دا هلته پوښتنې ډېرې مرستندوي دي.

Appositionاپپوزېشن : يو اپوزېشن و يوه نوم ته يوه ورزياتونه ده او پخپله هم له يوه نوم څخه انځوريږي يا جوړ دی او د يوې بېلېدننځښې له لارې سره رابنديږي.

بېلګه: مېرمن هوګې، چې د ښوونځي مديره ده، ډېره سختته ده.

ترنوی او ناسيده خبرې (وينا؟) Konjunktiv und indirekte Rede

د کړنويونو سره اړوند يوه بله ګرامري کاتيګوري داسې په نامه مودوس دی. دا وی يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

رېښتينی پېښه، يو امر، مګر يوه غوښتنه هم يا يوه کېدنه يا شونتيا ووايي يا افاده کړي. تړنوی د حالتونو لپاره راځي، چې تراوسه رېښتيني ، مګر کېدونکي دي. له دې امله دا شونتيابڼه هم بلل کيږي. په ناسيده خبرو(وينا) کې هم يا شرطييزو غونډالو کې، دا کارونه مومي. خو دلته يو څو توپيرونه شته، له کومه لامله، چې تړنوی ۱ او تړنوی ۲ سره بايد توپير شي.

دا لاندې تکرار برېښي، خو نوي څه لري.

Konjunktiv I تړنوی۱ : راتلونکی ۱ په ناسيده خبرو کې پيداکيږي، خو په کره کارونو کې(چاته غږ کول، (له چا)غوښتل).

-- پلار ويل، چې هغه د دې لپاره وخت نه لري.

-- هغه دې خوښ ژوندی وي!(کره کارونه)

Konjunktiv IIتړنوی ۲ : دا ته هلته کاروې، چې ته يو څه غواړې، او هم په ناسيده خبرو کې، په شرطي غونډلو او يا په ځانګړې توګه په درنښت جوړو جوړښتونو کې.

-- هغه به غوښتلو، چې که (کاش چې) دا څه ګرمه وی.(هيله).

-- کړی شم له تاسو هيله ولرم، چې وما ته يو څه له ځان سره راوړې.(هيله منده يا مؤدبه غوښتنه)

-- که ما د موټربيولو اجازه لرلی، زه به اوس تللی وی(شرطي غونډله).

ادورب (خويوی يا صفت) **Adjektiv** (Eigenschafts-wort)

.... ،، څنګه ويونه،، خوږ، شين، ښکلی، ستړی، کوچنی، چټک، برګ(په غوصه).

ادورب(څنګه والي وی يا خويويي) **Adverb** (Umstands-wort)

-- لوکال – يا ځاييز- ادورب: (يو)چېرته، ، کېن، هلته، دلته، و مخته، و هرچېرته يا هرځای، دباندې او نور

-- تمپورال - د وخت ادورب: تل، تراوسه پورې، له هغې، هېڅ (کله)

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- موډال – د ډول(رقم) ادورب: ښايي، په خواشينی، ټيک،، کم، ډېر، کله کله......

-- کوزال – د لامل ادورب: له دې امله، له دې سره، د دې لپاره

پرونوميال – حالت لپاره ويونه: په دې، ترڅ، داسې چې، (په) څه باندې

ناټاکلي پېژند نخښه (د نر-ښځېوالي لپاره): يو، يوه

(Zweilaut **Diphthong**) دوه غږيز: يو دوه غږيز له دوه بېلابېلو غږلرونکو څخه لکه يو، دوه، بيا او نور.

(Befehlsform **Imperativ**) امرېنه: کښېنه! ولوله! وخوره! چپ اوسه! ځان بدل کړه!

(Wirklichkeits-form **Indikati**)رېښتياواليينه:نړۍ ښکلې ده. انسانان مري.

(Empfindungs-wort **Interjektion**)احساساتويي: ای، اوهو ، وی، پوو.

کېدی شي څه تکرار وي، خو هر تکرار کښې څه نوي څه هم ميندل کيږي او ترې تېرېدنه و ماته څه ستونځمنه برېښي. په بخښنه.

رکتوس او اوبليکوس يا ولاړ او پراته حالتونه.

پيل يادونه: ما په ډېرواره حالتونه ليکلي، هغه هم په دې د پښتو حالتونو کې خوندي دي او د پښتو حالتونه له الماني څخه توپير لري.

ما پخپله ډېرې ليکنې په څلورو حالتونو کړي او اوس به دا په پښتو کې حالتونه وڅېړو:

په پښتو کې دوه حالتونه شتون لري. رکتوس او اوبليکوس

Ca|susrec|tus,د رکتوس – ، کړونی - يا ولاړ حالات

ويي پېژند: (ژبنيز نوميز Nominativ ولاړ...(دا چې پښتو ابرګاتيو ژبه ده، نو نوميز حالت نه لري او دا په پښتو کې کړونی حالت دی)) کړوني حالت کليمي سرچينه: لاتين "casus rectus" ،،نېغ، ولاړ حالت يا څنګه والی يا ښه يي کړونی حالت،، ، همغه پوهنيز يوناني "ptōsisorthē" مخ ته لرو.:

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخامخ ويي يې[Casus obliquus] اوبليکوس حالت دئ.

کړونی حالت رېکتوس حالت دی: دا کړونی حالت دی، چې له دې امله ولاړ حالت هم ورته ويل کيږي.

— په بنسټيزه توګه و دې ته مخامخ يا برعکس او دې نورو حالتونو ته کاسوس اوبليکوس دی، چې ښنګيز، ننوتي، پروت، ... حالت دي، .

Casus obliquus (Deutsch)اوبليک ښنګه والی:

ويی ترېپو هېدنه/ پېژند:

۱ – ژبنيز: نه ولاړ -، پروت –، ننوتی – ، وتلی او يا کوږ ښنګه والی (حالت). له دې امله به بسيا وکړي، که نه کړونی حالت يا اړيکنيونکی يې وبولو.

اوبليکوس نه کړونی حالت يا پروت ښنګه والي دا لاندې ښنګه والي خوندي لري:

بلواک ښنګه والی: جينيتيو، داتيو، ابلاتيو او دا اوس هم غږيزد کليمې بنسټ: له لاتينبلواک حالت يا – ښنګه والی، چې يوناني ترېپوهېدنه يې هم همدا ده بلواک کازوس، اوبليک کازوس، ناولاړ، زوړند يه پروت ښنګه والی.

۱ – کازوس اوبليک جينيتيو، داتيو دي. دا مې په بل ځای کې څېړلي، چې په پښتو کې نور ښنګه والي هم شته، لوريز،..د پوره څرګندونې لپاره دې هلته وکتل شي.

د نورو حالتونو لپاره مخ ته ځو:

يادونه: که دا لاندې بيا هم راغلي وي، لوستل يې بد نه دي.

Enklitische Pronominaاينکليتيکي نومځاينيوي.

د مخه تکيه اړ- يا اينکليتيکي نومځاينيوي يوه کيدنه لري، چې له يوه کړنوي سره ورزيات يا ورسره ونښلي يا ورسره ويلې شي. کړنوی + ځانيز پسې تړی. ډېر زيات د خبرو ژبه همداسې په شاعرۍ کې منځ ته راځي. په ډېرو ليکنيزه ژبه کې ترې ډډه کيږي يا دا د کړنوي سره يوځای په يو بل کې سره وېلې يا ولې شوي، چې يو نوی ويي منځ ته راوړي چې د دې ترنې سره پرېپوهېدنه هم پوره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بېلګې په توګه: اینکلیتیکي نومځاینیوي د یوه شي دنده لري، که دا یوه کړنوي سر ورزیات شي.

یادونه: و به ګورو، چې له دې نومځاینیو سره هم حالتونه روښانه یا ښوولکېدی شي. دا دې د حالتونو په برخه کې وکتل شي.

ګډوله کونه

– کړنویي + ځانیز پسېتړی په وینژبه او لیکنژبه کې مخ ته راځي او همداسې بله برخه یې

– ځانیزمختړي نومځاینیوي یا اینکلیتیکي نومځاینیوی + کړنوی، چې دا دواړه به لږ و څېړو.

دا نومځاینیوي، نو څنګه روښانه کړو، چې کوم دي؟

که غواړې عکسونه درته ښایم. که غواړې وتا ته عکسونه ښایم.

دا نسبتي وی و پسې ځاینیوی یاپوستپوزېشن ،، ته،، ته یو اوبلیک دی. او د الماني داتیو څنګه والي ته انډول دئ. له دې سره د پوست پوزېشن په څېر د موخه لور (و چېرته) دنده لري. بیلګه: و کور ته ځم.

پرمېز(حالت) باندې (اړیکوی) د انګورو (خاوندوالی حالت) له جنډې (حالت) څخه (اړیکوی) انګورو (نوم) له ځان(حالت) سره (اړیکوی) وتا(حالت) ته (آړیکوی) دروړه.

ګورو، چې ټول اړیکویونه پسېځاینیوي یا پوستپوزېشنونه دي.

دا مې تر اوسه پورې سنترپوزېشنونه بلل، چې ناسم دي او دا پر، په او نور چې راځي، دا د حالتونو مورفېمونه دي، لکه ،،د،، د خاوندوالي مورفېم.

د اینکلیتیکي نومځاینیوو څلور دندې:

زه دې، ته مې، هغه مو، دا یې....

دا څلورواړه په یوه ګډوله یا لږې څنګیزه غونډاله کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه دې دلته راوغوښتم، چې ته مې ولیدې او هغه مو، چې ولیده دایې وویل:

.

لوریز نومځاینیوي

لوریز نومځاینیوي: نومځاینیوي را، در، ور یوه لور غوره کوي، نو له دې امله لوریز نومځاینیوي.

لرو: - (را، در، ور) (سره،څخه،کره، ته، پورې، کې، باندې،...)

په پورته کې په لومړي نوکانو کې نومځاینیوي دي او په دویم کې اړیکویونه یا پسېځاینیوي دي، چې په نومځاینیوو پسې تړلي راځي. دا بیا داسې همم لیکلی شو:

له ما، له تا، له موږ،له هغه......سره(څخه، کره) ، وما ته، وتا ته، وهغه ته، پر میز باندې یاپر هغه باندې....په کور کې

—— داسې له یوه توري جوړ نومځاینیوي شته، موږ چې یو څه کوو، په یاې کې د هغه کړوني پسې نومځاینیوی(انکلۍتیکي نومځاینیوي بلل کیږي(په لیکنه کې یې یئ‌ژند شته)) ورزیاتوو یاورسره نښلوو

و پورته ته ډېره اړیینه یادونه: دا له یوه توري جوړ نومځاینیوي، چې ما لیکلي، سم نه دي. دا نومځاینیوي نه دي. دا د کړنویي بڼه بدلون دی. دا لاندي هم همداسې. دا که موږ د موږ په ادبیاتو کښې همداسې بللي، خو داسې نه دي.

بېلګې یې: ځم، ځو،ځې ، ځئ، ځي(د دریم کس ن، ښ یو او ډېرو لپاره). دا پورته د کړنویوونو بڼه بدلون نه دی دا د مورفيمونو هل لارې د کړنوییونو پو هېدنغزونه ده.

بیا ړیینهیادونه: پهپښتو کې کنوییونه بڼهبدلون نه لري.

وییزې یا له یوه ویې جوړې پوره غونډاله ده: ځه!

له یوه ویي جوړې غونډالې کېدی شي، له کړنویی څخه جوړې وي، لکه همدا پورته. که څوک ووایي چې. ځم. خو دا سمه ویېنه یې ده: زه ځم.

پوښتنه: څوک ځي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب : زه ځم.

دا پورته راپورته شوې ستونځې له دې لاندې پېژندونو سره اوبې شوې:

ژبپوهنه۲ ۱۲۲

— له بلې لور له داسې کړونو سره د را، در، ور نومځاینیوي مخ ته تړل کیږي او کړنویي پسې هممهال دا د ـم، -ې، -ئ او نور هم تړل کیږي او داسې یووویزې پوره غونډالې جوړوي: درځم، راځې، ورځم او نور. دا به د روستاړو او مختاړ او – مشوره. څنګه ونوموو، خو دا هم پسې تړلي دي، چې خپله کومهپوهېدنهنه لري او نه د ورسره تړلي له لارې کومه پوهېدنه غوره کوي، خو هغه د پسې تړلي پوهېدنه غزوي. دا لوریز نومځاینیوي، کړنویي سره د مخه تړلي او پسې تړلي یې دا اېنکلییکتیکي نومځای نیوي دا یوه کړنوویي او دوه وو نومځاینیوو سره په ګډه یوه یوویېزهغونډاله جوړوي.

یادونه: په دې هکله مې – د ما نوې میندنې کې- هم پوره لیکنه شته

Ablativ (Deutsch) ابلاتیو یا بېلېدنه

ویي پېژند: لاتین ژبلار: ابلاتیو د پربدیکات نږدې پېژندنې ټاکلو په چوپړ کې دي. دا حالتونه ورکوي، چې د هغو لاندې کړنه کیږي. دا داسې کارول کیږي
Ablativusinstrumentalis اله ییز ابلاتیو: د پوښتنې په ځواب کې:،، له څه یاڅه شي سره،،؟ ، ،، د څه له لارې څخه،، ؟، ،، له چا سره یوځای،،؟

– Ablativusseparativus د بېلېدنې ابلاتیو: د بېلېدنې ابلاتیو و پوښتنې ته دئ، چې : له کومه څخه،،؟ ، ،، له څه څخه،،؟

Ablativuscomparationis

د پرتله کونې ابلاتیو له و چا ته یا نسبت و چا ته سره.

ځمرئ و چا ته جګ دئ؟ یا ځمرئ نسبت و چا ته جګ دئ؟

غونډاله پېچلې بربښي، خو ژبلاریز او پوهېدنیزه سمه ده. فکر غواړي.

Ablativuslimitationis

د کلیمې د رابندونې ابلاتیو رابېلېدنه د پوښتنې،،په کومه اړیکه کې،،؟

Ablativuslocativus

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځایټاکنیز ابلاتیو و پوښتنې ته ،، و چېرته،،؟

.

Ablativus temporalis #

د مهالټاکنې ابلاتیو و پوښتنې ته ،، کله،،؟ ، د،، د کوم وخت په دننه کې،،؟

Ablativusmensurae

د ډېرې - یا ست- یا څومره والي ورکړه، و پوښتنې ته ،، پر څو باندې،،؟

Ablativusqualitatis

د څنګه والي یا خوي ابلاتیو.

له ،، د ،، سره خاوندوالي جوړونه: دا ،، د ،، په څنو ادبیاتو کې د خاوندوالي مورفیم بلل کیږي او څنې یې بیا په بلابېلو لاملونو د مخځاینیوی(پرېپوزېشن) بولي، خو دا چې دا یو مورفیم دئ او خپلواکه پرېپوهېدنه نه لري، نو دا د خاوندوالي مورفیم یې سم دئ. بېلګه : د کور ښکلی باغ.

Vokativ د غږ کولو حالت

په پښتو کې د غږکولو په حالت کې د ناغږیزو تورو پسې یوه ،، ه ،، تړلکیږي(دا خو ځانله د دې سره نه دئ، د نور لکه ی سره هم راځي) او نورو ته دې یې په ګډه فکر وشي.

بېلګې: ورور، وروره،

سړی، سړیه

ملګری، (اې) ملګریه.

د ښځینه وو لپاره :

بېلګې: مور، مورې،

خور، خورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډېر لباره په ټوليزهتوګه باور لري، چې غړېز/ ډېر = اوبليک/ډېر
.

بېلګې: ګرانه ملګريه، ګرانو ملګرو! ښځې/ (اې) ښځو!

پسې نومځاينيوي د خبرو دې، خو ما په دې هکله پوره ليکنې کړې، نورې نه وربانديې کوم، خو ستاسو پام يواځې د ې ځنې ځانيزو نومځاينيوو ته رااړوم.

زه، ته، هغه، ما، تا، هغه، او نور

په دې ټولو حالتونو پوره خبرې شوي.

Demonstrativpronomina (اشاري نومځاينيوي)

اشاري نومځاينيوي (رکتوس)

دا، دغه،

نور اشاري نومځاينيوي: هغومره، دغسې، داسې، هغسې، همدا، همداسې، همدغسې ...
دومره ، هومره، دومره...ځومره داسې، داسې، همدا، همداسې، همدغسې دا،
دغه،دغې،هغه،هغې

لوريز نومځاينيوي: د اړيکويونې سره دا لوريزې ټوټې د پوستپوزېښن د لوريزنومځانيوو کيږي. سره تړاو يا تړنه.

دا لوريزې ټوټې : را، در، ور دي، چې د پرېپوزېشن په څېر د اړيکويونو په څېر د کړنوييو سره نښلي يا ويلې کيږي. يو څو بېلګې...

پوښتننومځاينيوي:

څوک، چا، څه، څو، څومره، کوم...څومه، څنګه، څرنګه

Indefinitpronomina ((ناټرلی نومځاينيوي)

څوک،څه، څو، کوم، يو شی، يو څوک، يو چا، د يوه چا، څومره، ځنې، هر، ټول، نور، هېڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژبلار یا ګرامر کې ناټاکلي یاخپلواک نومځاینیوي د نومځاینیو دا لاندې ډله
جوړوي(برخډله مې لیکله وه، خو د لاندېډلي او برخډلي په منځ کې مې توپیر ته پام نه
وو). د و ي

دوي مو یوګونو یا افرادو ته پام اړوي، چې د هغوي ایدنتیتي یا پېژندنه له نږدې څخه نه
ده ټاکل شوې یا د ناټاکلي ګڼون (تعداد) افرادو همداسې په افرادو (یوګونو کسانو) باندې
شتونوینا کوي.

Indefinitpronomen mit vorangestellten Wörtern

ناټاکلي نومځاینیوي د مخ ته تړلو وییونو سره:

هېڅ څوک، هرڅوک، لږڅه، یو څه ، یوڅوک

ناټاکلي پېژند نخښې (ن،ښ)Unbestimmter Artikel

۱ – رکتوس: (ن،ښ)یو، یوه

۲ – اوبلیکوس: (ن،ښ) یوه، یوې

یادونه: ۱ – داپورته داسې برېښي، چې ګوندې د بېلګې په توګه یوسړی راغی. یوه ښځه
راغله او

۲ – یوه سړي وویل. یوې ښځې وویل.

دا دواړه حالتونه کړوني دي او د پښتو ژبلارې له مخې او د رکتوس او اوبلیکوس د پېژند
له مخې باید رکتوس وي، نو اوبلیکوس به یې څه وي؟

اوبلیکوس: له یوه سړي څخه. له یوې ښځې څخه. دلته ،،له،، د یوه مورفېم په څېر
راغلی، یو پروت حالت دی.

دا موضوع هم دما نوې مخامخ کېدنه ده. له دې د مخه ورسره نه وم مخامخ شوی، نو د
څېړنې او د خبرو به پوره څه په کې وي.

موږ د نورو ژبو څخه ګټه اخلو، په زیاتو ځایونو کې د نورو ژبو څخه ګټه اخستل کېدی
شي، خو سره ورته ژبنیزې لارې سره نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کې: ځم، ځو، ځي، ځئ ... او ور خو موږ مې (دې، يې) په پښتو د کړنوي پسې، -م،-ې، -ي تړلي او د خاوندوالي نومځاينيوو پسې بيا مې، دې، يې مو د مخه وڅېړل.
:

بيا دا اړيينه يادونه: دلته –م.-ې،-و او نور توري دي له يوه توري څخه جوړ سافيکسونه يا پسېتړلي دي، چې د کړنوييونو د بڼه بدلون له امله د کړنوييونو پوهېدنه بدلوي.

د دې يو لامل دا کېدی شي، چې په پښتو کې د ګړنويي اخر کې دا ورسره زياتېدنه دکړنوي پسې تړلی يا سره ويلې شوې شته، خو د خاوندوالي نومځای نيوي خپلواک شته دئ.

دا نور نومځاينيوي به د ځنګه والي يا حالت نومځاينيوي وبولو او ګورو، چې د اينکليتيکي نومځاينيوو سره توپير لری.

Vokativ (د غږ کولو حالت(بيا لنډ)

يو چاته څه ويل يا ورته غږ کول په پښتو کې د يوه ځانګړي غږبڼې په څېر جوړيږي. په ټولو نارينه نومونو کې، چې په زور اچووني ی پای مومي په پای کې ه پسې نښلي تر نارينه نوم پورې چې زور پرې نه اچول کيږي، چې په پای کې يي ييي پسې نښلي. په دې باندې نور زياته ليکنه نه کوم، خو يو دوه بېلګې راوړم. دا نور چې کوم اخر توری په څه بدليږي او يا ځنګه کيږي ، هغه تاسو راپيداکولی شئ. لرو. خمری. غږ: ځمريه. لرو: خوږه، غږ: خوږې مالی بيا هم ملالئ. هغه لارې هم تاسو ورته وليکئ.

Reziproke مات

رامات شي حالتونه د ،،يو،، او ،،بل،، له لارې يا سره جوړيږي. بېلګې: يو له بل سره. يو له بل څخه. يو وبل ته او نور.

Interrogativsatz پوښتنِغونډاله

پېژند د اوکسفورد ژبې څخه: اېنټېروګاتيوغونډاله څه ده؟

پوښتنغونډاله (Interrogativsatz يا Erotema) يوه غونډاله ده، چې د هغې دنده تيپيکي پوښتنکونه ده. د پوښتنې ويېنډول د دې په چوپړ کې دئ، چې يو معلوماتي ځواب ترې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس ته راوړو. پوښتنغونډاله داسې ده، لکه ويناغونډاله او غوښتنغونډاله، يو د غونډالې ډول.

د اېنتروګاتيونومځاينيوو او نسبتي نومځاينيوو په منځ کې څه توپير دي؟

.

Relativpronomen يا نسبتي نومځاينيوي د نومويونو پر ځای باندې کارول کيږي. دا يوه غړېغونډاله (نسبتي غونډاله) لاربښودوي او د يوې پر سر يا پورته باندې ترتيب شوې غونډالې يوه نوم(يا نومځاينيوي) نښلوي يا تړي. اېتروګاتيو نومځاينيوي يوه پوښتنغونډاله (اېنتروګاتيو غونډالې) لاربښودوي او د غبرکونې غونډالو په څېر هم کارېدلی شي.

بېلګې؛

کتاب، کوم (هغه) چې زه يې لولم، سترې کېدونکي دي.
يادونه: دلته ګوره دا د کتاب لوستل سترې کېدونکي دی

دا د باور نه دي، څه چې ته و ماته وايې.

اېنتروګاتيو غونډالې پوښتنغوډالې لاربښودوي، کېدی شي دغبرغونډالې په څېر هم راشي.

بېلګه: چا به دا فکر کړی وی!

ځنې نومځاينيوي کېدی شي نسبتي – او اېنتروګاتيو نومځاينيوي وي .

بېلکه: څوک،چا، څه (شی)، کوم،کومه، د يوڅه لپاره.

دا کېدی شي چې وکارول شي.

اينتروګاتيو غونډاله – ناسيده پوښتنغونډاله.

۲ - ښونکی زدکونکي پوښتي، چې چا دا کړکی ماته کړې ده.

۲ – ښونکی زدکونکي پوښتي، چې ايا له دوي څخه کوم دا کړکی ماته کړې ده.
اېنتروګاتيو غونډاله(ناسيده پوښتنغونډاله) يوه څنګغونداله يا که غواړی څنګيزه غونډاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. د پوره کونکې پوښتنې په څېر (۱-) څنګغونډاله د یوې پوښتنغونډالې په څېر پیل کیږي. د پرېکړه غونډالې په څېر (۲ -) دا د ایا له لارې یا سره پیل کیږي.

یادونه: په دې ټولو لیکنو کې کمښت شته، چې باید تل ګران لوستونکي یا ډېر کار پرې وکړي.

.

د اپنتروګاتیو غونډالو برخکلمي

۱ – غبرډولیزه پوښتنغونډاله، ۲ – پرېکړییزه پوښتنغونډاله، پوره کېدونکې پوښتنغونډاله.

بېلګې:

۱ – یوه پوښتنغونډاله ده، ، چې تیک د غبرېدونکې د معلومات کندو یا تشیا خوندي لري، او دا هممهال د خبرو و مل ته انځوروي، چې دا تشیا ډکه کړي.

(۱) غونډاله: ،،(ایا) ته نن راځې؟،، یوه اپنتروګاتیو غونډاله ده.

(۱) اپنتېروګاتیو – یا پوښتنغونډاله له غونډالنخښې،،؟،، سره په نخښه کیږي، که دا یوه سر – یا بنستېغونډاله وي.

ځنې پوښتنغونډالې د پوښتنغونډالې په چوپړ کې نه دي، دوی(یو څه ته) رابلنغونډالې دي، لکه د بېلګې په توګه: نه غواړې تر اخره یا تر پای(بلاخره، یا بالاخره(رېښتیا نه پرې پوهېږم. په بخښنه)؟؟) پورې راشې؟،، یا ،، بیا هم یا: تر اخره پورې نه غواړې راشې؟،،

.

.

.

.

.

.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

.

.

.

.

.

د ډاکتر ماخام مېږي شينواري ليکنې او ژباړې

د ډاکتر ماخان شينواري چاپ او ناچاپ ليکنې، چې هغه زياته برخه يې له ketabton.com څخه خواره شوې:

<u>:(Vienna (Austria 1988</u>

<u>لومړی:</u>

H.K. Kaiser , M. Shinwari : Aproximation compacttopologicalalgebra : contributions togeneral algebra 6 ; Page 117 – 122

<u>:(Vienna (Austria 1987</u>

<u>دويم:</u>Interpolationund Aproximation durch Polynime in UniversalenAlgebren . Diss . Uni. Wien

لاندې د شميرپوهنې پښتوټول کتابونه په المان کې د ،، افغانستان کلتوري ودې ټولنه،،له خوا چاپ شوي دي
<u>:(Bonn (Germany 2000</u>

دريم: د شميرپوهنې ستر کتاب : د شميرپوهنې برسيره د انجنري، فزيک او اقتصاد لپاره ، همداسې د ښوونکو او زده کوونکو لپاره (دا کتاب په ۹۰۰ مخونو کې چاپ او دا نوې ليکنه به يې ځنو ځايونو غزېدلې او ځنې ځايونه ترې لرې شوي دي)
<u>:(Bonn (Germany 2003</u>

(c) ketabton.com: The Digital Library

 څلورم: ځمککچپوهنه(هندسه) ، په سلو، زرو کې شمیرنه، د ګڼې – او کڼې د کڼې شمیرنه ، د اختمالوالي شمېرنه کتاب د ښوونځي ټولې اړتیاوې پوره کوي
:(Bonn (Germany 2003

پنځم: الجبرونه (د الجبر بنسټونه دي) (ketabton:com ته پورته شوی)
:(Bonn (Germany 2003

شپږم: د شمیرپوهنې انګرېزي – پښتو ډکشنري.(ketabton:com ته پورته شوی)
:(Bonn (Germany 2003

اووم: د شمیرپوهنې الماني ـ پښتو ـ او پښتو الماني ډکشنري (ketabton:com ته پورته شوی)

Mathematicaldictionary German/ Pashto and Pashto/German
:(Bonn (Germany 2003

اتم: دفرنځیال برابرون (دا کتاب په دې ځانګه کې یو پیل دی، ساده لیکل شوی) (ketabton:com ته پورته شوی)

Differentialequation Translation; An Introduction
Bonn (Germany): 2003

نهم: د شمیر پوهنې فرمولونو ټولګه
MathematicalFormulas
:(Bonn (Germany 2003

لسم: شمیرپوهنه له عربي په پښتو

:(1997Bonn (Germany

یوولسم: د افغانستان په هکله سپینې خبرې: په المان کې

،،د افغانستان روغې او بیا ابادولو ټولنه،، له خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه: له ۲۰۰۰ کال دمخه ډاکتر ماخان شینواري د ،،د افغانستان روغې او بیا ابادولو ټولنه،، له خوا درې سیاسي مجلې هم را وستلې.

ژباړې او نورې لیکنې:

: *(Prof. Brinkmann. (From Brinkmann.du.de*

لاندې د برینکمن لیکنې چې له پرینکمن ن ج څخه ژباړل شوي دي.دا کتابونه د ښوونځي له پاره او همداسې د کانکور ازموینې له پاره ګټور دي.

دولسم- شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره لومړی ټوک (ketabton:comته پورته شوی)

دیارلسم – شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره دویم ټوک(ketabton:comته پورته شوی)

څوارلسم – شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره دریم ټوک(ketabton:comته پورته شوی)

پنځلسم- د احتمالوالي شمیرنه د ښوونځي لپاره(ketabton:comته پورته شوی)

شپاړسم – احصایه یا ستاتیستیک دښوونځي لپاره(ketabton:comته پورته شوی)

لاندې کتابونه د شتوتګارت د پوهنتون د استادانو د لکچرونو څخه چې د شتوتګارت پوهنتون ن ج څخه خپاره شوي را ژباړل شوي.

اولسم – انالیزی ۱(ketabton:comته پورته شوی)

اتلسم – انالیزې ۲(ketabton:comته پورته شوی)

نولسم – کرښیز الجبر (ketabton:comته پورته شوی)

شلم- د شمیرپوهنې بنسټونه (ketabton:comته پورته شوی)

یوېشتم- د فرمولونو ټولګه(ketabton:comته پورته شوی)

دوه ویشتم – فنکشنل انالیز(ketabton:comته پورته شوی)

درویشتم – وکتور شمیرنه (ketabton:comته پورته شوی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورې ژباړې

څلرويشتم – له www/linearealgebra/grundstudium.info.څخه:کرښيز الجبر (ketabton:comته پورته شوی)

پنځويشتم – Georg Gutenbrunner ګڼونپوهنه يا د اعدادو تيوري(ketabton:comته پورته شوی)

زما ليکنې
:(Bonn (Germany

شپږويشتم- د شميرپوهنې ستر کتاب دويم چاپ لومړیبرخه: د پوره تغيراتو سره : دا کتاب د شميرپوهنې برخې برسيره دانجنري، فزيک او اقتصاد لپاره ، همداسې د ښوونکو او زدهکوونکو لپاره پوره ګټور دی. په کتاب کې د اړتيا سره زياتونه او کونه راغلې (ketabton:com ته پورته شوی)

اوه ويشتم- د شميرپوهنې ستر کتاب دويمه برخه (ketabton:comته پورته شوی)

اته ويشتم- ځمککچپوهنه (هندسه) دويم چاپ د پوره تغيراتو سره (ketabton:comته پورته شوی)

نه ويشتم – الجبر بنسټونه دويم چاپ له تغيراتو سره (ketabton:comته پورته شوی)

دېرشم- ډېرۍ پوهنه يا سټ تيوري (ketabton:comته پورته شوی)

يودېرشم – د شميرپوهنې سم اند (منطق رياضي) (ketabton:comته پورته شوی)

دوه دېرشم- د يو څو شميرپوهانو ژوندليک(ketabton:comته پورته شوی)

دريدېرشم – د شمير پوهنې ګډې وډې ليکنې

څلوردېرشم- داهم ژباړه ده، خو ليکونکی يې متآسفانه راڅخه نابلد شوی: د مشتق او انتيګرال شميرنو ته تمرينونه او اوبيونې يا حلونه يې(ketabton:comته پورته شوی)

پنځه دېرشم – د شميرپوهنې انګريزې پښتو او عربي + درې ډکشنري

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږدېرشم – د شمیرپوهنې پښتو انګرېزي ډکشنري(ketabton:comته پورته شوی)

اوه دېرشم – د شمیرپوهنې پښتو ډکشنري د شمیرپوهنیزو ویپونو په پښتو روښانه ونه(ketabton:comته پورته شوی)

اته دېرشم- د زړه له کومې(دا هغه لیکنې دي، چې ځنې یې په نړیول جالونو کې خپرې شوي دي.)

نهه دېرشم – د افغانستان په هکله سپینې خبرې، چې وبه غزیږي.

څلوېښتم– د شتوتکارت پوهنتون لکچرنوټونو څخه ، چې د شتوتګارت پوهنتون ن ج څخه خپریږي: د ګروپونو تیوري(ketabton:comته پورته شوی)

- د ښوونځي لپاره فزیک د برینکمن لیکنه

له پنځم ټولګي څخه تر اووم ټولګې پورې ژباړل شوی (دا چې زما دویم مسلک فزیک دی، دا لیکنې ژباړم. دا هم د دې لیکوال یوه ډېره ښه لیکنه ده، چې -د شمیرپوهنې په څېر- دلته هم زیات تمرینونه د حل یا اوبیونې سره په کې راغلي او ماته زیات ګټور برېښي) او دالاندې د برینکن څخه راژباړلي

یوڅلوېښتم - فزیک لومړۍبرخه (ketabton:comته پورته شوی)

دوه څلوېښتم – فزیک دویمه برخه. برېښنا پوهنه. همدا کتاب. (ketabton:comته پورته شوی)

درېڅلوېښتم – د پوهنې وزارت له خوا چاپ د ښوونځي شمیرپوهنې کتابونو ته کتنه. دې کتاب کې د دښوونځي کتابونو د هر کتاب یوې برخې ناسمونونو ته ګوته نیول شوې او ناسمونونه بیا سم شوي دي.(کتابتون.کوم ته پورته شوی)

څلورڅلوېښتم – د فزیک کوچنی ویونو دکشنري(کتابتونږکوم ته پورته شوی)

پنځه څلوېشتم – پرېپوزېشن یا اړیکویونه.(ketabton.com ته پورته شوی)

شپږڅلوېشتم = ژبسمون(پښتو کې ناسم راننوتي ویونه، چې سم شوي دي) (ketabton.com ته پورته شوی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوه څلوېښتم – پښتو ژبلار یا ګرامر ۲۰۲۰ همدا کتاب (ketabton.com ته پورته شوی)

اته څلوېښتم – ژبسمون (که غواړئ دویم غزېدلي لیکنه) : له پخوانی لیکنې څخه نوی شوی او پوره غزېدلی ۲۰۲۰.(ketabton.com ته پورته شوی)

تازه لیکلي خو تراوسه کتابتون ته نه دي پورته شوي او دا د ځانله لیکنو په توګه له درې کاله را په دیخوا د تاند او په دا ورسته کې د دعوت او همداسې د نورو د ج څخه خوریږي او خواره شوي دي. په دې کتاب کې د پښتو ناسم ننوتي ویونه څېړل شوي ناسمونونو ته ګوته نیول شوي او په دلایلو روښانه .شوي، چې ژبمینوالو لهپارهیې لوسته او ګوتنیونه اړیینه ده.

نهه څلوېښتم – داسې څه له فلسفې ۲۰۲۰(ketabton.com ته پورته شوی)

پنځوسم – ژبې مري او نورې لیکنې ۲۰۲۰ (کتابتون ته پورته شوی)

یوپنځوسم- پښتو ژبلار د ښوونځي لپاره.

دوه پنځوسم- هر څه د ژبې په چوپړ کې.

درېپنځوسم- هر څه د ژبې په چوپړ کې. و کتابتون ته پورته شوې

څلورېپنځوسم- د نړۍ هوښیارتیاوې.

پنځه پنځوسم – د جبران خلیل غوره خبرې .

شپږپنځوسم- توليز سم اند .

اوه پنسوسم: غوره ویناوې. دویمه برخه.

اته پنځوسم: د حالتونو څېړنپای

نهه پنځوسم: حالتونه. د حالتونو غزولې او د ښوونځي لپاره چمتو شوې برخه.

شپېتم: ژبپوهنه یا ژبلار: همدا کتاب. دا د ما د پخوانیو لیکنو څخه راټول او یو څه ورزیاتونې د سمونونو سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوشپېتم: ژبپوهنه یا ژبلار. غزېدلې دویم ځل. همدا کتاب.

یادونه: د درې کتابونو خورې ورې لیکنې لرم، خو داسې لېږ ناتوانه غوندې یم. که سږه سینه مې ورته ولرودی شوه او دا مې د کتابتون لخوا تاسو سره ګډ کړی شوی، نو ورته خوښ به شم.

.

.

.

.

.

.

د ډاکتر ماخان میږي شینواري ژوند ته یوه لنډه کتنه

نوم: ماخان (په لومړي ځل یې نوم ،،میږی،، وو. د رحمابابا لیسه کې نوملیکلو وروسته په ماخان باندې بدل شو).

د کورنۍ نوم : شینواری

د پلار نوم: ارواښاد نورالرحمان

د مور نوم: ارواښاده پستو بي بي
د نیکه نوم: ارواښاد حسن خان

د نیا نوم: ارواښاده صبره بي بي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دزیږیدو کال: ډاکتر ماخان شینواری د ۱۹۴۶ ز ک د سپتمبر په ۱۵ نېټه زیږیدلی دی (دا خو هغه رسمي ز ک دی. سمه نیټه یې ۱۳۲۲ او ۱۳۲۰ ش ه کلونو منځ کې باید وي، خو تره مې وایي ۱۳۲۰ ه ک دی)

د زیږیدو ځای: ننګرهار د شینوارو د هسکې مېنې ولسولي په مورګې کلي کې زیږیدلی.

د مورګی غارخلي کلي کې د لمنځتون استادانو څخه له قرانکریم تر پنجکتاب، خلاصه، مونیه، ګلستان پورې، چې دا مو بیا په ښوونځې هم لوستل، لوستلي، خو بې له دې چې پوره پرې پوه شي.

کلیوالي ښونځي: له ۱۹۵۱ تر ۱۹۵۴ پورې د هسکې مېنې مورګی لومړني ښونځي، چې دی یې هم د لومړنیو زدکوونکو له ډلې څخه وو.

د رحمان بابا لېسه : له لومړي او بیا له دریم تر ۱۲ ټولګې پورې له ۱۹۵۴ تر ۱۹۶۵ پورې.

دی د رحمان بابا لیسه کې له دریم تر ۱۲ ټولګي پورې د خپل ټولګې اولنمره پاتې شوی.

۱۹۶۶ ز ک د کابل پوهنتون دطب پوهنځي په همدې کال کې

۱۹۶۶ ز ک د سپتمبر میاشت د ښوونځي برس له لارې اتریش ویانا ته تګ.

۱۹۶۶ تر ۱۹۶۷ کال پورې ویانا اړوند مودلینګ کې د الماني یا ښه یې اتریشي ژبې او د دیارلسم ټولګي لوست.

اکتوبر ۱۹۶۷ د وینا پوهنتون کې نوملیکنه، چې د پوره زیاتو ستونځو سره په ۱۹۸۹ ز ک کال کې د ډاکتری په اخستلو بریالی شو(دا نو پوره ستونځې دي).

له۱۹۸۷ ز ک تر ۱۹۸۸ ز ک د فبروري تر پای د دباندنیو چارو وزارت کې مامور.

د ۱۹۸۸ دمارچ لومړۍ نیټې څخه تر ۱۹۹۲ جون پورې په بون جرمني کې د افغانستان جمهوریت سفارت کې د سفیر دندې د شارژد افیر(صفر نه وو) د نوم لاندې.

له هغې وروسته په جرمني کې سیاسي پناه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۲۰۰۴ ز ک جون څخه د ۲۰۰۵ ز ک جنوري پورې د کابل علومو اکادمي د پيداپښتي پوهنو په څانګه کې دنده.

له ۲۰۰۸ ز ک د مارچ څخه د ۲۰۰۹ زک دسمبر پورې د رياضي څانګه کې د پوهنې وزارت درسي نصاب کې دنده.

ماخان شينواري بې کاره نه دی او لږ تر لږه له ۹۷۱۹ څخه همدا د کتابونو ليکلو او د ژباړې دنده په غاړه اخستې، چې خپل فکر تر شونې پولې پورې تازه وساتي.

ماخان ميړي په ۱۹۷۲ کې له لرې د ميرمن ښاپيرۍ سره واده شوی، چې د واده خبر ورته اتريش ويانا ته ورغلی.

ده د ميرمن ښاپيرۍ سره په ۱۹۶۳ ز ک کې کوزده کړې وه.

دوي ته لوي څښتن په اتريش ويانا کې د مای په شلم ۱۹۷۹ ز ک دوه بچيان وبخښل، چې څانګه او اباسين نوميږي. څانګه په المان کې د پوهنتون علمي همکاره وه او د حقوقو ډاکتره ده او اباسين ملي اقتصاد او ټولنيزه سايکولوژي لوستلې.

ډاکتر ماخان ميړي شينواري ته د پوهنيزو هلو ځلو له امله ستاينليکونه:

۱ – د افغانستان کلتوري ودې ټولنه. جرمني

۲ – د افغانستان کلتوري ټولنه کولن ميشنيش. جرمني

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library